

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Simon Böhm

Man – Kvinna, 1 – 0

Om angivande av kön i svenska personnummer

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Ulrika Andersson

Mänskliga rättigheter

Våren 2009

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Presentation av uppsatsämnet	6
1.2 Frågeställning	8
1.3 Syfte	8
1.4 Metod	8
1.5 Material och avgränsning	10
1.6 Disposition	11
2 BEGREPP, TEORI OCH TERMER	13
2.1 Inledning till kapitlet	13
2.1.1 Teori, metod och urval	13
2.1.2 Disposition	13
2.2 Terminologi	13
2.3 Teoretiskt ramverk	14
2.3.1 Integritet / effektivitet och genus	15
2.3.2 Nummer / numrets beståndsdelar	16
2.3.3 Användare / användaren	17
2.3.4 En hantering / tre faser i hanteringen	17
2.4 Begreppet integritet i lagstiftningen	20
2.5 Begreppet effektivitet i lagstiftningen	24
2.6 Avslutande kommentar till kapitlet	27
3 DET SVENSKA PERSONNUMRET	28
3.1 Inledning till kapitlet	28
3.1.1 Teori, metod och urval	28
3.1.2 Disposition	28

3.2	Personnumrets historia i Sverige	29
3.3	Personnumret idag	30
3.4	Personnumret i framtiden	31
3.5	Ändringar i personnumret, juli 2009	34
3.6	Avslutande kommentarer till kapitlet	34
3.6.1	En kommentar till lagändringen i juli 2009	36
4	PERSONNUMMER OCH DET LAG-STADGADE INTEGRITETSSKYDDET	37
4.1	Inledning till kapitlet	37
4.1.1	Teori, metod och urval	37
4.1.2	Disposition	37
4.2	Svensk lagstiftning	38
4.2.1	Inledning till avsnittet	38
4.2.2	Integritetsskyddet i regeringsformen	38
4.2.3	Integritetsskyddet i personuppgiftslagen	40
4.2.4	Integritetsskyddet i sekretesslagen	42
4.2.5	Integritet i folkbokföringsverksamheten	43
4.2.6	Avslutande kommentarer för avsnittet	43
4.3	Internationella konventioner	46
4.3.1	Inledning till avsnittet	46
4.3.2	FN:s konventioner	46
4.3.3	OECD:s konventioner	46
4.3.4	Europakonventionen	47
4.3.5	Avslutande kommentarer för avsnittet	48
4.4	Europadomstolen och rätten till ett legalt erkännande av könstillhörighet.	51
4.4.1	Inledning till avsnittet	51
4.4.2	Europadomstolens tolkning av överträdelser av art. 8	51
4.4.3	Rees v. the United Kingdom (1986)	52
4.4.4	Cossey v. the United Kingdom (1990)	53
4.4.5	B v. France (1992)	55
4.4.6	Goodwin v. the United Kingdom (2002)	56
4.4.7	Avslutande kommentarer för avsnittet	59
4.5	Avslutande kommentarer till kapitlet	60
5	PERSONNUMRET OCH ANNAN INHEMSK LAGSTIFTNING	61
5.1	Inledning till kapitlet	61
5.1.1	Teori, metod och urval	61
5.1.2	Disposition	61
5.2	Personnumret och annan svensk lag	62
5.2.1	Diskrimineringslagen	62

5.2.2	Lag om fastställande av könstillhörighet	63
5.2.3	Steriliseringslagen	63
5.2.4	Förbudet mot könsstympning av kvinnor	63
5.2.5	Smittskyddslagen	64
5.2.6	Namnlagen	64
5.2.7	Statistikförordningen	65
5.2.8	Nummer kopplade till personnumret	65
5.2.9	Register innehållande personnummer	66
5.3	Analys och diskussion	67
5.3.1	Diskrimineringslagen	67
5.3.2	Lag om fastställande av könstillhörighet	68
5.3.3	Steriliseringslagen	69
5.3.4	Förbudet mot könsstympning av kvinnor	69
5.3.5	Smittskyddslagen	70
5.3.6	Namnlagen	71
5.3.7	Statistikförordningen	72
5.3.8	Nummer kopplade till personnumret	72
5.3.9	Register innehållande personnummer	72
5.4	Avslutande kommentarer till kapitlet	72
6	FOLKBOKFÖRING I VÅR OMVÄRLD	74
6.1	Inledning till kapitlet	74
6.1.1	Teori, metod och urval	74
6.1.2	Disposition	75
6.2	De nordiska länderna	75
6.2.1	Finland	75
6.2.2	Danmark	75
6.2.3	Norge	76
6.2.4	Island	76
6.3	Folkbokföringen i vissa rättssystem	76
6.3.1	Tyskland	76
6.3.2	Storbritannien	78
6.4	Utländsk folkbokföring i den nära historien, och i den nära framtiden?	78
6.4.1	Två exempel ur den nära historien	78
6.4.1.1	Frankrike under Vichyregimen	79
6.4.1.2	Sydafrika under Apartheidtiden	79
6.4.2	Två exempel ur den nära framtiden	80
6.4.2.1	Ett tredje kön i Australien?	80
6.4.2.2	Ett tredje kön i Nepal!	80
6.5	Avslutande kommentarer till kapitlet	80
7	PERSONNUMRET & FEMINISMEN	84
7.1	Inledning till kapitlet	84
7.1.1	Varför ett kapitel om feministiska perspektiv på folkbokföring?	84
7.1.2	Disposition	85

7.1.3	Metod	85
7.1.4	Terminologi	86
7.2	Från attityd till könsmaktsstruktur, lagens syn på feminismen och könet.	86
7.2.1	Vad innebär detta för personnumret?	88
7.3	Ett urval av feministiska perspektiv	88
7.3.1	Ett liberalfeministiskt perspektiv på personnumret	88
7.3.2	Ett radikalfeministiskt perspektiv på personnumret	89
7.3.3	Personnummer utifrån Judith Butlers perspektiv på genus och kön	90
7.3.4	Ett postkolonialt perspektiv på personnumret	92
7.3.5	Donna Harraway och Cyborgen	93
7.4	Avslutande kommentarer för kapitlet	94
8	SLUTSATSER OCH AVSLUTNING	96
8.1	Slutsater	96
8.1.1	Vilka är könen, vem är man resp. kvinna?	96
8.1.2	Är kön integritetskänsligt	97
8.1.3	Numrets konstruktion	98
8.1.4	Syften	99
8.1.5	Användare	99
8.1.6	Förenlighet med annan lag	100
8.1.7	Frågeställningen besvarad	101
8.2	Tankar kring en ny folkbokföring	102
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	105
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	108

Summary

In Sweden the national identity number is regulated in folkbokföringslagen 18 §. The current construction, as regulated in the 18th, § requires an individuals gender and age be manifested in the number.

My thesis is that this regulation intrudes on individual privacy rights as defined in the European Convention on Human Rights art. 8.

By examining the purpose behind the identity number, the purpose of manifesting gender through the number and also examining what constitutes the legal definition of a man and a woman.

The convention explicitly requires that an interference in a persons privacy be motivated by a public interest of greater value than the individuals right to privacy in each specific situation. Although national identification can be considered to be such a higher ranking interest the convention also requires states to fulfill this interest in the least intruding way possible. This means that an interference must be proportional to the interest it is motivated by.

In the case of the Swedish national identity number this proportionality seems to be lacking since the inclusion of gender in the number is not motivated by technical aspects, it does not guarantee a safer or more reliable identification. Nor can it be seen as proportional that an individual be required to state ones gender in the multitude of situations that prompts use of the Swedish identity number in everyday life since the communication of ones gender lacks justification in many situations.

My conclusion is that the Swedish national identity number does not live up to the requirements stated in the European Convention and that there is therefore good ground for a revision of the current system.

Sammanfattning

Titeln Man, kvinna 1-0 syftar på regleringen i FolkbokföringsL 18 § som stadgar att det för män ska antecknas ojämn siffra, och för kvinnor en jämn siffra i deras personnummer.

Förfarandet att skriva ut en persons kön i personnumret diskuteras i denna uppsats främst utifrån integritetsrättsliga aspekter. Enligt EKMR 8 art. är intrång i den personliga integriteten endast tillåtligen i den mån intrånget är nödvändigt för att uppfylla ett samhällligt intresse, intrånget måste även vara proportionerligt.

Följaktligen koncentrerar sig denna uppsats på vilket det samhällliga intresse är som berättigar utskrivandet av kön och i vad mån utskrivandet är att anse som proportionerligt i förhållande till detta intresse.

Då personnumret har så många olika användningsområden så blir det relevant att dela upp användningen av numret i olika typsituationer för att utröna när och under vilka omständigheter som det är berättigat att skriva ut könet.

Det blir även relevant att försöka definiera vad könet är, vad konstituerar i lagens mening en kvinna, är det könsorganet, kromosomerna eller psyket?

Och hur förhåller sig vårt svenska personnummer till annan svensk lag, hur förhåller det sig till personnummer i utlandet. Och i det fall att andra länder också skriver ut innehavarens kön i personnumret, vilka är då könen i dessa rättssystem och hur avgränsas dessa?

Slutligen diskuteras personnumret utifrån dess normerande effekt, denna discussion som utgår från feministiska teorier, där det diskuteras ifall själva utskrivandet av kön i numret faktiskt bidrar till att skapa och återskapa den dikotoma könsuppdelning vi känner i vår kultur.

Mitt sammantagna intryck efter att ha studerat det svenska personnumret utifrån såväl rättsdogmatisk metod, komparativ metod och feministiska perspektiv är att den nuvarande utformningen lämnar mycket att önska.

De lagfästa krav på att intrång i integriteten skall vara tydligt angivna och avgränsade synes inte vårt svenska nummer leva upp till. Syftet med personnumret synes vara att möjliggöra effektiv identifiering av individet men ingenstans i lagens förarbeten anges att angivande av kön skulle vara behjälpligt i identifikationssyfte. En komparativ jämförelse visar att kön varken är nödvändigt eller ens ett effektivt sätt för identifiering, ett faktum som den svenska lagstiftaren själv konstaterat i SOU 2008:60.

Personnumrets utformning äger även stor betydelse för vår kulturella förståelse av kön, den förståelse av mänskligheten som uppdelad i två motstående och heltäckande kategorier framstår som kraftigt förenklande, normerande, och paradoxal i jämförelse med de strävanden som uttrycks i diskrimineringsL.

Slutsatserna av min undersökning visar på oförenlighet med skyddet för den personliga integriteten då det intrång som numret utgör inte tillräckligt tydligt motiverats och begränsats av lagstiftaren, kravet på proportionalitet

är inte uppfyllt då ett utifrån syfte och tekniska hänsynstaganden omotiverat intrång aldrig kan anses proportionellt.

Förord

Instead of this absurd division into sexes they ought to class people as static and dynamic.

- Evelyn Waugh, Decline and Fall, 1928

Förkortningar

ADB	Automatisk Databehandling
BMI	Body Mass Index
CPR	Centrale Personregister
Dir.	Direktiv
DiskrL.	Diskrimineringslagen (2008:567)
Ds	Departementsskrivelse
EG	Europeiska Gemenskapen
EKMR	den Europeiska Konventionen angående skydd för de Mänskliga rättigheterna och de grundläggande Friheterna, 4 november 1950
EU	Europeiska Unionen
f.	Förordning
Fi	Finansdepartementet
FN	Förenta Nationerna
GA	General Assembly
ICCPR	International Convention on Civil and Political Rights, 23 mars 1976
L.	Lag
NIR	Numéro d'inscription au répertoire national d'identification des personnes
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
Prop.	Proposition
PRV	Patent- och Registreringsverket
PUL	Personuppgiftslag
RF	Regeringsformen
SCB	Statistiska Centralbyrån
SPAR	Statens personadressregister
SFS	Svensk Författningssamling
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SSN	Social Security Number
UK	United Kingdom

1 Inledning

1.1 Presentation av uppsatsämnet

I denna uppsats ska folkbokföringslagens 18 § diskuteras. Denna paragraf ger den legala beskrivningen på hur ett personnummer ska vara konstruerat.

18 § För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Personnumret innehåller födelsetid, födelsennummer och kontrollsiffra.

2st Födelsetiden anges med sex siffror, två för året, två för månaden och två för dagen i nu nämnd ordning. Födelsennummer består av tre siffror och är udda för män och jämnt för kvinnor. Mellan födelsetiden och födelsennummer sätts ett bindestreck som byts mot ett plustecken det år en person fyller 100 år.

Av paragrafen kan det utläsas att personnumret består av tre delar.

En födelsetid, ett födelsennummer och en kontrollsiffra.

Ur födelsetiden kan det datum då en person är född utläsas, dvs. ifall den noterade tidpunkten är korrekt. Det härnäst följande födelsennummer individualiserar personen genom att ge vederbörande ett unikt tresiffrigt nummer för dagen ifråga. Ur detta kan en persons legala kön utläsas. Kontrollsiffran är en produkt av en matematisk formel, den bär ingen information om numrets innehavare, utan räknas fram med hjälp av de andra siffrorna i numret. Med hjälp av denna siffra kan man kontrollera att siffrorna i födelsetid och födelsennummer har angetts korrekt.

Med min uppsats har jag för ändamål att ge en djupare inblick i konstruktionen av våra svenska personnummer, samt sätta numret i olika kontexter; belysa personnumret utifrån olika perspektiv.

Utifrån ett perspektiv, integritetsperspektivet, belyses i vilken mån personnumrets konstruktion kan innebära en risk för kränkning av individers integritet. Framförallt i den meningen att det gör ett möjligt intrång i individens privata sfär. Folkbokföringen samlar uppgifter om oss, bl.a. ålder och kön, och använder dem för en mängd olika ändamål. Det krävs att vi lämnar ut denna information till myndigheter eller privata aktörer, som begär att vi identifierar oss med vårt personnummer.

Integritetsfrågan gäller även en frihet att inte bli definierad från ovan, en samvetsfrihet, en rätt att få definiera sig själv.

I denna kontext omfattar frågan både negativa och positiva friheter. En frihet från att myndigheter rotar i eller lämnar ut detaljer om vårt privatliv. En frihet till att få definiera sig själv, som samtidigt är negativ i den

bemärkelsen, att den innebär rätten till att inte indoktrineras, åskådningsfrihet, och överhuvudtaget rätten till att slippa ha en åskådning alls.

I ett annat perspektiv, effektivitetsperspektivet, belyses hur väl personnumrets utformning uppfyller ändamålen med sin befintlighet, och vilka dessa ändamål är. Är angivandet av kön och ålder funktionellt motiverat, i det avseendet att just dessa parametrar skulle borga för ett nummer som är svårt att missbruka, ekonomiskt motiverat, lätthanterligt, m.m.?

I vilka situationer kan det vara effektivt att hantera dessa uppgifter? Finns det en ytterligare respektive en annan användbar information om individer som kan vara motiverad att kunna utläsa ur ett personnummer?

Är det effektivt att fler uppgifter än nödvändigt för ett givet specifikt ändamål, som personnumret är tänkt att uppfylla, hanteras? Närmare bestämt, är det effektivt att hantera information om en persons kön när denna exempelvis vill hyra en bil?

Kan de syften som personnumret är tänkta att uppfylla uppnås på ett mindre integritetskränkande och ett mer funktionellt sätt?

Effektivitetsavvägningar knyter i hög grad an till integritetsaspekten. Med hänsyn till funktion är ett omotiverat röjande av personliga detaljer inte bara ineffektivt utan även integritetskränkande.

Ett tredje perspektiv är det feministiska perspektivet. Här, som genom de andra perspektiven, aktualiseras flera frågeställningar. Precis som integritetsperspektivet inte kan ses som en enda fråga, utan innehåller många olika avvägningar och frågor, så omfattar det feministiska perspektivet väsensskilda frågor. I detta perspektiv diskuteras teoretiska aspekter kring genus, biologiskt kön, rasism, könsmaktsordningar och filosofi. Några olika feministiska riktningar, som postkolonialismen, radikalfeminismen m.fl., har fått utgöra en indelningsgrund, där frågor som knyter an till integritet beskådas extra noggrant. De feministiska perspektiven bidrar med särskilda verktyg som bidrar att fokus riktas mot aspekter som annars förbigås. Dessa aspekter är kan sägas inrymmas under integritetsaspekten då här behandlas den normerande effekt som numret har i vårt samhälle. Att personnumret befäster, skapar och återskapar två kategorier av kön, som till följd av numrets utformning och vår kulturs förståelse av könen, ses som heltäckande och befäster dikotoma och heteronormativa tankegångar är i högsta mån integritetsfrågor. Det rör sig här om rätten att slippa otillbörlig och onödig påverkan från samhället. Såvida det inte kan motiveras från ett viktigt samhälleligt intresse bör det ses som ett intrång i någons integritet att påtvinga denne epitet och föreställningar som varken är vetenskapligt underbyggda eller motiverade utifrån något rättsligt trängande behov.

1.2 Frågeställning

Den centrala frågeställningen lyder som sådan:

Hur förhåller sig konstruktionen av de svenska personnumren, särskilt det explicita utskrivandet av innehavarens kön, till rätten om skyddet för den personliga integriteten?

Frågan kompletteras av ett antal näraliggande frågor, som inte går att undvika i diskussionen om Sveriges reglering av identifikationsnummer.

Dessa kompletterande frågor är:

- Vad är syftet med ett personnummer, varför och till vad behövs ett personnummer?
- Vem behöver, vid vilken tidpunkt, i vilket situation och av vilken anledning hantera ett personnummer?
- Vilken information bör/behöver ett personnummer innehålla?

Slutligen blir det nödvändigt att tolka vissa begrepp för att kunna besvara frågor om vilken information ett nummer bör innehålla. För detta ändamål ställs frågor om de mätinstrument med vilka vi utröner hur väl utformat personnumret är. Dessa frågor kan sammanfattas på följande sätt:

- Vilken innebörd får begreppen integritet, effektivitet och kön i lagen?

1.3 Syfte

Effektivitet och integritet är två bland flera väsentliga aspekter i lagstiftningsarbetet. Reglering av olika företeelser ska, inte minst på straffrättens område men även i förvaltningsrättsliga sammanhang, inte sträcka sig ut över vad som är nödvändigt och tillräckligt i relation till ett bestämt syfte. Detta är en grundläggande rättsfilosofisk paroll.

Likaledes är förbudet mot att äventyra grundläggande mänskliga rättigheter i samband med maktutövande, t.ex. lagstiftning, en grundlagsenlig norm.

Således är syftet med denna uppsats är att granska den lagstadgade konstruktionen av personnumret utifrån effektivitets- och integritetsprinciperna. Genom att åskådliggöra ovanstående principer, för att i sin tur kunna besvara frågeställningarna för uppsatsen, är hela andemeningen med denna framställning, att väcka läsarens uppmärksamhet och medvetenhet kring detaljer i lagstiftningen, som resulterar i påfallande paradoxer i förhållande till grundläggande principer för lagstiftning och maktutövning.

1.4 Metod

Val av metod skiftar i denna uppsats i viss mening från kapitel till kapitel, vilka kapitel som omfattas av vilken metod beskrivs i det följande kapitlet

om uppsatsens disposition. Under den nu aktuella rubriken följer en redogörelse för vilka dessa metoder är.

Den huvudsakliga och genomgående metoden i uppsatsen är traditionell rättsdogmatisk¹ metod. Enligt denna metod söker vi svaret på frågeställningen i rättskällor av varierande dignitet. Metoden kan sägas innefatta ett moment där vi tolkar själva lagtexten i ljuset av dess förarbeten, praxis, doktrin och vidare kontext. I det här arbetet söker vi komma så nära lagstiftarens avsikter, avvägningar och tankar som möjligt, för att vi ska kunna tolka lagen som den avsetts att bli tolkad.

Metoden innehåller sedan ett moment där vi läser lagen utifrån landets andra gällande lagar. Då ett lands samlade lagverk ses som ett slutet system där motsägelser, luckor och vagheter ska undvikas. Så är det enligt denna metod viktigt att utröna lagens förhållande till alla andra relevanta lagar i systemet. I den rättsdogmatiska metoden inryms även möjligheten att jämföra lagregleringar mellan olika slutna system. Metoden medger även att man när det är relevant får ta in influenser utifrån rättens område, Den ger även utrymme för att föreslå korrigeringar och filosofera om revisioner under rubriker som de lege ferenda.

Vid sidan av rättsdogmatisk metod kommer ett feministiskt och komparativt perspektiv att anläggas. Dessa metoder nyttjas i specifika kapitel och ska ses som små exkursioner från den rättsdogmatiska läran.

Användningen av flera metoder motiverar jag utifrån en förhoppning om att därmed kunna framhålla aspekter hos personnumret som annars inte hade uppmärksammats.

Då perspektiven är så pass omfattande, och kan säga så mycket mer om personnummer än vad som kommer att tas upp i denna uppsats, vill jag ödmjukt hävda, att dessa teorier inte i tillräcklig omfattning tas upp för att hävda att perspektiven anläggs. Snarare är det frågan om att det i uppsatsen påminns om perspektivens existens och görs ansatser till att formulera hur perspektiven kunde tänkas beskriva fenomenet personnummer.

Komparativ metod, är en jämförelse av minst två rättsliga företeelser ifrån två eller flera rättsordningar. Objekten för undersökningen kan bl.a. vara situationer, funktioner eller kulturer. För att anlägga ett komparativt perspektiv krävs vanligen: 1) en bild av det ”egna” undersökningsobjektet; 2) en bild av det som det egna objektet jämförs med; 3) själva jämförelsen.²

Den komparativa jämförelsen i denna uppsats har i snäv mening det svenska personnumret, och i vidare mening den svenska folkbokföringen som ”eget” undersökningsobjekt. De objekt som vår folkbokförings jämförs med är vissa andra länders reglering kring personnummer och folkbokföring.

Vad så själva jämförelsen beträffar så berör den funktioner och kulturer. Funktionen är reglerandet av identifikationsnummer och folkbokföring i

---

¹ Rättsdogmatik beskrivs som den del av rättsvetenskapen som arbetar med systematisering och tolkning av rättsregler under nyttjande av bl.a. skrivna lagregler, domstolsavgöranden och juridiska arbeten. Bogdan, Michael: Nationalencyklopedin, sextonde bandet 1995.

² Schultz, M, ”Komparativ juridisk metod” föreläsningmaterial, Stockholms Universitet.

olika länder. Den kulturella jämförelsen uppehåller sig vid staters attityder och inställning till vissa frågor i folkbokföringen, exempelvis kön och värnandet om den personliga integriteten.

De olika feministiska perspektiv som anläggs i uppsatsen redogörs för i kapitel 7 under rubriken Personnummer och feminismen.

Vad gäller termen feministiska teorier så omfattar den många väsensskilda perspektiv. I denna uppsats ges endast en översiktlig bild av forskningsområdet där vissa teorier presenteras grundligare och vissa teorier utelämnas. Anledningen till varför jag valt att presentera många feministiska perspektiv ytligt, i motsats till att presentera ett perspektiv grundligt, är att de olika perspektiven belyser så vitt skilda aspekter av personnumret.

1.5 Material och avgränsning

I mitt försök att skaffa mig en uppfattning om det svenska personnumret har jag nytjat mig av många olika kunskapskällor. Främst bland dessa återfinns svenska och utländska rättskällor i form av lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin. Jag har även nyttjat dagstidningar, tidskrifter och internet.

Vad gäller avsnittet om personnumret ur ett feministiskt perspektiv så har resonemanget framförallt sin grund i kurslitteratur från genusvetenskapskurser jag läst på Juridicum och Genusvetenskapliga Institutionen i Lund.

När det gäller urval och sortering så har jag helt sonika utgått från vad jag själv funnit intressant och värt att ta upp. Redogörelser under de olika rubrikerna syftar inte i någon mån till att vara uttömmande, därtill är materialet alltför omfattande och mångbottnat.

Jag vill därtill hävda att ingen redogörelse av något som helst fenomen kan göra anspråk på fullständighet eller objektivitet då det bakom varje analys står en människa med begränsade resurser i tid och material, en sällning närmast alltid är nödvändig och i och med denna så får då all text en subjektiv karaktär. I den mån att en uppsats utgår från en författare så utgår den även från en viss plats i tid och rum. Det fenomen man forskar om belyses endast i den mån som ljuset träffar den utifrån den specifika fysiska och psykiska plats man befinner sig på. Denna syn på kunskap framhåller kunskapens bestämda plats i tid och rum, all kunskap är i det avseendet så siterad:

Central to the concept of situated knowledges is the idea that there is no one truth out there to be uncovered and, as a result, all knowledge is partial and linked to the contexts in which it is created.³

Det kan därför vara av relevans att mitt perspektiv är ett som tillhör en vit heterosexuell man född i början av 1980-talet i en svensk storstad av svenska föräldrar. Uppsatsen skrivs inom en akademisk kontext av en

---

³ Andrea Nightingale, *A Feminist in the Forest*, 2003, sid. 1

student med studier inom bl.a. juridik och genus bakom sig. Författaren identifierar sig själv bland många andra epitet som feminist, postmodernist och antirasist. Material och urval kan i den meningen säkert sägas avspegla därmed mina åsikter. Tilläggas bör att jag redan innan mitt uppsatsarbete hade satt igång hade en kritisk inställning till hur det svenska personnumret är utformat och används.

1.6 Disposition

I denna presentation av uppsatsens uppbyggnad följer först en presentation av de olika kapitlens uppbyggnad. Härfter presenteras varje avsnitts innehåll och uppsatsens uppbyggnad som helhet.

Uppsatsen är indelad i 8 huvudkapitel. Dessa är sedan indelade i varierande antal avsnitt där frågor som hör till huvudkapitlet tas upp i tur och ordning. Varje kapitel är i det närmaste uppbyggt efter samma modell. Det inleds med ett kort inledningsavsnitt där teori, metod, urval och disposition för kapitlet presenteras.

Därefter följer kapitlets redogörande del. Här presenteras den för kapitlet aktuella lagtexten, praxisen eller doktrinen. I de redogörande avsnitten är avsikten att i möjligaste mån endast redogöra och inte diskutera det för stunden aktuella området.

Diskussion och analys följer nämligen i varje kapitels sista avsnitt där det aktuella området diskuteras utifrån relationen till det svenska personnumret.

Nu ska så innehållet i de 8 huvudkapitlen presenteras.

Kapitel 1, detta kapitel är ägnat för uppsatsen övergripande frågor som metod, syfte, frågeställning och disposition.

Det nästföljande kapitlet, kapitel 2 om teori och terminologi, är främst ägnat de två centrala begreppen integritet och effektivitet. Här vill jag redogöra för den innebörd som jag och lagstiftaren tolkar ur dessa ord. I kapitlet kommer även diskussionen kring personnumret att styckas upp efter olika beröringspunkter med uppsatsens olika avsnitt.

Kapitel 3, om personnumrets historia, efter en kort inledning följer en översiktlig presentation av lagstiftarens reglering av personnumret från 1946 till idag, samt utredningar om personnumrets framtid. Kapitlet avslutas med en analyserande del där framförallt förslagen om personnumrets framtid tas upp till diskussion.

Kapitel 4, om personnummer och integritet, i detta kapitel behandlas de lagrum som reglerar integritetsaspekter i hanteringen av personnumret. Kapitlet är indelat i fyra huvudavsnitt, en inledning med anknytning till teori och metod följt av tre avsnitt där i tur och ordning, svensk lag, internationella i Sverige gällande konventioner, och Europadomstolens praxis inom integritetsområdet presenteras och diskuteras.

Kapitel 5, om personnumret och annan svensk lag, tar upp vissa svenska lagrum utanför integritetsområdet som knyter an till personnumret. I kapitlet presenteras först teori och metod, därefter följer en redogörelse av de olika lagrummen följt av en avslutande del där lagrummen först diskuteras var för sig och sedan tillsammans.

Kapitel 6, om personnummer i utlandet, är en komparativ utflykt där vissa aspekter i andra rättsordningars regler kring folkbokföring skärskådas. Efter det inledande kapitlet om teori och metod följer således en redogörelse av de olika länderna följt av en avslutande del där rättsordningarna gemensamt diskuteras och relateras till det svenska personnumret.

Kapitel 7, om personnummer och feminism inleds med ett kort avsnitt om terminologi och teori i det kapitlet. Därefter följer en genomgång av olika feministiska perspektiv på personnumret som redogörs för i närmast kronologisk ordning. Denna redogörelse börjar med lagens syn på vad som innefattar ett feministiskt perspektiv och fortsätter sedan med perspektiv som inte tas upp i lagen men ändå är relevanta för personnumret.

Kapitel 8, slutsatser, i detta sista kapitel sammanfattas de olika analyserande och diskuterande avsnitten i uppsatsen och relateras till frågeställningen. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om hur ett nytt personnummer skulle kunna utformas.

2 Begrepp, teori och termer

2.1 Inledning till kapitlet

I detta kapitel läggs den huvudsakliga grunden för den diskussion som kommer att föras i resten av uppsatsen. Med grund avses teoretiska ramar och förståelse för integritet och andra parametrar som används i analysen av personnumret.

2.1.1 Teori, metod och urval

Vad angår teori i detta kapitel, så är själva kapitlet avsett till att just presentera teorier. Därvid utgås det från ett antal olika tänkares resonemang på området, min tolkning av deras resonemang, och egna teorier och åsikter. Metoden är främst den rättsdogmatiska vad gäller presentationen av begreppen integritet och effektivitet. Först presenteras den teoretiska struktur som jag byggt utifrån lagens förståelse av begreppen, sedan presenteras utredningar och förarbeten där lagens definition av effektivitet och integritet återfinns.

2.1.2 Disposition

Denna rubrik följs av ett avsnitt där frekvent använda termer förklaras. Härfter följer ett avsnitt, *Teoretiskt ramverk*, där jag söker dela in frågeställningar i olika kategorier, med syfte att sortera och skapa struktur i uppsatsens många olika beröringspunkter med personnumret.

Nästa två avsnitt är ägnade till att presentera lagstiftningens innebörd av integritet och effektivitet.

I det avslutande avsnittet ges några sammanfattande kommentarer.

2.2 Terminologi

För att underlätta läsningen av denna uppsats är det motiverat att förklara vilken innebörd jag tillskriver vissa termer. Denna förklaring följer nedan:

Register/databas, båda orden syftar på samma sak: ett register som är sökbart utifrån en sökvariabel. Register behöver inte innehålla personuppgifter, exv. personnummer, men eftersom detta behandlas torde mitt användande av termen i regel åsyfta ett sådant register där personuppgifter finns.

Uppgifter, termen avser i denna uppsats allehanda kännetecken, egenskaper och omständigheter kring en individ. Det kan röra sig om allt från kön och ras, till DNA och trosuppfattning.

Sökvariabel, den uppgift eller det nummer varmed sökningar i register utförs. Som exempel kan vi ta telefonnummer på eniro.se. Här utgör alltså telefonnummret sökvariabeln med vars hjälp vi kan få fram andra uppgifter om adress och namn.

Manifesterar, framgår utav. I denna uppsats används det främst för att beskriva att viss uppgift om innehavaren är utläsbar i personnumret.

Identifikationsnummer/Personnummer, vad gäller personnummer så använder jag ordet som ett namn på det idag gällande svenska systemet med tilldelande av nummer till individer. Identifikationsnummer åsyftar nummer i främmande rättsordningar vars användning och roll i samhället gör att det kan liknas vid det svenska personnumret.

Numret, avser i regel det gällande svenska personnumret. Kan i vissa abstraktare resonemang även avse ett hypotetiskt identifikationsnummer, det bör dock framgå av resonemanget när ett sådant hypotetiskt nummer åsyftas

Samkörning, med termen avses att flera register kan genomsökas med hjälp av samma sökvariabel. Exempel på samkörning av personnummer är att använda ett och samma nummer för att från ett register få information om personens fordonsinnehav, och från ett annat om utskrivna läkemedel.

Intrång/kränkning, att viss hantering och/eller konstruktion, innebörd eller följd av personnumret har negativ påverkan på en persons integritet. Här innefattas såväl om det bara är personen själv som känner sig kränkt som det fall att samhället eller lagen definierar hanteringen som kränkning.

Könsobservant lag, avser lag som uttryckligen behandlar män och kvinnor annorlunda, ett exempel som tas upp är lagen om förbud mot könsstympning där rekvisiten kräver att det är en kvinna som drabbas.

2.3 Teoretiskt ramverk

Med avsikt att ge resonemanget ett mer välorganiserat teoretiskt utseende vill jag i detta kapitel presentera några nav kring vilka frågor som diskuteras i uppsatsen kan organiseras.

Såväl frågeställningen, från kapitel 1.2, som själva studieobjektet styckas härvid upp och blir mer komplexa;

Hur konstruktionen av det svenska personnumret förhåller sig till skyddet av den personliga integriteten?

Denna fråga omformuleras till en mängd situationsbundna frågor:

Hur förhåller sig den konstruktionen av personnumret i den situationen till den aspekten av den personliga integriteten?

Nedan följer därför ett försök till teoretisk uppdelning, där de spörsmål som behandlas i uppsatsen delas in efter vilken situation, aspekt och konstruktion som berörs i den specifika frågan. Uppdelningarna är inte avsedda att vara motsatspar, tvärtom kan integritet, genus och effektivitet vara relevanta samtidigt, ibland t.o.m. beroende av varandra.

De uppdelningar/distinktioner som används nedan, är först den om hur jag skiljer på innebörden av integritets-, effektivitets- och feministiska aspekter/perspektiv på numret; alltså vilka frågor som hör till vilket begrepp. Härnäst följer en uppdelning av personnumret, vad består personnumret av? Följt av en uppdelning av numrets användare, vilka är användarna och varför använder de sig av numret? Slutligen redogörs för tre typsituationer/faser i hanteringen av personnummer där frågeställningar från de först presenterade uppdelningarna blir relevanta.

2.3.1 Integritet / effektivitet och genus

Den första övergripande uppdelningen är åtskillnaden mellan integritet och effektivitet. Den rättsliga definitionen av dessa begrepp följer i de kommande två avsnitten. I det följande redogörs för min definition av dessa begrepp:

Integritet, rör rätten att få bli lämnad ifred, slippa myndigheters snokande i personliga affärer. Att inte privata angelägenheter blir offentliga, slippa bli tvingad till att sluta sig till organisationer, strukturer och begrepp. Att inte behöva bli utsatt för otillbörlig påverkan, att inte bli lurad eller bli formad till något.

Den andra sidan av samma mynt, är att det i integriteten ryms en rätt till att få skapa och definiera sin egen person, här ingår rätten till att få namnge sig själv. Rätten till att skapa sitt eget universum inom ramarna för samhällets intressen.

Integriteten, kan i likhet med friheten, aldrig vara total. Samhället måste fungera i allas intresse och detta ger anledning till att inskränka personers integritet och frihet. I den mån inskränkningen motiveras av ett större samhälleligt intresse och är proportionerligt utformad, så har integriteten respekterats.

Effektivitet avser bästa möjliga uppfyllande av mål, med minsta möjliga medel. I det aktuella fallet, i lagens mening syfte, som lagen har med personnummer.

Med minsta möjliga medel innebär att uppfyllandet av syftet ska ske med ekonomiskt och praktiskt sett bra hantering. Med minsta möjliga medel avser även en avvägning gentemot andra intressen, lagar och syften. I en sådan avvägning är ett uppfyllande av målet som står i strid med andra lagar, där integriteten kränks, i stor omfattning mindre effektivt än ett uppfyllande av syftet där stridigheten inte är så stor.

Lagstiftaren har formulerat denna tanke på följande vis:

*en persons integritet kränks i den mån det sker ett intrång i hans eller hennes privata sfär t.ex. genom att uppgifter om honom eller henne, som det finns rimliga skäl att beteckna som integritetskänsliga, sprids. Dessa uppgifter kan gälla egenskaper, uppfattningar eller handlingar. Rätten till personlig integritet kan beskrivas som en "prima facie-rättighet". Den är en giltig och välgrundad rättighet som dock i en konkret handlingssituation kan sättas ur spel om den kommer i konflikt med någon annan rättighet som väger tyngre.*⁴

Vad gäller de feministiska avvägandena, så kommer dessa att beröras i ett särskilt kapitel. De feministiska argumenten ryms emellertid även i integritetsrätten; förhållanden som framstår som problematiska ur ett integritetsperspektiv är inte sällan problematiska i feministiska analyserna. Ett område där kopplingen blir särskilt tydlig, är diskussionen kring rätten till att inte bli otillbörligt påverkad; att inte placeras i opassande kategorier och särskiljanden. Motsatsvis innebär denna rätt en frihet till att få definiera, namnge och särskilja sig själv med egna ord och egen innebörd. Mer om detta i kapitel 7.

2.3.2 Nummer / numrets beståndsdelar

En andra uppdelning är den mellan personnumret som en enhet och som summan av sina beståndsdelar. Varje gång vi använder vårt personnummer tvingas vi upplysa hela numret, vi kan inte (med mindre undantag gäller) upplysa banken om bara halva, eller utvalda delar av vårt personnummer.

Samtidigt är personnumret inte mer än summan av sina beståndsdelar. Det består idag av ett födelsedatum, ett löpnummer (som innefattar kön) samt en kontrollsiffra. Beståndsdelarna är det faktiska innehållet i numret, men vilka beståndsdelar ett nummer ska innehålla är en annan fråga. Vilka beståndsdelar som helst kan i teorin tillsammans skapa en enhet.

Två enkätundersökningar illustrerar min poäng. I det första exemplet har vi en undersökning från SCB, bifogad en SOU från 1994, där respondenterna fick svara på frågan om de någonsin känt oro över att åldern framgick ur personnumret.⁵ Här har SCB en inställning som vittnar om att de ser numret som bestående av skilda, utbytbara delar.

I den andra undersökningen, från 2006, återfinns i motsats till ovan, frågeformuleringen: "vad är din allmänna inställning till personnummer?"⁶ Här ger SCB prov på en syn där numret ses som en enhet. Följaktligen kan svaret på denna fråga inte säga oss så mycket om vad personer tycker om att just kön och ålder framgår av numret. Analysen når helt enkelt inte tillräckligt djupt.

---

⁴ 2005/2006:173 sid. 16

⁵ SOU 1994:63, bilaga 5, (4% svarade alltid, 12% någon gång)

⁶ SOU 2007:22, bilaga 4

2.3.3 Användare / användaren

En tredje uppdelning är den mellan de olika användarna av personnumret. Här kan vi först tänka oss att alla användare av numret utgör en enda grupp, jag har dock valt att behandla dem som antingen två eller tre kategorier.

Den första kategorin, som kan delas i två delar är statsapparaten. Vi kan se staten som en enhetlig användare, förutsatt att vi anlägger ett perspektiv där det ses som önskvärt att staten ska ha en för alla ”statliga syften” gemensam sökvariabel. Vi kan dela upp staten i två delar; staten som helhet och enskilda myndigheter. Här är de specifika myndigheterna som behöver numret användare, det offentliga är inte en användare, utan inom det offentliga finns ett antal myndigheter, som har behov för, rätt till, och möjlighet till att använda numret.

Som en andra, alternativt tredje, användare kan se resten av samhället, alla företags, förenings och privatpersoners användning av numret.

Även här kan vi ta de två SCB undersökningarna som exempel. I undersökningen från 1994 ställs flera frågor om i vilka situationer respondenten känner obehag inför att lämna ut sitt nummer. Ifall han/hon känner obehag inför att lämna ut det till en bank, till en videouthyrare, till en myndighet eller över nätet.⁷ Även om de olika situationerna inte är indelade efter samma tu-/tredelning som den enligt ovan, så visar sig ändå formuleringen på en medvetenhet om att personer känner olika beroende på vem som nyttjar numret och för vilket ändamål.

I den andra undersökningen finns endast en fråga formulerad:

”Hur stor minskning av servicegraden kan du acceptera om användningen av personnummer begränsas?”⁸ Här sammanförs all användning och alla användare av numret. Det är därför inte möjligt att utröna om det finns en särskild situation då användning är, som respondenten inte ser som tillräckligt viktig för att lämna ut numret, och därmed accepterar serviceförsämringen. I denna ”allt-eller-ingetfrågeställning” finns inget utrymme för att hävda att viss användning är berättigad och ändamålsenlig, emedan viss annan inte är det.

2.3.4 En hantering / tre faser i hanteringen

För att åskådliggöra de olika situationer där personnumret berörs av frågor om integritet och effektivitet så kan man dela in dessa situationer i olika faser i hanteringen av personnummer. De tre faserna har jag valt att kalla konstruktion, handhavande och spridning. I varje fas berörs såväl integritets- som effektivitetsaspekter.

Den första fasen, *konstruktionen*, rör själva uppbyggnaden, numrets fysiska utseende och den information det innehåller. Den placeras först eftersom utformandet av personnummer kronologiskt sett måste ske innan de andra faserna. Vad gäller personnumrets utseende så innehåller det åtta eller tio

---

⁷ SOU 1994:63 bilaga 5

⁸ SOU 2007:22 bilaga 4

siffror samt ett streck alternativt ett plustecken. Vad gäller innehåll så avses främst den synliga kopplingen till ålder och kön men även kontrollsiffran. Numrets innehåll är alltså den information om uppgifter kring innehavaren som kan utläsas ur numret. Numret kan härvid kopplas till vilka uppgifter om individen. För att numret ska sägas innehålla uppgifterna krävs inte att informationen måste vara synlig för gemene man, utan numret ”innehåller” uppgifterna så fort det är möjligt att med någon metod (exv. processorkraft) få fram informationen ur numret allena.

Handhavandet, den andra fasen, åsyftar den registeransvariges hantering av personnumret. Vad personnumret används för i Skatteverkets verksamhet. Här inbegrips de regler som bestämmer hur den registeransvarige får söka efter, lämna ut samt organisera personnummer, och de uppgifter som den registeransvarige får tillgång till med hjälp av numret som sökvariabel. I denna fas ser vi också till hur väl den registeransvariges hantering stämmer överens med annan reglering av hantering av personuppgifter. Till denna fas räknas all lag som är direkt tillämplig på den registeransvariges hantering av personnummer, personuppgifter och personregister.

Den tredje fasen, *spridningen*, omfattar all hantering av personnumret utanför den registeransvariges direkta inflytande. I denna kategori ryms personnumrets användning i samhället i stort, vad den nu kan vara. Här ryms även all användning av personnummer inom andra myndigheter än Skatteverket. I denna fas ingår även alla de register utanför Skatteverket där personnummer ingår och alla nummer/regler som är baserade på eller har en intim relation med personnumret. Till denna fas räknas således den lag som är indirekt tillämplig i verksamheten (exv. DiskrL.), den lag som är beroende av personnumret (exv. lagar om diverse register där folkbokföringsuppgifter får ingå) samt lag baserad på personnumret (exv. regler om organisationsnummer för enskild firma). I denna fas ryms personnumrets förhållande till all i Sverige gällande lag, alltså rättsordningen som helhet, där begrepp och ord som används i folkbokföringslagen ska ha samma betydelse där som i annan lag. Så att all lag lägger samma bestämda och otvetydiga innebörd i varje ord.

Användandet här är utom den registeransvariges kontroll, det är lagstiftaren som har reglerat att vissa myndigheter och vissa privata aktörer har rätt till att få begära ut och använda sig av enskildas personnummer. Hur andra handskas med numret och vilken innebörd de lägger i det kan Skatteverket inte påverka.

Denna grova uppdelningen av nummer/användare och de tre faserna i hanteringen, gör det möjligt att lägga olika perspektiv på särskilda kategorier. En integritetsfråga kan härvid också vara en effektivitetsfråga och gränserna mellan såväl användare som hanteringsfaserna är ofta oklara.

	Integritet	Effektivitet
Konstruktion	Kränkande uppgift kopplad till/framgår av numret.	Svårt att förfalska, enkelt och billigt att använda, ändamålsenlig konstruktion.
Handhavande	Använder endast när det är befogat, i enlighet med god sed.	Endast sådan information och sådan användning som är ändamålsenlig.
Spridning	Inte påverka, normera, offentliggöra uppgifter i onödan.	Endast lämna ut tillräckliga och nödvändiga uppgifter, ej överskottsinformation.

Figuren ovan visar ändå en viss ordning i resonemanget och därför har jag valt att använda mig av den.

I *konstruktionsfasen* är det frågor kring integritet som aktualiseras, då numret innehåller överflödigt privat information. I det fall att kopplingarna skrivs ut i numret, är frågan om detta offentliggörande av information möjligen är kränkande.

Integritetsfrågan rör även vilka olika kategorier, begrepp och uppdelningar som personnumret konstruerar (exv. kvinna), vilken innebörd personnumret lägger i dessa kategorier och hur kategorierna viktas mot varandra.

Vad sedan gäller effektivitet i konstruktionsfasen, så krävs det att numret är lätt att minnas, svårt att förfalska och att ändringar är lätta att föra in. Det ska vara konstruerat efter en metod som bäst uppfyller syftet med numret, utan att inkräkta på eller strida mot andra lagar och intressen. Vad detta bl.a. innefattar är att numret inte ska innehålla respektive offentliggöra mer eller mindre uppgifter än vad syftet kräver.

I *handhavandefasen* angår integriteten vilken ytterligare information som finns i den registeransvariges databas, där vilken personnumret är lagrat. Behandlas denna information med respekt, efter god sed. Är informationen kanske alltför privat, alltför omfattande? Offentliggörs denna information så lättvindigt att den kränker individens integritet? Skapar möjligen registret kränkande kategorier och definitioner?

Vad effektiviteten beträffar så får vi först fråga oss vad syftet bakom samlandet av dessa ytterligare uppgifter är. Varför är det tänkt att just dessa uppgifter ska framgå ur register där personnumret lagras? Följaktligen, är dessa uppgifter de mest lämpade för att uppfylla syftet med såväl registret som personnumret, finns det kanske andra alternativ som i mindre omfattning lagar och principer.

I den tredje fasen, *spridningen*, rör integritetsaspekten i vad mån samhällets och övriga statliga aktörers användning kan ses som kränkande. Fara för

kränkning föreligger i det att det är möjligt att skaffa sig en ”fullständig” bild av en individ med hjälp av att samköra flera register. Integriteten rör även vilka definitioner och uppdelningar som personnumrets användning i samhället skapar: är dessa relevanta, normerar de, befäster de fördomar?

Vad effektiviteten angår, så bör det här diskuteras i vilken mån personnumret är avsett att användas så frekvent, och för så många olika ändamål, som det faktiskt används till. Vi måste även fråga oss i vilken utsträckning numrets utformning är ändamålsenlig för dessa, från folkbokföringen helt avskilda, syften. Är de uppgifter som numret innehåller relevanta i dessa mellanhavanden? Eller är uppgifterna överskottsinformation och därmed onödigt resurskrävande i hanteringen, samt möjligtvis integritetskränkande, då de i sådant fall avslöjar information utan syfte. Inverkar samhällshanteringen menligt på nödvändiga säkerheten kring numret. Är samkörningen i lika mån ändamålsenlig, eller kan den leda till en orättvis fördelning av information? Är det även ändamålsenligt att basera och koppla andra nummer till personnumret?

2.4 Begreppet integritet i lagstiftningen

Integritet är ett omfattande begrepp som betyder många olika saker inom många olika områden, vi ska därför söka se vilken innebörd lagstiftaren har gett begreppet.

Integritet tillhör den kategorier av metatermer som svårligen låter sig definieras. Det är därför måhända föga förvånande att de betänkanden och utredningar som berört ämnet inte tycks vilja eller kanske riktigare förmå att ge ordet någon bestämd innebörd. Detta synes även till viss del vara att medvetet syfte då man genom att ge begreppet en vag innebörd tillåts att tolka dess innebörd specifikt för uppkomna situationer utan att vara låst vid en rigid formel som behöver passas in på de många legala områden där integritet är relevant.

I stället för att arbeta med en enda definition av begreppet integritet för alla fall har lagstiftaren valt att från fall till fall ange vilka faktorer som ska beaktas vid en bedömning av om det föreligger risk för att en åtgärd ska leda till intrång i den enskildes personliga integritet och därefter om detta intrång är otillbörligt.⁹

I doktrinen har man gjort en grov indelning av begreppet integritet för vissa i lagen särskilt angivna situationer. Uppdelningen namnger följande kategorier: den rumsliga integriteten, (bl.a. hemfrid RF 2:6), den materiella integriteten (bl.a. egendomsskydd RF 2:18), den kroppsliga integriteten (skydd mot liv och hälsa RF 2:6), den personliga integriteten i fysisk mening (bl.a. rörelsefriheten RF 2:8) och den personliga integriteten i ideell mening (skyddet för personligheten och för privatlivet RF 1:2)¹⁰

---

⁹ Ds Ju 1987:8 sid. 25

¹⁰ SOU 1984:54 sid. 42

Den integritet som vi har att göra med i denna uppsats faller in under den sistnämnda av de ovan omnämnda kategorierna, alltså den personliga integriteten i ideell mening.

I de försök som gjorts att fylla begreppet ideell personlig integritet med en djupare innebörd har lagstiftaren ibland hänvisat till utländska definitioner. I en utredning från 1978¹¹ har det gjorts en sammanfattning av vissa betydelsefulla filosofers tankar på området. Integritet definieras härvid oftast negativt, med siktet inställt på vad som anses utgöra intrång och begränsande av integriteten. Nedan ges tre definitioner som utredningen valt att återge.

1. Rätten till personlig integritet utgörs av den enskildes rätt att själv bestämma hur mycket han vill dela med sig till andra av sina tankar, känslor samt fakta om sin personliga tillvaro.
2. Intrång i (den) personliga integriteten (uppkommer) när det krävs av den enskilde att han ska tillhandahålla personuppgifter utöver den omfattning de styrandes lagligt grundade behov tillåter; när de styrande väl fått tillgång till personuppgifter och dessa används för andra ändamål som inte hör samman med det för vilken informationen ursprungligen samlats in; samt när användningen innebär ett löfte om förtrolighet bryts.
3. Rätten att delta i bestämmandet av vilken information man i varje speciell roll i samhället behöver lämna ifrån sig.

Utredningen menade att den tredje definitionen var den som närmast stämde överens med tankarna bakom den då gällande DataL.

I mitten av 90-talet föranledde dock ett EG-direktiv Sverige att såväl diskutera som revidera sin gällande lagstiftning inom området för den ideella integriteten.

Inom svensk doktrin hade det vid denna tidpunkt länge förts en debatt om vilket sorts angreppssätt lagstiftningen skulle ha gentemot integritetsfrågor. Debatten hade förts mellan dem som förespråkade en missbruksmodell och dem som förordade en hanteringsmodell. I och med EG-direktivet avgjordes frågan. Direktivet utgår nämligen från en hanteringsmodell och lagstiftaren ansåg att en harmonisering av svensk lag med direktivet krävde att hanteringsmodellen las till grund för det nya regelverket på området; personuppgiftslagen.

Hanteringsmodellen presenteras strax nedan. Den innebär i stora drag att lagstiftningen tar sikte på att reglera de fall där hantering av personuppgifter är tillåtet, vilka förutsättningar som ska uppfyllas för att hantering ska vara tillåten. Missbruksmodellen, som presenteras nu, tar istället sikte på sådan hantering som är otillåten. Här går man omvänt tillväga från hanteringsmodellen och definierar endast de fall där hantering av uppgifterna kan betecknas som missbruk.

---

¹¹ SOU 1978:54 sid. 38

Två sakkunnigas missbrukskatalog/lista över kränkingsrekvisit, får här utgöra teoretisk grund för förståelsen av missbruksmodellen.

I en utredning från 1997¹² har det bifogats en rapport om Personlig Integritet av Göran Collste, professor i tillämpad etik vid Linköpings Universitet. Han konstaterar att:

*Ett återkommande element i beskrivningar av personers upplevelser av integritetskränkning är upplevelsen av en förlorad kontroll över sin egen person eller över en viss typ av uppgifter om sig själva.*¹³

Vilka uppgifter som personer anser vara integritetskränkande varierar på det individuella planet. Collste exemplifierar det som så, att emedan det säkerligen finns uppgifter som en övervägande majoritet av ett visst samhälles medborgare skulle anse som kränkande, exv. sexuella vanor så finns det personer som kan uppleva sådant som för majoriteten är trivialt, t.ex. offentliggörande av uppgifter om personers längd, som ytterligt känsliga, exv. för en vuxen person som är 130 cm lång.¹⁴

Collste drar slutsatsen att det är lättare att definiera en kränkning av den personliga integriteten än själva integriteten i sig och ger sedermera följande definition;

*Personers integritet kränks i den mån som 1) det sker ett intrång i deras privata sfär och/eller 2) uppgifter om dem, som det finns rimliga skäl att beteckna som integritets- känsliga, sprids ut. Dessa uppgifter kan gälla personers egenskaper, uppfattningar eller handlingar.*¹⁵

Collste gör även en rad distinktioner för vilken typ av behandling av personuppgifter som kan hota den personliga integriteten.¹⁶

1. Slutna och öppna system

En första distinktion är mellan öppna och slutna system. Öppna system är de system som alla kan ha tillgång till, slutna de som kräver tillgång till en ”nyckel”, dvs. det finns någon form av behörighetskrav för att få tillgång till uppgifter i registret.

2. Avsikt och resultat

Vi måste också skilja mellan den avsikt som finns bakom registeranvändningen och de effekter som registret kan ha. Exempelvis kan avsikten med en sambearbetning av två olika register vara att uppnå något effektivitetsmål för myndigheterna medan effekten kan vara att integritetskänsliga uppgifter hamnar i fel händer.

---

¹² SOU 1997:39

¹³ SOU 1997:39 sid. 790

¹⁴ SOU 1997:39 sid. 792

¹⁵ SOU 1997:39 sid. 796

¹⁶ SOU 1997:39 sid. 802f

3. Individmål eller samhällsmål

Syftet med att registrera personuppgifter kan antingen vara att uppnå ett individmål eller ett samhällsmål. Exempel på individmål är hälsojournaler som upprättas för att vara ett medel för individens hälsa, exempel på samhällsmål är att upprätta register som underlättar skatteindrivning.

4. Samtycke – icke samtycke

Register kan föras med den registrerades samtycke eller utan. Om ett informerat samtycke inhämtats från den enskilde personen är risken mindre att den personliga integriteten kommer att kränkas.

5. Identifiering – avidentifiering

Personuppgifter kan antingen föras så att de enskilda personerna går att identifiera genom namn och/eller personnummer eller också kan registret vara avidentifierat. Det går då inte att spåra vilka personuppgifter som gäller en bestämd individ. Dessa s.k. avidentifierade register utgör inte något hot mot personlig integritet.

Ett andra försök, att utifrån en missbruksmodell, systematisera den personliga integriteten, är utformad av Stig Strömholm. I likhet med många andra tänkare på området pekar Strömholm på svårigheterna att bestämma integritet annat än på ett negativt sätt. Endast genom att göra förteckningar över de handlingar som kan anses utgöra integritetskränkningar kan den personliga integritet avgränsas menar Strömholm. I en figur som Strömholm kallar *kränkingsförteckning* listar han 14 olika kränkningar indelade i tre huvudgrupper. Dessa grupper är

1) intrång, vare sig i fysisk eller annan mening, i en annans privata sfär; 2) insamlande av uppgifter om en persons privata förhållanden; 3) offentliggörande eller annat utnyttjande (t.ex. som bevis inför rätta, som medel för utpressning) av material om en persons privata förhållanden.¹⁷

Hanteringsmodellen ska härnäst diskuteras, denna modell är som nämnts, den som legat till grund för de flesta i Sverige gällande lagar inom området för den personliga integriteten.

Den nuvarande datalagen och EG-direktivet kan sägas bygga på en sådan modell för skyddet av den personliga integriteten. Också Europarådets konvention och rekommendationer samt, på det globala planet, OECD:s riktlinjer verkar bygga på hanteringsmodellen. Även den svenska grundlagen kan sägas kräva att det ska finnas en lagstiftning baserad på hanteringsmodellen, innefattande skydd mot integritetskränkningar genom att personuppgifter registreras (oavsett om de i någon mening missbrukas eller inte).¹⁸

---

¹⁷ SOU 2007:22 sid. 58

¹⁸ SOU 1997:39 sid. 179f

Hanteringsmodellen riktar in sig på själva hanteringen av personuppgifter och ser enligt ett antal svenska betänkanden som berör den ut som följer.¹⁹

- att precisera godtagbara ändamål med hanteringen och hindra användning som inte stämmer överens med sådana ändamål,
- att inte fler uppgifter än nödvändigt hanteras,
- att de hanterade uppgifterna är korrekta och relevanta,
- att de hanterade uppgifterna inte läcker ut från den som hanterar dem och
- att de registrerade kan få kännedom om av vem uppgifterna hanteras och vilka uppgifter som hanteras.

Vad gäller hanteringsmodellen kan den sägas anknyta till väl inarbetade metaprinciper inom juridiken som proportionalitet, förutsebarhet och transparens. Den uppvisar även stora likheter med bland annat OECD:s riktlinjer och den nuvarande personuppgiftslagen. Då dessa verk ska presenteras grundligt i nästa kapitlet är det kanske inte behövligt med någon ytterligare fördjupning i modellen här.

Redogörelsen i kapitlet ovan har förhoppningsvis gett ytterligare innebörd åt vad som avses med personlig integritet, kränkning av densamma och vilka risker som finns när man behandlar sådana uppgifter. Påpekas bör ännu en gång att det inom svensk juridik ännu inte finns någon bestämd innebörd av begreppet. Min redogörelse ovan återger endast ett fåtal av de många diskussioner som förts kring begreppet. Påpekas bör även att jag i min redogörelse inte fäst vikt vid att personlig integritet i vissa fall benämns skyddet för privatliv, skyddet av integriteten mm. Denna brist på en enhetlig term för begreppet kan möjligtvis anses vara en brist i lagstiftningssammanhang. Emellertid synes lagstiftaren i samtliga fall avse ungefär samma område varför jag alltså inte fäst vikt vid de olika namnen.

2.5 Begreppet effektivitet i lagstiftningen

Den innebörd som jag lägger i begreppet effektivitet i denna uppsats har jag redan redogjort för, den innefattar främst huruvida en viss lag eller reglering uppfyller det ändamål som den är satt i bruk för. I den vidare innebörden avses jag med effektivitet att lagen även uppfyller sitt ändamål på ett ekonomiskt, rättsligt och etiskt försvarbart vis. Att lagstiftaren noga övervägt, och motiverat ett visst tillvägagångssätt i uppfyllandet av syftet och följaktligen uppfyller syftet proportionerligt. Att lagen hålls någorlunda ajour med rådande rättsmedvetande och den tekniska utvecklingen. Enkelt uttryckt att lagen uppnår det den är avsedd för, inte mindre och inte mer.

Effektivitet kan enligt vad som sagts tidigare sägas bli uppnådd i två steg. För det första krävs att en lag har ett tydligt syfte. För det andra krävs att det regelverk som är satt i bruk för att uppfylla detta syfte är i stånd att uppfylla detta syfte, ett uppfyllande med så få oönskade bieffekter som möjligt. Detta uppfyllande av syfte måste ske i varje fas av personnumrets hantering,

---

¹⁹ SOU 1997:39 sid. 179, SOU 2004:6 sid. 102

således krävs, efter de typsituationer som presenterades i kapitel 2.3.4 att konstruktionen är ändamålsenlig, (exv. svåröföfalskad, lätt att förstå och framförallt att de uppgifter som numret kopplas till/manifesteras är just de uppgifter som är mest ändamålsenliga). Samma sak gäller i nästa led det krävs att handhavandet har ett ändamål och att regler, konstruktion och behandling av personnummer är utformade för att uppfylla syftet. Och slutligen gäller samma sak för spridningen, det måste finnas ett syfte med konstruktionen och hanteringen, numret ska inte förmedla fel, för mycket eller för lite information. De beståndsdelar som numret består av/och som manifesteras eller ej, måste vara motiverade av att aktörerna antingen har ett intresse eller behov av informationen, eller för att lösningen kanske är den tekniskt och ekonomiskt bästa.

Vad som nu har sagts om syfte för numrets konstruktion i de olika situationerna gäller i samma mån användaren. Det måste i varje led alltså finnas ett syfte för varför användaren behöver såväl personnumret som helhet som informationen det innehåller. Ifall hela ”det offentliga” ska använda samma sökvariabel, så måste det motiveras varför hela det offentliga ska ha det, och varför användaren behöver använda sig av just den informationen som ryms i numret. Samma sak gäller ifall vi anser att endast vissa myndigheter ska kunna använda numret, vilka är då syftena bakom var och en av dessa myndigheters användande.

För att personnumret ska ses som helt effektivt bör alltså konstruktionen med utskrivande av kön och ålder vara den bästa metoden för att uppnå lagens specifika ändamål i varje användningssituation. Av ändamålet krävs å sin sida att det är så pass tydligt utformat att det går att ta reda på ifall ändamålet är uppnått, härvid krävs även att innebörden i de enskilda ord varmed syftet är formulerat är fastställt i tillräcklig omfattning.

Vi ska nu se vad lagen har att säga om syftena bakom personnummeranvändning och numrets konstruktion. Samt i vad mån detta syfte effektivt uppfylls av numrets nuvarande utformning.

Om vi av denna anledning ser till SOU 1994:63 som fått det i detta sammanhang passande namnet Personnummer – Integritet och Effektivitet borde vi kunna få lite insikt i vad lagstiftaren anser är personnumrets syften. I utredningen behandlas dock aldrig frågan om effektivitet under någon egen rubrik. Endast genom slutledningsförmåga kan man komma fram till slutsatsen att personnumrets främsta syfte är *vikten av en säker identifiering*.²⁰ Detta stadgande preciseras något i arbetsbeskrivningen för Skatteverket i Budgetpropositionen för 1994.

*Folkbokföringen ska för olika samhällsfunktioner tillhandhålla fullständig och korrekt basinformation med god tillgänglighet.*²¹

I övrigt synes den ovan nämnda utredningen endast ge en summarisk redogörelse för många av de aktörer som de facto idag använder sig av

²⁰ SOU 1994:63 sid. 189

²¹ Proposition 1993/94:100 Bilaga 8 sid. 36

personnummer. Dessa aktörer inkluderar bl.a. körkortsregistret, beskattning, Svenska kyrkan, kommuner och landsting, domstolsväsendet och Statistiska Centralbyrån.

Av vad jag kan utröna av syftet bakom personnumret är det endast detta, att som ovan stadgades att kunna bistå myndigheter och samhället i stort med ett medel för *säker identifiering*.

Vad sedan beträffar uppfyllandet av syften så nämns att personnumrets största fördel är att det är ett effektivt hjälpmedel när det gäller att förebygga personförväxlingar. Vidare att numret vad gäller forskning och statistik i allmänhet bidrar till att öka möjligheterna och minska kostnaderna. Därtill torde användningen av personnummer också bidra till att effektivisera administrationen och minska kostnaderna för personregistren.²² Men syftet att kunna effektivt identifiera personer har absolut ingenting med angivandet av kön och ålder i sig att göra, det erkänns uttryckligen av den senaste utredningen.

*För att personnumret ska tjäna sitt syfte behöver det emellertid inte innehålla några uppgifter om individen.*²³

Det synes alltså som om utredningen snarare använder begreppet effektivitet i den betydelsen att systemet är användbart för en mängd olika syften, än bemärkelsen att det lever upp till krav i syftet (och krav på proportionalitet, integritet och lagenlighet). Härvid har utredningen gått baklänges tillväga, då de istället för att från början ha ställt krav på ändamål i hanteringen och sett ifall numret levde upp till dessa, nu i efterhand hittar fördelar med gällande ordning och sas korrigerar syftena så att de täcker de effekter man hittat.

Syftet med numret är endast att tillhandahålla säker identifiering, i vad mån numret i nuvarande form ger forsknings- och statistiska fördelar så kan dessa omständigheter, i förhållandet till syftets uppfyllande, endast betecknas som positiva bieffekter. Omständigheterna kan inte åberopas för att hävda syftets uppfyllande med mindre syftena skrivs om så att dessa omständigheter inkluderas i syftesbeskrivningen.

Vad som kan, och bör räknas till uppfyllande av syftet är däremot, de många fall av rapporterad identitetsstöld, de många invändningar från integritetssynpunkt och det obehag som människor känner inför att lämna ut detaljerna i numret, som föranlett vissa kommuner och företag att kryptera register där personnummer ingår.²⁴ Dessa invändningar nämns dock alla endast i förbifarten av utredningen.

---

²² SOU 1994:63 sid. 187f

²³ SOU 2008:60 sid. 89

²⁴ SOU 1994:63 sid. 122

2.6 Avslutande kommentar till kapitlet

I resterande delar av uppsatsen kommer beröringsområden med såväl lagens som mina egna olika faser och distinktioner av integritet och effektivitet att konkretiseras. I inledningen till varje kapitel pekas på vilka beröringsområden som är mest aktuella i det specifika kapitlet. Grovt hugget så berörs i nästa kapitel främst integriteten i konstruktionen, det fjärde rör framförallt integritet i handhavandet och det femte främst integritet i spridningsfasen. I det sjätte kapitlet punktbelyses vissa frågor från varje fas, främst med hänsyn till effektivitet. Det sjunde kapitlet, om genus, berör numrets alla faser utifrån andra mer komplexa integritetsfrågor.

Vad det i slutändan handlar om är att det i varje fas, i varje situation, för varje användare måste finnas motiv bakom att använda personnumret, och motiv bakom manifesterandet av de uppgifter (kön och ålder) som det innehåller.

Och i de fallen där motiv konstateras så måste detta motiv uppnås på ett proportionerligt vis med avvägningar för bland annat integritetsaspekter.

3 Det svenska personnumret

3.1 Inledning till kapitlet

Det finns ett otal olika förarbeten och utredningar som i varierande mån knyter an till folkbokföringsL. Själva konstruktionen av personnumret har dock inte genomgått särskilt många revideringar. I detta avsnitt ska de större revisionerna av lagen sedan dess införande strax efter andra världskriget redogöras för. Redogörelsen är endast summarisk, de ändringar i lagen som tas upp är dem som i tydligaste mån har anknytning till frågeställningen.

3.1.1 Teori, metod och urval

Kapitlet vilar på en rättsdogmatisk grund. Det i uppsatsen relevanta lagrummet presenteras och därvid ges viss inblick i lagstiftarens resonemang vid införandet lagen och efterföljande ändringar. Härvid är vi extra lyckligt lottade då det häromåret utkom en offentlig undersökning där lagrummet ifråga analyserades och utvärderades, undersökningen ger alltså en möjlighet att utröna inte bara motiven vid lagens införande utan även lagstiftarens motivering av lagrummet så sent som förra året.

Knyter vi an kapitlet till de teoretiska ramar som presenterades i kapitel 2 så kan det sägas främst beröra integritetsfrågor i konstruktionsfasen.

3.1.2 Disposition

Kapitlet är indelat i tre delar, först detta introducerande avsnitt, det följs av ett avsnitt med redogörelse av relevanta författningar, slutligen avslutas kapitlet med ett avsnitt där de texter som presenterades i det redogörande avsnittet diskuteras och analyseras.

Det redogörande avsnittet är uppdelat efter fyra rubriker, under den första presenteras personnumrets rättsliga historia i Sverige från personnumrets införande 1946, till dess utseende vid utgången av 2008. Under nästa rubrik behandlas kort personnumret vid årsskiftet 2008/2009. Under följande rubrik; Personnumret i framtiden, presenteras de förslag till ändringar i folkbokföringsL. 18 § som presenterades i utredningen från 2008. Den redogörande delen avslutas med ett kort avsnitt om följderna av utredningen nämligen den ändring i folkbokföringsL som träder i kraft 1 juli 2009.

Kapitlet avslutas med en diskussion kring ämnen som tagits upp i den redogörande delen. Härvid ägnas framförallt uppmärksamhet åt den offentliga utredningen som presenterades 2008.

3.2 Personnumrets historia i Sverige

Personnumret av idag har funnits i närmast oförändrad form sedan 1946 då det nedtecknades i den då gällande folkbokföringsförordningen.²⁵ Regeringens huvudskäl för att införa identitetsbeteckningen var att det fanns ett behov för ett entydigt, lättillgängligt och lätthanterligt hjälpmedel för att kunna identifiera en person.²⁶

Regeringen ansåg även att en identitetsbeteckning skulle kunna innebära fördelar i det statistiska arbetet. Ett system med ett för hela landet likadant konstruerat nummer för folkbokföring underlättade och innebar organisatoriska fördelar vid inskrivning av värnpliktiga, sökning i taxeringsarbetet, vid registrering av pensionsavgifter hos pensionsstyrelsen, för identifiering inom civilförsvaret, av drätselkammaren i Stockholm och i större enskilda företags bokföring. När det gällde själva konstruktionen av personnumret framhölls bl.a. att ett nummer som innehöll individens födelsedatum skulle anses vara enkel för den enskilda att komma ihåg då de flesta kunde antas minnas sin egen födelsedag och tre ytterligare siffror. Av folkbokföringsF. 3 § framgick att dessa tre siffror skulle vara ett udda nummer för män och ett jämnt nummer för kvinnor. Uppgiften om kön ansågs motiveras av behovet av att föra statistik om medborgarna och därtill underlättade den även kallelsen till värnpliktsmönstring. Det har sedermera framhållits att det vid denna tidpunkt var dyrt och besvärligt att lagra uppgifter. Därför fanns det även en ekonomisk aspekt i att bevara så mycket data som möjligt i en och samma databas och följaktligen i ett och samma nummer.²⁷ I utredningen²⁸ samt i remissinstansernas svar redogjordes inte för några invändningar beträffande konsekvenser för den personliga integriteten.

Ovanstående reglering gällde fram till 1967 då själva termen personnummer infördes genom antagandet av folkbokföringsL.²⁹ som ersatte den tidigare förordningen. Enligt lagens 7 § bibehölls i stort sett den tidigare regleringen där de sex första siffrorna utgjorde födelsetiden följt av tre ytterligare siffror, det s. k. födelsenumret som skulle vara udda för män och jämnt för kvinnor. Därtill infördes även en fjärde siffra som utgjorde kontrollsiffran. Behovet av denna kontrollsiffran motiverades bland annat av att användningen av personnummer hade ökat avsevärt och att det även p.g.a. ökad datoranvändning var bra ifall det fanns en kontrollmekanism för att avslöja fel vid inmatningen av nummer. Kontrollsiffran räknas ut genom den så kallade Modulus-10 metoden. Metoden är tämligen okomplicerad och det är därför möjligt för var och en som behärskar årskurs 1 matematik att räkna ut kontrollsiffran.

---

²⁵ Folkbokföringsförordningen (1946:469)

²⁶ Proposition 1946:255, Förslag till folkbokföringsförordning m.m. sid. 41ff

²⁷ SOU 2008:60 sid. 89

²⁸ SOU 1994:63 sid. 38

²⁹ Folkbokföringslagen (1967:198)

Idag är en revidering av folkbokföringsL. återigen aktuell då det faktum att personnumren för vissa födelsetider har tagit slut medfört att en ändring av den gällande konstruktionen anses akut behövlig, mer om detta i kapitlet 2.3 om folkbokföringen i framtiden.

3.3 Personnummret idag

Den nästföljande omfattande (tillika idag gällande) ändringen av lagen följde 1991 då resultatet av den 1983 tillsatta folkbokföringskommittén³⁰ resulterade i lagförslaget som utgör den idag i allt väsentligt gällande lagstiftningen inom regleringen av folkbokföringen. Regleringen av personnumrets konstruktion fick då även sin nuvarande placering i folkbokföringsL. 18 §.³¹

Den mest omfattande effekten av revideringen 1991 var att ansvaret för folkbokföringsfrågor i sin helhet förflyttades till en borgerlig institution. Skatteverket blev den myndighet som fick det övergripande ansvaret för bokföringen.³²

Konstruktionen av personnumret genomgick dock ingen särskilt omfattande revidering. Vad som skedde var endast att det i bestämmelsen intogs en komplettering som kodifierade den praxis som tillämpats beträffande personnumret för personer som fyllt 100 år.³³ Vad detta innebär i praktiken är att det numera är lagfäst att det bindestreck som separerar födelsetiden och födelsenumret byts ut mot ett plustecken när en person fyller 100 år.

Sedan 1991 års revision har lagen genomgått ändringar vid tjugo tillfällen, emellertid har endast en av dessa ändringar³⁴ infördes 1997 avsett 18 § utseende. Den ändringen innebar att i det fall då det inte är obehövt ska ett personnummer anges med tolv siffror istället för den tidigare formen med endast tio siffror. De två nyttillkomna, tillika inledande siffrorna i personnumret anger det sekel då vederbörande är född. Ändringen motiverades av att det ADB-system där folkbokföringen lagras inte kan lagra plustecken och det ansågs därför nödvändigt att ange även sekelsiffran för att undvika förväxlingar av personer.³⁵

Sedan nämnda ändring 1997 har 18 § förblivit oförändrad och har idag följande lydelse;

18 § För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Personnumret innehåller födelsetid, födelsenummer och kontrollsiffra.

Födelsetiden anges med sex siffror, två för året, två för månaden och två för dagen i nu nämnd ordning. Födelsenumret består av tre siffror och är udda för män och jämnt för kvinnor. Mellan födelsetiden och födelsenumret sätts ett bindestreck som byts mot ett plustecken det år en person fyller 100 år.

³⁰ Direktiv (Fi 1983:04), SOU 1990:50

³¹ Folkbokföringslagen (1991:481)

³² Tilläggsdirektiv (Fi 1988:02)

³³ Proposition 1990/91:153 sid. 137

³⁴ Lag (1997:989) om ändring i folkbokföringslagen(1991:481)

³⁵ Proposition 1997/98:9 sid. 105

Om det inte är obehövt ska födelsetiden i personnumret lagras med åtta siffror i register som förs med hjälp av automatisk databehandling; fyra för året, två för månaden och två för dagen. Lag (1997:989).

Skatteverkets beslut om fastställande av födelsenummer och kontrollsiffra i personnummer får inte överklagas enligt folkbokföringsL. 39 §. E contrario är det alltså möjligt att ansöka om ändring av fastställd födelsetid. Det föreligger emellertid ett förslag om komplettering av denna paragraf så att det ska bli möjligt för personer som genomgått könsbyte att få sitt födelsenummer ändrat efter genomgången behandling. Ändringen är tänkt att införas som en helt ny paragraf i folkbokföringsL 18 b §.³⁶

I samband med införandet av den nya lagen om folkbokföring infördes även en lag om fingerade personuppgifter.³⁷ Lagen var ett resultat av ett tilläggsdirektiv som 1983-års Folkbokföringskommitté tilldelats, där uppdraget var att lämna förslag till åtgärder som förhindrar att någon med hjälp av personnummer kan leta rätt på en person i syfte att utöva våld, hot eller trakasserier.³⁸ Denna del av kommitténs arbete var den enda som berörde frågor om integritetsskyddet i någon egentlig mening.

3.4 Personnumret i framtiden

I skrivande stund ligger ett förslag till lagändring i folkbokföringsL. som är tänkt att voteras om i riksdagen under våren 2009 för att kunna implementeras i juli 2009. Denna revidering har ansetts nödvändig då personnummer för ett antal födelsedatum har tagit slut eller åtminstone riskerar att ta slut inom en kort framtid. Bristen i nummer kommer sig av att många invandrade personer som flyttat till Sverige i sina hemländer antecknats som födda den första januari sitt födelseår. Trots att de med stor sannolikhet är födda på ett annat datum. Att i Sverige folkbokföra dessa människor som födda ett annat datum skulle innebära problem för den enskilde när denne handskas med sitt forna hemlands myndigheter, då uppgifterna alltså skulle skilja sig åt.

Inte heller anses det önskvärt att införa en specialreglering för dessa människor, då det alltför tydligt skulle framgå ur deras personnummer att de inte är födda i Sverige. En sådan reglering särreglering av vissa personer kan framstå som diskriminerande.

Regeringen beslutade mot bakgrund av ovanstående att genomföra en revidering en revidering av folkbokföringslagen, direktiv 2007:123:

Utredaren ska se över problemet att personnummer inte räcker till för vissa födelsetider och föreslå en ändring av personnummersystemet

---

³⁶ SOU 2007:16 sid. 34

³⁷ Lag(1991:483) om fingerade personuppgifter

³⁸ Direktiv(Fi 1989:64)

som tillgodoser behovet av ett större antal personnummer. Mot bakgrund av det genomslag som personnumren har i samhället kommer en eventuell förändring av personnumrens uppbyggnad få återverkningar som är svåra att överblicka. Varje förändring av personnumrets konstruktion, exempelvis annan beräkning av kontrollsiffran eller ett könsneutralt nummer, medför stora konsekvenser för informationshanteringen i hela samhället. Detta måste dock vägas mot risken för personförväxling och behovet av ett unikt identifikationsbegrepp även i framtiden. De resursmässiga konsekvenserna av de förslag utredaren lämnar i denna del måste särskilt belysas.³⁹

I direktivets uppdrag ingick även att utreda vissa kringliggande frågor. Till dessa hörde samordningsnumrens utseende samt att utreda ifall det krävs ett starkare sekretesskydd för personer som lever under hot.

Uppdraget resulterade i Folkbokföringsutredningen som i juni 2008 överlämnade sitt delbetänkande SOU 2008:60 *Personnummer och Samordningsnummer*.

Betänkandet omfattar 261 sidor, inklusive remissinstansernas svar, men påpekas bör att det endast är måhända en fjärdedel av betänkandet som explicit berör folkbokföringsL. Resterande delar behandlar samordningsnummer och andra här ej relevanta frågeställningar som innefattades i tidigare nämnda direktiv samt ett tilläggsdirektiv som rör hur personer från EU och Norden, som uppehåller sig i Sverige under viss tid, ska bokföras.

Betänkandet presenterar ett antal förslag på tänkbara omstruktureringar av personnumret. Bland dessa förslag finns bl.a. ett informationslöst nummer och ett nummer där födelsenudet görs könlöst. Förslagen till ett nytt personnummer diskuteras var för sig med underrubriker och därtill hörande för- och nackdelar.

Vi börjar med att se till diskussionen kring det s. k. informationslösa numret. Att numret ska vara informationslöst innebär i utredningen att uppgifter om just kön och födelsetid lämnas utanför. Uppgifter om kön och ålder anses fortfarande behövliga för myndigheter. Ifall dessa uppgifter inte längre skulle framgå av personnumret så krävs det att de lagras i andra register.

När uppgiften om födelsetid och kön inte framgår av personnumret måste dessa uppgifter lagras separat i folkbokföringsdatabasen. Dessa uppgifter aviseras sedan på vanligt sätt, vilket medför att alla som behöver uppgifterna ändå har tillgång till dem.⁴⁰

I samma avsnitt listas ett antal tillfällen då uppgifter om ålder är behövliga,

---

³⁹ Dir. 2007:123 Sid. 12

⁴⁰ SOU 2008:60 sid 72

bl.a. vid utfärdande av pass och körkort, vid internationella informationsutbyten samt i forskning och statistik. Likaledes krävs uppgift om könstillhörighet i forskning och statistik men även vid prövning av äktenskapshinder.⁴¹

I diskussionen om ett personnummer där uppgift om kön inte framgår använder sig utredningen av samma argumentation som ovan.

Det är ett krav att all individbaserad statistik ska kunna redovisas uppdelad på kön. Att ta bort uppgiften om kön innebär därför nackdelar för statistik och forskning. Fördelen med detta alternativ är att personnumret inte pekar ut en persons kön och att personnumret inte behöver ändras efter ett könsbyte.⁴²

På de nästföljande sidorna i utredningen fördjupas diskussionen om personnummer, här tas bl.a. integritetsaspekten in i ekvationen. Efter att ha konstaterat att gällande utformning varken står i strid med EU:s dataskyddsdirektiv eller personuppgiftslagen medger utredningen ändå att:

Det kan emellertid diskuteras om personnumret har en helt lämplig utformning utifrån grunderna för det integritetsskydd som personuppgiftslagen och sekretesslagen ska ge. Födelsetiden är en mindre känslig uppgift. Uppgiften om kön kan dock ibland uppfattas som känslig.⁴³

Vidare framhålls som fördelar med ett informationslöst nummer, att det inte behöver ändras vid könsbyte och att det stärker skyddet för förföljda personer.

På fördelssidan återfanns argumentet att det underlättar för forskning och statistik att ha dessa uppgifter så pass lättillgängliga, därtill återfinns argumentet:

Personer bosatta i Sverige är vana vid att personnumret innehåller uppgift både om födelsetid och kön och det kan därför vara en fördel att behålla dessa uppgifter.⁴⁴

Det alternativ som slutligen presenteras som lagförslag av utredningen är en lösning där konstruktionen av numret behålls så när som på dagsiffran i födelsetiden. Genom att ge människor en helt fiktiv dagsiffra så blir det inte längre problematiskt ifall det råkar födas många människor på en och samma dag eftersom dagen då inte längre anges i numret. Lösningen anses både billig och enkel att genomföra. Därtill krävs inte att ytterligare register upprättas eftersom dagsiffran är av liten betydelse i myndighets-

---

⁴¹ SOU 2008:60 sid. 76 (författarens anmärkning personnumrets relevans vid prövning av äktenskapshinder är sedan införandet av den könsneutrala äktenskapet begränsad, jmf ändringen i Äktenskapsbalken 1:1, Lag (2009:253) om ändring i äktenskapsbalken.)

⁴² SOU 2008:60 sid. 78

⁴³ SOU 2008:60 sid. 87

⁴⁴ SOU 2008:60 sid. 86

sammanhang.

3.5 Ändringar i personnumret, juli 2009

Det förslag till ändring i konstruktionen av personnummer vilket presenterades i SOU 2008:60 har nu behandlats i riksdag och departement och sedermera fått sin slutliga utformning.

Den 1 juli innevarande år upphör således FolkbokföringsL. 18 § (1997:989) att gälla. I samma stund träder FolkbokföringsL. 18 § (2009:272) i kraft. Paragrafens tidigare lydelse blir kvar i oförändrad form, sånär som på ett nytt stycke i lagrummets 3:e mening. Stycket lyder:

Om det för en viss födelsetid inte finns fler födelsenummer att tilldela, får födelsedagen i stället anges med en närliggande dag i månaden.

Vad det nya styckets lydelse beträffar så kan det konstateras att det har skett vissa justeringar av utredningens slutrekommendation.

Utredningen föreslog ett avskaffande av dagsiffran och att de siffror som idag innehar denna position skulle bytas ut mot löpnummer utan någon som helst koppling till innehavarens egentliga födelsedag. I den lagändringen som nu genomförs behålls således kopplingen och det ”riktiga” datumet skrivs ut i den mån datumet inte är fullt då istället närmast liggande lediga datum anges som dagsiffra.

3.6 Avslutande kommentarer till kapitlet

Införandet av personnumret, dess historia och historiska konstruktion är inte det som ska diskuteras i denna uppsats. Då det vid tiden för personnumrets införande var svårt att lagra stora mängder information så framstod förfarandet att inkludera uppgifter om kön och ålder i numret som mycket praktiskt. Frågor om integritet var vid utformandet av numret inte heller så långt utvecklade och så väl befästa i lag som idag.

Vad gäller personnumret av idag, det gällande svenska personnumret årsskiftet 2008/2009, så är det är det åt detta personnummer som resterande kapitel i uppsatsen ska viga.

Detta kapitel avslutande kommentarer ägnas därför åt att diskutera det senaste förslaget till revidering av folkbokföringslagen. I resterande delar av uppsatsen så är det alltså endast den lag som gällde vid årsskiftet 08/09 som åsyftas.

De listade för- och nackdelarna som nämndes i kapitlet ovan är uttömmande de argument som nämns av folkbokföringsutredningen för och emot ett personnummer som innehåller uppgifter om kön och ålder. Det föranleder då troligtvis läsaren att undra varför i slutändan betänkandet ändå föreslår en lösning där dessa uppgifter bibehålls i numret. Vad först gäller förslaget

att endast ta bort den s. k. könsmarkören så frigörs inte tillräckligt många nya nummer för att det ensamt ska kunna lösa bristen på tillgängliga nummer, emedan förfarandet beskrivs som både enkelt och billigt.

Motiven bakom avfärdandet av det informationslösa numret är utefter vad jag kan utröna endast ekonomiska. Det anses alltför dyrt och tidsödande med en så genomgripande förändring av konstruktionen. Följaktligen konstateras under rubriken sammanfattande bedömning att:

Ett informationslöst nummer har många fördelar, men de kan inte anses så stora att de överväger de höga kostnaderna och den tid det skulle ta innan systemet kan genomföras. Ett informationslöst personnummer bör därför inte genomföras nu. Om en större ändring av personnumret ska genomföras bör detta alternativ dock övervägas ytterligare.⁴⁵

Denna avslutande slutsats bör enligt min mening dock kontrasteras mot ett talande stycke från betänkandets inledning:

Dagens personnummersystem höll i cirka 50 år. Det är en alldeles för kort tid. Ett nytt personnummer bör hålla i vart fall i 100 år, helst ännu längre.⁴⁶

Tydligt är det nya personnumret tänkt att hålla i hundra år men detta anses inte vara den större ändring av personnumret som skulle påkalla ytterligare övervägande av fördelarna med ett informationslöst nummer.

Sedan bör väl något mera sägas om utredningens vägande av fördelar mot nackdelar, ibland synes de avvägningen sakna ett tillräckligt mått av logik. Vad som i ena meningen uttrycks vara en fördel kan nämligen i nästa vändas till en nackdel. Ett talande stycke återfinns på sid. 86 i utredningen,

Personer bosatta i Sverige är vana vid att personnumret innehåller uppgift både om födelseår och kön och det kan därför vara en fördel att behålla dessa uppgifter. Det som framför allt talar emot att det innehåller information är att det ibland har riktats kritik mot personnumret eftersom åldern framgår av numret.⁴⁷

Vad utredningen här synes säga är att personnumrets konstruktion kränker integriteten, men att vi är vana vid det. Med en sådan makaber logik finns ju ingen anledning att kämpa mot varken tortyr eller förtryck eftersom de drabbade ju närmast alltid lär vara vana vid en sådan behandling.

Jag anser även att det genomgående saknas brist på djupare förståelse av integritetsaspekten i utredningen. Utredningen pekar ständigt ut transsexuella som den grupp vars integritet berörs av personnumret. Det finns föga förståelse för att kön kan vara en integritetskänsligt för andra personer än de som genomgått ett könsbyte. Inte heller tas problemet med

---

⁴⁵ SOU 2008:60 sid 90

⁴⁶ SOU 2008:60 sid 13

⁴⁷ SOU 2008:60 sid 86

att faktiskt tillskriva någon ett kön upp, det är de facto så att alla människor inte lätteligen låter sig inpassas i någondera kategorin, detta utgör ju transsexuella och intersexuella lysande exempel på. Inte heller diskuteras frågan om vad som konstituerar ett kön. Och trots att ålder faktiskt nämns som integritetskänslig uppgift i ett stycke i utredningen så inleds resonemanget med att konstatera att:

*Födelsetiden är en mindre känslig uppgift.*⁴⁸ (än kön, egen anm.)

Men vad jag till slut måste beteckna som utredningens största brist är hur de lyckas ställa de olika förslagen mot varandra i uteslutande motsättningar. Enkom därför att ett könlöst nummer inte ger tillräckligt många nya nummerkombinationer så utesluts det som framkomlig väg. Varför man inte kan både genomföra betänkandets slutliga rekommendationen där dagsiffran tas bort **och** ta bort den av utredningen erkänt integritetskränkande könsmarkören förklaras aldrig.

I mina ögon framstår det som att utredningen medger att dagens personnummer är integritetskränkande, är i begrepp att ändra personnumret, och har i den processen möjligheten att göra stora kostsamma, eller enkla, i det närmaste gratis korrigeringar, av de delar av personnumret som kommittén utpekat som integritetskränkande.

Och att de i den här avvägning mellan att göra personnumret mycket eller lite mindre integritetskränkande har valt att inte åtgärda kränkningarna överhuvudtaget.

3.6.1 En kommentar till lagändringen i juli 2009

Den slutliga formulering som lagrummet nu är tänkt att få ändrar ingenting ifråga om utskrivande av kön. Den diskussion som förts kring utredningen och den diskussion som förs i resten av uppsatsen äger därför i oförminskad mån relevans för det framtida numret.

Vad som ändå bör sägas om lagändringen är, att den reglering som nu kommer att träda i kraft innebär är att den väcker nya integritetsfrågor. Lagtexten kommer nämligen, i strid med utredningens rekommendation, att särbehandla invandrare. Hade dagsiffran, i enlighet med utredningens förslag, slumpats fram så hade villkoren varit desamma för alla. Vad som blir följderna av lagförslaget är istället att den som kommer sist får tåla att få ett oriktigt datum som födelsetid. Då invandrare just pga. att de invandrar alltid får sitt personnummer efter att alla inom landet födda tilldelats sitt så innebär i praktiken lagändringen att det endast är invandrare som kommer att få oriktiga uppgifter i numret.

---

⁴⁸ 2008:60 sid.87

4 Personnummer och det lagstadgade Integritetsskyddet

4.1 Inledning till kapitlet

I detta, det fjärde kapitlet, ska lagverk och praxis som explicit relaterar till frågor om integritet och personnummer tas upp.

4.1.1 Teori, metod och urval

Undersökningen i detta kapitel utgår från en traditionell rättsdogmatisk metod. De lagrum som direkt reglerar hanteringen av personnummer presenteras, lagstiftarens avsikt med denna reglering undersöks och numrets förenlighet med dessa lagar, lagstiftarens avsikter och domstolarnas tolkning diskuteras.

Om innehållet i kapitlet relateras till de indelningar jag nämnde i teorikapitlet så kan sägas att det i detta kapitel främst handlar om integritetsrättsliga aspekter av numret. I svensk och utländsk lag är det tillsynes främst integritetsfrågor, och framförallt handhavandefasen, som regleras. Konstruktionsfasen lämnas oomnämd i svensk lagstiftning, och uttryckligen undantagen i internationell rätt.

Likväl ryms frågor om konstruktion och effektivitet när numret behandlas som en helhet av lagen, i regler om proportionalitet och i Europadomstolens avvägningar mellan intresse och medel.

Lagstiftning i detta kapitlet kan även delas upp utifrån distinktionen mellan missbruks- och hanteringsinriktad reglering. Regeln i RF 2:2 och sekretesslagens 7 kap utgör exempel på missbruksinriktad reglering, emedan personuppgiftslagen och OECD:s riktlinjer utgör tydliga exempel på hanteringsinriktad reglering. Europakonventionen hamnar kanske lite mittemellan.

4.1.2 Disposition

I det första avsnittet redogörs för några av de viktigaste författningarna i svensk lag till skydd för den enskildes privatliv, och hur dessa förhåller sig till FolkbokföringsL. Först följer en summarisk genomgång av lagarna varefter deras innebörd för personnumret diskuteras.

Det andra avsnittet är ägnat internationella konventioner och även det uppdelat i ett redogörande och ett diskuterande avsnitt.

I det tredje avsnittet presenteras och analyseras fyra rättsfall från Europadomstolen.

Slutligen följer i det fjärde avsnittet en kort kommentar för hela kapitlet.

4.2 Svensk lagstiftning

4.2.1 Inledning till avsnittet

I detta avsnitt ska således svensk lagstiftning som reglerar integritetsaspekter vid hanteringen av personnummer belysas. Redogörelsen börjar med skyddet i grundlagen och slutar i lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. I det avseendet rör sig redogörelsen från det generella till det specifika. Reglering i RF och PUL kan sägas utgöra det skydd varpå vi faller tillbaka ifall det inte finns en specialreglering för den aktuella frågan. Lagarna kan även ses som stadgandes de övergripande principer för vad för slags uppgiftshantering som är tillåtlig, när och av vem.

Det finns därtill ytterligare lagrum som är satta att reglera hanteringen av personnummer i särskilda fall, det rör sig då främst om registerlagar och regler om att vilka som får begära information Dessa är för många för att alla belysas, men vissa exempel ges i kapitel 5.

4.2.2 Integritetsskyddet i regeringsformen

Integriteten ser ut att i Regeringsformen(RF) ha fått en framskjuten position, åtminstone i den faktiska bemärkelsen att integriteten omnämns redan i lagens andra paragraf.

I RF 1:2 3st står följande att läsa om grundlagens inställning till integritet:

Det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Lagstiftaren avser dock inte ge integriteten en i RF framskjuten position i betydelsen viktig och tvingade rättighet. Innebörden i begreppet integritet är inte tillräckligt konkretiserad för att utgöra basen åt en i domstol åberopbar rättighet syner utredningen hävda i det betänkande som låg till grund för bestämmelsen;

begreppet personlig integritet visserligen förekommer i svensk lagstiftning men att det inte kunnat ges någon klar avgränsning. Ett allmänt integritetsskydd i grundlagen framstår därför som uteslutet, om det utformas som en rättsregel.⁴⁹

Det ovanstående resonemangen är motivet bakom den framskjutna placeringen av skyddet för den personliga integriteten i RF 1:2. En paragraf som ska läsas som RF målsättningsstadgande, varur varken skyldigheter eller rättigheter kan utläsas.

I avsaknaden av någon generellt skydd av den personliga integriteten så har

---

⁴⁹ SOU 1975:75 sid. 168

lagstiftaren valt att reglera vissa typiska fall där integriteten i regel kränks. Situationerna återfinns i den bindande och inför domstol åberopbara rättighetskatalogen i RF 2 kap.

Det första fall i kapitlet där integriteten där integritet behandlas är i 2:2, här uttryckt i den negativa opinionsfriheten.

Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot tvång att giva till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.

Rättigheten i 2:2 är absolut, vilket innebär att den inte får inskränkas på annat sätt än genom grundlagsändring, se RF 2:12 e contrario,

Senare i denna uppsats kommer teorier som anser könet vara kulturellt skapat redogöras för. Enligt en sådan världsbild är man och kvinna en kulturell åskådning i lika hög grad som kristen är en religiös åskådning.

Vad mig veterligt är så utkräver svenska myndigheter inte medborgare på sin religiösa åskådning. Emellertid så krävs att man uppger sitt kön, i form av personnummer, i de flesta mellanhavanden med det allmänna.

Det synes följaktligen som att lagstiftaren inte anser könstillhörighet vara en åskådning i RF 2:2 innebörd Och därmed torde det så långt stå myndigheterna fritt att av var och en kräva att den uppger sitt kön.

I rättighetskatalogen ges även ett skydd mot att ens integritet kränks genom att uppgift om ens person registreras i databaser. Skyddet återfinns i 2:3 2st vars lydelse är:

i den utsträckning som närmare angives i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränkes genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling.

Denna regel omfattar med säkerhet personnummer, den omfattar även fristående uppgifter om kön. Paragrafen förlämnar dock ingen rättighet i sig själv utan är en hänvisning till andra specifika lagar där detta skydd regleras. Detta uttrycks i propositionen för ifrågavarande paragrafs införande där det står att läsa att regelns syfte är;

att slå fast att det ska finnas en datalagstiftning till skydd för den personliga integriteten men att den närmare omfattningen av skyddet får regleras i vanlig lag.⁵⁰

Vad lagstiftaren här troligtvis åsyftade var i första hand den då gällande datalagen, sedermera ersatt av personuppgiftslagen som ska beröras under nästa rubrik.

En sista integritetsrättslig regel återfinns i 2:23 vari stadgas att ingen lag eller föreskrift får meddelas i strid med Sveriges pga. europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de

---

⁵⁰ Proposition 1987/88:57 sid. 11

grundläggande friheterna (EKMR). Ur denna paragraf, vill jag mena, stammar det absolut viktigaste och mest konkreta skyddet för integritet i Sverige. Skyddet i EKMR, som alltså blir bindande igenom RF 2:23, och ges särskild status i jämförelse med stridande lagstiftning i RF 11:4, behandlas i kapitlet om internationella konventioner.

4.2.3 Integritetsskyddet i personuppgiftslagen

I personuppgiftslagen⁵¹ återfinns det i svensk lag mest konkreta integritetsskyddet gällande hantering av uppgifter om personer. Personuppgiftslagen (hädanefter PUL) har utformats med avsikt att harmonisera svensk lagstiftning med ett EG direktiv angående databehandling.⁵² PUL trädde i kraft 24 oktober 1998. Vid samma tidpunkt upphörde datalagen⁵³, vari integritet och personuppgifter tidigare reglerats, att gälla.

I PUL 3 § ges definitionen av en personuppgift:

All slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet.

Av förarbetet till lagen anges vidare att definitionerna av bl.a. personuppgifter är avsedda att ha samma innebörd som motsvarande uttryck i EG direktivets art. 2.⁵⁴ Ser vi således till definition i art. 2 så kan vi utvärdera att;

personuppgifter (är) varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person. En identifierbar person är en person som kan identifieras, direkt eller indirekt. Framför allt genom hänvisning till ett identifikationsnummer eller till en eller flera faktorer som är specifika för hans fysiska, fysiologiska, psykiska, ekonomiska, kulturella eller sociala identitet.

Slutligen finns en definition av personuppgifter vari personnummer bokstavligen omfattas.

Med personuppgift avses enligt datalagen upplysningar som avser en enskild person. Det kan vara upplysningar om namn, personnummer, födelsedatum, nationalitet, utbildning, familj och anställningsförhållanden.⁵⁵

Den sistnämnda definitionen återfinns i många offentliga utredningar och nyttjas bl.a. av Vetenskapsrådet i deras riktlinjer för forskning. den tillskrivs datakommittén men dess originalpublicering har inte kunnat spåras.

---

⁵¹ Personuppgiftslagen (1998:204)

⁵² Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995

⁵³ Datalagen (1973:289)

⁵⁴ Proposition 1997/98:44 sid. 117

⁵⁵ SOU 1998:111 sid. 116

Den som har det övergripande ansvaret för att bestämma ändamål och medel för hanteringen av personuppgifter i ett visst register är av lagen definierad som den personuppgiftsansvarige.

*Den som ensam eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen med och medlen för behandlingen av personuppgifter*⁵⁶

När det gäller personnummer så är Skatteverket personuppgiftsansvarig när uppgifterna hanteras i folkbokföringssyfte⁵⁷. Emellertid så hanteras personnummer i en mängd situationer och beroende på vilken myndighet eller privat aktör som då hanterar uppgifterna så varierar följaktligen vem som i lagens mening är att anse som personuppgiftsansvarig.

Vad vi således kan konstatera om lagens tillämplighet är; att personnummer är en personuppgift enligt lagens mening, PUL 3 § 4st, att numret hanteras i helt eller delvis automatiserade samlingar PUL 5 §, samt att personuppgiftsansvarige, vare sig det är Skatteverket eller annan myndighet PUL 3 § 5st, är etablerad i Sverige, PUL 4 §.

Följaktligen är PUL tillämplig såvida det inte i annan lag finns bestämmelser som avviker från lagen. I det fallet ska de bestämmelserna gälla, PUL 2 §.

Vad stadgar då PUL om sådan personuppgiftshantering som faller inom lagens räckvidd?

I PUL 10 § nämner lagstiftaren ett par (någorlunda) specifika situationer där hantering av personuppgifter är tillåten. Situationerna är bl.a. de där hantering av personuppgifter är nödvändig för att; uppfylla avtal, bevara vitalt intresse för den registrerade, utföra arbetsuppgift vid myndighetsutövning samt när den som uppgifterna rör, själv har lämnat sitt samtycke.

Då personnummer används vid ett sådant stort antal tillfällen har man ansett deras hantering kräva specialreglering. Att behandling av personnummer särregleras, motiveras även av att EG-direktivet valt att benämna nationella identifikationsnummer som en särskild kategori av uppgifter där staten lämnats större frihet att själv reglera behandlingens former.⁵⁸

Anmärkningsvärt vad gäller direktivets särskiljande av just personnummer är för det första; att det lämnas helt fritt för staterna att själva välja hur de önskar hantera personnummer, och för det andra att det inte ges några som helst regler för hur ett personnummer bör konstrueras.

Den specialreglering som blivit följden av direktivets särreglering av personnummer återfinns i PUL 22 §, där den förärats en egen paragraf:

Uppgifter om personnummer eller samordningsnummer får utan samtycke behandlas bara när det är klart motiverat med hänsyn till a) ändamålet med behandlingen, b) vikten av en säker identifiering, eller c) något annat beaktansvärt skäl.

---

⁵⁶ PUL 3 §, 5st.

⁵⁷ Lag om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet, 1:5

⁵⁸ Proposition 1997/98:44 sid. 76f och direktiv 95/46/EG art. 8.7

I PUL 9 § formuleras vissa grundläggande krav på hur hantering av personuppgifter ska gå till

att personuppgifter ska behandlas i enlighet med god sed, att de samlas in bara för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål, att personuppgifter som behandlas är adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen, att personuppgifter inte behandlas för något ändamål som är oförenligt med det för vilket uppgifterna samlades in, de personuppgifter som behandlas är riktiga och, om det är nödvändigt aktuella samt att inte fler personuppgifter behandlas än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen.

I paragrafens andra stycke anges:

att en behandling av personuppgifter för historiska, statistiska eller vetenskapliga ändamål inte ska anses som oförenlig med de ändamål för vilka uppgifterna samlades in.

I vad mån lagstiftaren har avsett att personnummer pga. sin specialreglering i 22 § ska undantas från lagens krav på behandlingsprocessen så framgår det varken av lagtext eller förarbete. Det kan därför endast antas att dessa grundläggande krav i allt även är tänkta att omfatta personnummer.

Det finns på området dock en mängd olika specialregleringar vilka rör behandling av personnummer inom särskilda verksamhetsområden, ett sådant specialområde är Skatteverkets folkbokföringsverksamhet som ska beröras strax. Först något om regleringen i Sekretesslagen.

4.2.4 Integritetsskyddet i sekretesslagen

Det finns ytterligare lagstiftning som reglerar hanteringen av personnumret utifrån ett integritetsskyddande intresse. En sådan lag är Sekretesslagen.⁵⁹

Reglerna om hanteringen av personnummer återfinns i lagens 7:e kapitel.

Här stadgas att ifall det av särskilda omständigheter anses påkallat kan uppgifter i folkbokföringen, exempelvis personnummer, hemlighållas. Regleringen i kapitlet tar sikte på situationer där den registrerade befinner sig under hot eller när publiceringen av en viss uppgift kan medföra att den registrerade riskerar lida betydande men. Huvudregeln är emellertid att uppgifter i folkbokföringen är offentliga.

Liksom hittills bör huvudregeln vara att uppgifter om namn, adress, personnummer, civilstånd eller nationalitet ska vara offentliga.⁶⁰

---

⁵⁹ Sekretesslag (1980:100)

⁶⁰ prop. 1979/80:2 Del A, sid. 210

4.2.5 Integritet i folkbokföringsverksamheten

En specialreglering i behandlingen av personnummer som har särskild relevans för denna uppsats är de regler som stadgas i *lag (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet*.

I denna lag stadgas bland annat vilka som tillåts ha direktåtkomst till uppgifterna i folkbokföringsdatabasen. Vad som står att utläsa är att samtliga myndigheter garanteras direktåtkomst om myndigheten enligt lag eller förordning får behandla uppgifterna.⁶¹ Vad gäller enskildas rätt till direktåtkomst i databasen så får den avgränsas av lagstiftaren i det fall denne ser det som nödvändigt.⁶² Idag gäller i stort sett inga begränsningar, det står var och en fritt att ringa Skatteverket och begära ut uppgifter om en person med hjälp av namn eller personnummer som sökvariabel. Sådana uppgifter som ingår i folkbokföringen ses som offentliga uppgifter.⁶³

Vad gäller själva sökningen i databasen så stadgas att en sökning inte får utgå ifrån medborgarskap, adoption eller inflyttning från utlandet som sökvariabel.⁶⁴ Däremot får namn, person- eller samordningsnummer i samtliga fall användas som sökvariabel i databasen.⁶⁵

4.2.6 Avslutande kommentarer för avsnittet

Vad först beträffar skyddet i grundlagens första och andra kapitel finns inte mycket övrigt att tillägga, då som tidigare nämnts att:

Skyddet i RF:s första kapitel är inte bindande. Skyddet i RF 2:2 tycks inte omfatta ”åskådning” av könstillhörighet. Och stycket i RF 2:3 2st riktar sig endast till lagstiftaren då regeln kräver av denna att behandlingen av personuppgifter ska regleras i lag. Detta krav kan betecknas som uppfyllt då det finns en gällande lag på området; personuppgiftslagen.

Regeringsformen har sammantaget få rättsligt bindande regler för hanteringen av integritetsfrågor, grundlagen överlämnar det istället åt lagstiftaren och europakonventionen att i lag och praxis formulera rättsregler och fylla begrepp som personlig integritet med materiellt innehåll. Vad regeringsformen bidrar med är endast att skänka integritetsfrågor i Europakonvention extra vikt genom att inkludera dessa i RF 2:23, och därtill kravet att lagstiftaren inte stiftar mot dessa stridande lagar i RF 11:4.

Personuppgiftslagen är nästa lagverk ska sättas i relation till personnummer och integritet.

Definitionerna som ges i lagens 3 § pekar på att personnummer är tänkta att omfattas av det begrepp som benämns personuppgift. Uppgifterna kön och ålder bör likaledes ses som personuppgifter. Personnummer kan således

---

⁶¹ Lag om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet, 2:8

⁶² *ibid.* 2:9

⁶³ prop. 1979/80:2 Del A, sid. 210

⁶⁴ Lag om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet, 2:10

⁶⁵ *ibid.* 2:11

sägas både innehålla och samtidigt som helhet vara en personuppgift, dvs att tar vi ut uppgifterna om kön och ålder ur numret så är likväl de som personnumret fortfarande personuppgifter.

När då personnummer är en konstaterad personuppgift så krävs vidare att behandlingen är tillåtlig enligt PUL. Att hantering av personnummer är tillåtligt anges i 22 § för personnummer specifikt. Att hanteringen är tillåtligt bör även kunna motiveras utifrån 10 § generellt då användningen är relevant i flera av de situationer paragrafen listar.

Efter att det nu klarlagts att personnummer omfattas av lagen och att användning av dem är tillåten i många fall så får vi gå vidare till att se om denna användning verkligen passar in i de tillåtliga fallen och ifall hanteringen härvid följer lagens krav. Vilka krav som ställs på hanteringen framgår av 9 § och dessa ska behandlas härnäst.

Att uppgifterna behandlas i enlighet med vad som kallas *god sed* får vi anses vara uppfyllt när det myndigheters hantering då det väl närmast är myndigheterna själva som har till uppgift att utforma denna goda sed.

Vad sedan gäller det nästföljande kravet att uppgift endast ska samlas in för *särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål* kan menas att det finns vissa brister i myndigheternas behandling. Syftet med personnumret är att ha ett tillgängligt medel för *säker identifiering* för berättigade ändamål. Att det enorma potpurri av ändamål som de de facto används för av myndigheter och i samhällslivet verkligen är berättigade går att bestrida, och uttryckligen angivna i lag är endast ett fåtal.

Vidare kräver 9 § att personuppgifter som behandlas är *adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen*. Denna formulering är intressant eftersom det i utredningen om det nya personnumret från 2008 tydligt konstateras att:

För att personnumret ska tjäna sitt syfte behöver det emellertid inte innehålla några uppgifter om individen.⁶⁶

I kapitlet om personnummer i utlandet ämnar jag befästa utredningens slutsats och visa på att det idag finns långt mer adekvata och relevanta faktorer att basera ett identifikationssystem på. För övrigt kan detta argument även överföras på ett av de följande kraven i 9 §, nämligen *att inte fler personuppgifter behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen*. För att få till stånd en fullgod identifiering behövs med dagens vetenskapliga teknik varken ålder eller kön och med all säkerhet inte båda dessa parametrar. Ute i samhällslivet är det än svårare att föreställa sig att manifesterandet av kön i numret kan överensstämma med ändamålen.

Vad så slutligen gäller kravet på *att personuppgifter som behandlas är riktiga och, om det är nödvändigt aktuella* så kan först påstås att de svårigheter som personer som genomgått könsbyte haft med att få till stånd en ändring i sina uppgifter borde utgöra ett tydligt brott mot plikten att hålla

---

⁶⁶ SOU 2008:60 sid. 89

personuppgifterna aktuella. På denna punkt föreligger (som behandlats under avsnittet om folkbokföringen i framtiden) emellertid förslag på ändringar. Vad sedan gäller det som benämns som riktigheten i uppgifterna så är det ju just bristen i andra länders folkbokföring som föranlett bristen på personnummer. Här har folkbokföringen sedan länge accepterat att numret tillförs oriktig information och så kommer även efter att vara fallet efter lagändringen. En intressant fråga härvid är om Skatteverket i de situationer där man känner en persons riktiga födelsedag, men med hänsyn till utländsk bokföring eller nummerbrist måste föra in felaktig uppgift i numret, även för in felaktiga uppgifter i korresponderande register, dvs kommer alla offentliga uppgifter om den individen smittas av bristen.

Vi kan även tänka oss situationen där en intersexuell person invandrar till Sverige i vuxen ålder och inte har för avsikt att låta sig opereras till någondera könet. Att då tvinga vederbörande att anteckna sig som antingen kvinna eller man kan också ses som att skapa en oriktig uppgift.

Lagstiftaren har emellertid gett sig själv visst ytterligare spelrum när det gäller bedömningen av de argument som anförts strax ovan. I form av en specialreglering av personnummer som återfinns i PUL 22 §. Här kan utläsas att personnummer förutom i identifieringssyfte även får behandlas:

När det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen (eller när) något annat beaktansvärt skäl föreligger.

Ifall lagstiftaren avsett att alla de myriader av användningsområden som personnumret nyttjas inom, är tänkta att falla inom denna klausul, så framgår det dock inte ur lagens förarbeten. I förarbetena ges överhuvudtaget inga exempel på vad ett beaktansvärt skäl är.

Vad sedan gäller reglerna om behandling av personuppgifter i den särskilda lagen om Skatteverkets folkbokföringsverksamhet så bör endast nämnas att det synes stå de flesta tämligen fritt att hantera uppgifter i databasen.

Härvid är det just personnumret som är det sökverktyg med vars hjälp uppgifter om en särskild person hämtas. Lagens följd är att samkörning mellan register blir såväl tillåtligt som frekvent förekommande. Därtill så får uppgifterna i databasen en stor och oöverskådlig spridning eftersom enskilda kan begära uppgifter om personer utan att behöva ange ändamål därför.

Vad som bör uppmärksammas här är den nödvändiga åtskillnad som jag anser bör göras mellan personnummer och numrets innehåll. Det är de facto så att en sökning med hjälp av personnumret inte endast är en sökning med hjälp av detta nummer utan faktiskt en sökning efter parametrarna kön och ålder. Att det ska vara tillåtligt att för folkbokföringsändamål söka i registret med kön som variabel framgår inte uttryckligen.

4.3 Internationella konventioner

4.3.1 Inledning till avsnittet

Bestämmelser om skydd för den personliga integriteten finns upptagna i flera internationella konventioner som Sverige tillträtt, presentationen i detta avsnitt är endast avsedd att belysa ett fåtal av dessa. De som valts ut är konventioner som utövat, eller fortfarande utövar, mest inflytande över den svenska regleringen. Nedan redogörs så först för relevant innehåll i dessa konventioner. Sedan avslutas avsnittet med en diskussion, där de internationella konventionerna relateras till personnumret.

4.3.2 FN:s konventioner

Rätten till privatlivet är skyddad i FN-stadgan om de mänskliga rättigheterna (UNDHR) I art. 12 står att

*No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.*⁶⁷

Sverige har sedermera även tillträtt den av FN utformade konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter⁶⁸ (härefter ICCPR) i dess art. 17 återfinns en i förhållande till UNDHR nära formulering;

- 1. No one shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his privacy, family, or correspondence, nor to unlawful attacks on his honour and reputation.*
- 2. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.*

4.3.3 OECD:s konventioner

OECD har vid två tillfällen under de senaste årtiondena utformat riktlinjer för hur dess medlemsstater ska utforma sina data och informationssystem så att en tillräcklig nivå av bl.a. rättssäkerhet, transparens och kontroll ska kunna uppnås.

De första riktlinjerna, Europarådets dataskyddskonvention⁶⁹, antogs av OECD:s råd 1980, ratifikation krävs inte i de enskilda staterna varför Sverige kan anses som bundet av konventionen och de därtill hörande riktlinjerna. Riktlinjerna⁷⁰ innehåller i den andra avdelningen åtta

⁶⁷ United Nations Declaration of Human Rights, GA Resolution 217 A(III) 10/12 1948

⁶⁸ International Convention on Civil and Political Rights, svenskt ikraftträdande 23/3-1976

⁶⁹ Convention for the Protection of Individuals with regard to automatic processing of personal data, (nr 108), antagen av OECDs råd 23 september 1980

⁷⁰ Guidelines Governing the Protection of privacy and transborder flows of personal data

grundläggande principer rörande skyddet för personlig integritet på det nationella planet. Principerna liknar i utseende kravkatalogen i PUL 9 § och säger i min något förkortade återgivning följande,

1. Insamlingen av data ska vara begränsad och uppgifter ska inhämtas på ett lagligt och korrekt sätt (Collection Limitation Principle) 2. Personuppgifter ska vara relevanta för de ändamål för vilka de ska användas, vara riktiga, fullständiga samt hållas aktuella (Data Quality Principle). 3. Ändamålen för vilka uppgifterna samlas in ska vara preciserade senast vid insamling. Den efterföljande användningen ska vara begränsad till att uppfylla dessa ändamål eller sådana ändamål som är förenliga med urspungsändamålen (Purpose Specification Principle). 4. Personuppgifter får inte röjas, göras tillgängliga eller på annat sätt användas för andra ändamål än de preciserade, om det inte sker med den registrerades medgivande eller med stöd av författning (Use Limitation Principle) 5. Personuppgifter ska genom rimliga säkerhetsåtgärder skyddas mot risker för förlust eller otillåten tillgång, förstörelse, användning, förändring eller otillåtet röjande (Security Safeguards Principle). 6. En öppenhet ska råda beträffande uppgifter i fråga om utveckling, tillämpning och policy. Det ska vara möjligt att få veta existensen och beskaffenheten av personuppgifter samt huvudändamålen för vilka de används. (Openness Principle) 7. Den enskilde ska ha rätt att av den registeransvarige eller av annan få reda på om denne har personuppgifter om honom, att få tillsänt dessa inom rimlig tid, utan alltför stor kostnad, på rimligt sätt och i begriplig form. (Individual Participation Principle) 8. Den registeransvarige ska ha ansvaret för att de lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder som vidtas för att genomföra de tidigare angivna principerna åtföljs. (Individual Participation Principle)

4.3.4 Europakonventionen

Europakonventionen intar en särställning eftersom den för det första gäller som svensk lag, för det andra för att den i allra högsta grad verkligen kan åberopas i domstol, för det tredje då den högsta prövande instansen, dvs. Europadomstolen har en i förhållande till konventionsstaterna autonom tolkningsrätt av den och för det fjärde eftersom konventionen till synes verkar innehålla det mest konkreta och starkaste skyddet av den personliga integriteten av alla svenska lagar.

Denna rättsliga särställning motiverar att domstolens praxis ifråga om tolkning av EKMR art. 8 föräras ett eget kapitel som följer efter i nästa avsnitt. I detta avsnitt ska vi så först bekanta oss något med konvention och europadomstolens tolkning i allmänhet.

Europeiska Konventionen angående skydd för de Mänskliga Rättigheterna⁷¹ gäller sedan införandet av stadgandet i RF 2:23 som svensk lag. Det stadgande som främst reglerar skydd av den personliga integriteten återfinns i konventionens art. 8 och lyder som följande;

1. Envar har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

---

⁷¹ SFS (1994:1219)

2. Offentlig myndighet må icke störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd, förebyggande av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

När det rör sig om att tolka omfånget av skyddet av den personliga integriteten så får vi gå till Europadomstolen och se till deras metoder och prejudikat.

Vad först gäller begreppet privatliv så har domstolen i ett flertal avgöranden konstaterat att detta sträcker sig utanför vad som betecknas som någons hem. Hur stor sfären för den personliga integriteten är kommer an på den specifika rättsfrågan. Emellertid har domstolen i åtminstone fyra mål⁷² (fallen presenteras i nästa kapitel) ansett att ett lands nationella identifikationssystem faller in under begreppet och sedermera avgjort ärenden som rör lagstiftning på folkbokföringens område utifrån art. 8. Vidare gäller att domstolen i sina avgöranden anser sig ha rätten att göra en självständig tolkning av traktaten samt inte drar sig för att ompröva tidigare domar i skenet av ny samhällsutveckling.

Vad sedan gäller den något mer specifika tolkningen av art. 8 så använder sig domstolen bland annat av den s k hanteringsmodellen som har nämnts i kapitel 3. I vad mån man ur modellen inte kan uttolka det, så har domstolen slagit fast att proportionalitetsprincipen i allt väsentligt även omfattar art 8.⁷³

4.3.5 Avslutande kommentarer för avsnittet

Under denna rubrik ska personnumret relateras till de nämnda internationella konventionerna för att se i vad mån det uppfyller de krav som formuleras där.

Vad först gäller de av FN utformade konventionerna om de mänskliga rättigheterna samt de medborgerliga och politiska rättigheterna så kan dessa inte sägas ge ett skydd som sträcker sig utöver det skydd som redan avhandlats i samband med regeringsformen samt personuppgiftslagen. De lämnas av denna anledning därför därhän. Vad sedan gäller Europakonventionen så behandlas den senare och mer utförligt i nästa kapitel. Kvarstår gör då endast OECD:s riktlinjer, som behandlas här och omedelbart.

OECD:s riktlinjer är som tidigare påpekats närmast en omskrivning av eller inspiration till de i PUL 9 § angivna kraven på personuppgiftsbehandling, de kan alltså hjälpa oss att tolka den svenska personuppgiftslagen.

---

⁷² Rees v. UK(2/1985/88/135), Cossey v. UK(16/1989/176/232), B v. France (57/1990/248/319), Goodwin v. UK (application no. 28957/95)

⁷³ Malone v. UK (application no. 8691/79)

Den första principen kräver att insamlingen av data ska vara begränsad och att uppgifterna inhämtas på ett korrekt och lagligt sätt. Vad gäller detta krav finns måhända inte mycket att invända., insamlingen är begränsad till kön och ålder och uppgifterna får samlas in. I vad mån detta insamlade sedan är korrekt är mer svårt att bedöma. Förutsatt att en person vid invandringen till Sverige vägrar uppge sitt kön och att berörd myndighetspersonal inte heller kan få klarhet i frågan. Är det då befogat (korrekt) utav myndigheterna att kräva en kroppsundersökning? Är det överhuvudtaget korrekt att myndigheter kräver att alla svenska människor ska bekänna kön alls, eller en att kräva ett legalt erkännande av de två storheterna.

Vad beträffar den andra principen om att personuppgifter ska vara relevanta för de ändamål för vilka de ska användas, vara riktiga, fullständiga samt hållas aktuella så är de argument som anfördes under den likalydande formuleringen i PUL 9 § att beakta. Dvs. att insamling av uppgifter om kön och ålder är inte relevant för identifieringssyften, uppgifterna kan i de fall där könstillhörigheten är tveksam nog inte anses vara riktiga och uppgifterna beträffande personer som genomgått könsbyte aktualiseras ofta sent. Och fullständig kan väl svårligen en uppdelning av 9 miljoner människor i jämn eller ojämn anses?

Den tredje principen kräver att ändamålen med insamlingen ska vara preciserade senast vid insamlingen och att den efterföljande användningen ska vara begränsad till dessa ändamål eller därmed förenliga ändamål. Ändamålet med insamlingen var från början endast säker identifiering. S

Med angivandet i PUL 9 § 2st att personuppgifter får behandlas för vetenskapliga, statistiska samt historiska ändamål synes lagstiftaren ha bestämt vissa förenliga ändamål. Ytterligare förenliga ändamål återfinns i diverse registerlagar

Men den utbredda hantering i övrigt offentligt och civilt samhälle som äger rum är inte begränsade till dessa ändamål, och sällan preciserade. Att formuleringen i PUL 22 § igenom de två stadgandena om *ändamålet med behandlingen* eller *något annat beaktansvärt skäl* uppfyller skulle omfatta all övrig hantering och uppfylla kravet på tillräcklig precisering finner jag svårmotiverat.

Det kan här vara på sin plats att inflika en personlig erfarenhet. När jag nyss var arton år fyllda mottog jag, utan att någonsin tidigare varit i kontakt med dem, från företaget Gillette en rakhyvel av senaste modell med tillhörande brev som lyckönskade och välkomnade mig in i vuxenlivet. Vad som skett var uppenbarligen att Gillette hade tagit reda på såväl min ålder som mitt kön och agerat med stor slughet för att värva mig som kund. Att presenten var uppskattad hör inte till saken, det gör emellertid i vad mån det kan anses vara endera ändamålet eller något annat beaktansvärt skäl till varför mitt personnummer ska användas.

Vad så den fjärde principen angår, att personuppgifter inte får röjas, göras tillgängliga eller användas för andra ändamål än de preciserade utan vederbörandes samtycke eller stöd i författning kan ju sägas att tillgängliggörandet eller snarare röjandet av min ålder och mitt kön för så pass diversifierade syften som är fallet i Sverige torde medföra att denna regel inte kan anses åttlydd. Att tvingas röja mitt kön vid bankärenden, videouthyrning och dylikt är väl inte de preciserade ändamål som

efterfrågas. Att överhuvudtaget tvingas röja dessa detaljer och få dem offentliggjorda vid all sorts interaktion med myndigheter kan inte motsvara kravet på precisering.

Vidare då till femte principen som kräver att tillräckliga säkerhetsåtgärder ska implementeras för att mina personuppgifter inte används, röjs, förstörs eller förvrängs. Vad denna punkt beträffar så är ju det svenska personnumret tämligen lätt att förfälska, än mer lätt kan jag ta reda på någon annans nummer och såväl offentliggöra detta som använda det för att exempelvis åt denna beställa en prenumeration på varje tidning och postorderprodukt som jag önskar utsätta vederbörande för. Skyddsnivån kan därför rimligen anses vara låg.

Den sjätte principen kräver öppenhet om uppgifter ifråga om deras tillämpning och i fråga om vilka uppgifter som staten har. Vad gäller öppenheten så är den väl närmast total och det finns knappt några hinder mot att få sitt eget personnummer utgivet av staten. Vad sedan gäller den tillämpning av uppgifterna som även ska redogöras för kan myndigheterna dock ha vissa svårigheter med att ange alla de situationer där uppgifterna används. I försök till uppskattning av lagar som knyter an till personnummer fann en utredning⁷⁴ 139 lagrum och konstaterade att det sannolikt fanns fler. Vad gäller registrerade databaser som innehöll personuppgifter (varav samtliga inte innehåller personnummer) räknade samma utredning att Datainspektionen hade utfärdat drygt 52 000 och konstaterade att ifall alla samhällsaktörer följde lagen så borde det ha utfärdats mellan 500 000 till en miljon licenser.⁷⁵ Siffrorna talar väl rimligen för sig själva.

Nästföljande, tillika den sjunde principen riktar in sig på att den registrerade själv utan större kostnad ska få de personuppgifter som registeransvarige har tillsänt sig i begriplig form. Denna regel knyter an till föregående princip och även här kan väl inga anmärkningar göras vad beträffar möjligheten att billigt få reda på vad som finns i folkbokföringsregistret. Huruvida det sedan för den enskilde är begripligt att de siffror som återfinns i födelsenumret återspeglar ens kön är något mer diskutabelt.

Så slutligen den åttonde principen som kräver att den registeransvarige ska vidta de lagstiftningsåtgärder som krävs för att de tidigare angivna principerna åtföljs. Av de brister som jag ansett framgå under de första sju principerna så blir mitt sammantagna intryck att lagstiftaren inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att värna om integritetsskyddet i utformningen och användningen av numret. Följaktligen är mitt intryck att det svenska personnumret inte lever upp till kraven i OECD:s riktlinjer.

---

⁷⁴ SOU 1994:63 sid. 80

⁷⁵ SOU 1994:63 sid. 85

4.4 Europadomstolen och rätten till ett legalt erkännande av könstillhörighet.

4.4.1 Inledning till avsnittet

Nu ska innebörden av EKMR art. 8 undersökas extra noggrant utifrån en fond bestående av fyra rättsfall där frågan om utskrivande av kön i personnummer, och personuppgifter i övrigt, diskuteras. Samtliga fall handlar om transsexuella personer som efter att ha genomgått medicinska och kirurgiska könsbyten kämpar mot myndigheter för att få sitt nya kön erkänt av lagen. Fallen rör i inskränkt mening alltså endast rätten att få byta mellan de två definitioner som finns tillgängliga i de aktuella länderna. Men resonemanget domstolen för har även innebörder för integritetsaspekter i vidare mening.

Det handlar till syvende och sist om en avvägningen enligt margin of appreciation metoden (se nedan). Och fallen är relevanta i diskussionen här eftersom domstolen tolkar denna margin mer och mer till den individuellas fördel, och dennes rätt att få definiera sig själv.

4.4.2 Europadomstolens tolkning av överträdelser av art. 8

Förutom de krav som återfinns i hanteringsmodellen, vilken redogjordes för i kapitlet om europakonventionen, så utsätter domstolen även det förfarande som har överklagats till rätten för ett test kallat *margin of appreciation*.⁷⁶ Härmed kan domstolen utröna ifall den regel som ett land åberopar för att inskränka rätten till privatlivet är godtagbar i ett demokratiskt samhälle.

Vad denna margin of appreciation väger mellan är varje stats rätt att själv få lagreglera, värna sina nationella intressen och vanor mot varje människas rätt att inte behöva tolerera kränkningar av ens integritet. Stater medges härvid visst spelrum, de tillåts ha lagar som i varierande mån strider mot konventionens skydd ifall kränkningarna kan motiveras med nationell särart. Är en kränkning däremot att anse som grov så väger konventionen och den enskildes integritet dock tyngre.

Testet knyter någorlunda an till texten i art. 8 2st och kan då sägas innebära att begränsningar av integritetsskyddet bero på nationell lagstiftning, motsvara de ändamål som är formulerade i konvention och vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Varmed ska förstås att inskränkningarna ska motiveras av att de finns på plats för att vara behjälpliga i uppfyllandet av ett viktigt samhällsligt behov. Därtill får sådana inskränkningar inte bryta mot proportionalitetsprincipen.

Myndigheternas åtgärder eller beslut stå i rätt proportion till sitt syfte dvs. att de inte får innebära större ingrepp i individuella rättigheter eller större

---

⁷⁶ Ett av de tidigaste fallen där principen om margin of appreciation slås fast är *Handyside v. the United Kingdom*, (Application no. 5493/72)

tvång mot den enskilde än vad som är nödvändigt för att fylla (det lagenliga) syftet med åtgärderna eller besluten.

Margin of appreciation är alltså en fråga om att väga respekt för varje lands suveräna lagstiftningsrätt mot de intressen som vid det aktuella tillfället kan utläsas ur konventionstexten. Ett intrång i den personliga integriteten kan alltså tolereras såvida det inte är så pass grovt eller så pass omotiverat i det demokratisikt samhälle att integritetsskyddet väger över.

Artikel 8 ålägger då konventionsstaterna att i den mån det är nödvändigt vidta positiva åtgärder för att trygga rättigheters uppfyllande.

4.4.3 Rees v. the United Kingdom (1986)

Fallet rör en man som efter att ha levt sina drygt 30 första levnadsår som kvinna genomgått hormonbehandling samt könskorrigering kirurgi och därefter utvecklat ett maskulint utseende och även ändrat sitt namn till ett manligt sådant. Vad rättsfrågan angår så har Rees efter att ha uttömt de nationella rättsinstanserna vänt sig till Europadomstolen då han av brittiska myndigheter vägrats en ändring av könstillhörighet i det födelsecertifikat som han behöver för en mängd mellanhanden med myndigheter. I detta certifikat anges fortfarande Rees som kvinna då det skrevs ut vid hans födsel och då han ju vid denna tidpunkt ansågs vara kvinna. Artikeln han åberopar är EKMR art. 8 då han menar att hans rätt till ett privatliv blir kränkt varje gång han i identifikationssyfte måste hänvisa till födelsecertifikatet och därmed avslöja sitt könsbyte.

Problemet uppstår, enligt min mening, just p.g.a. av att Storbritannien synes kräva att varje enskild individ måste få ett av två kön tilldelade i identifikationssyfte. Som det framgår av citatet nedan är könskategorierna kvinna och man uttömmande och allomfattande (exhaustive).

The applicant complained primarily of the constraints upon his full integration into social life which were a result of the failure of the Government to provide measures that would legally constitute him as a male for the purposes of the exhaustive classification of all citizens into male or female.⁷⁷

Domstolen medger att det i vissa fall föreligger en positiv förpliktelse för konventionsstater att tillmötesgå krav på integritetsskyddande åtgärder. Emellertid så anser domstolen inte att det finns en tillräckligt tydlig praxis i konventionsstaterna på området för att kunna utkräva att enskilda stater ska behöva gå så långt som att ändra samtliga handlingar om en person som har bytt kön.

En intressant diskussion som förs något i skymundan under hela rättsutlåtandet är den om vad som konstituerar en ”riktig” kvinna/man. Det framhålls nämligen redan i inledningen att Rees redan i unga år uppvisade ett maskulint beteende och hade ett tvetydigt utseende.

---

⁷⁷ p. 34, Rees v. the United Kingdom (2/1985/88/135)

*At birth the applicant possessed all the physical and biological characteristics of a child of the female sex, and was consequently recorded in the register of births as a female, under the name Brenda Margaret Rees. However, already from a tender age the child started to exhibit masculine behaviour and was ambiguous in appearance.*⁷⁸

Senare i domen redogörs för rutinerna när ett barn får sitt kön bestämt:

*The practice of the Registrar General is to use exclusively the biological criteria: chromosomal, gonadal and genital sex. The fact that it becomes evident later in life that the person's "psychological sex" is at variance with these biological criteria is not considered to imply that the initial entry was a factual error and, accordingly, any request to have the initial entry changed on this ground will be refused*⁷⁹.

Vad som är något anmärkningsvärt är emellertid att sedan en person genomgått behandling och operation och därmed i stort uppfyller de kriterier som ställts upp för bestämmande av en persons kön vid födseln så ses personen fortfarande inte fullt ut som en person av det andra könet. Detta åskådliggörs i domen bl.a. i det faktum att Rees även nekades rätt att gifta sig med en kvinna då Rees i lagens mening alltså i vissa situationer sågs som en man.

Om vi alltså går efter denna dom är kön något som bestäms vid födseln, det finns två att välja mellan och det är möjligt att byta mellan dessa senare i livet. Men efter en ändring så kvarblir personen i ett sorts kvasistadium där den varken är något kön fullt ut i lagens ögon.

Utifrån ett sådant synsätt tycks ju en tredje könskategori i folkbokföringssammanhang krävas för att identifiera dessa människor som ju till synes varken är det ena eller andra.

4.4.4 Cossey v. the United Kingdom (1990)

Även detta fall rörde en transsexuell person som efter att ha bytt kön från man till kvinna önskade få sitt födelsecertifikat ändrat och därtill få sitt av annullerade äktenskap förklarat giltigt. Fallet rörde i likhet med Reesmålet EKMR art. 8, rätten till privatliv samt även art. 12, rätten till att ingå äktenskap.

Vad gäller frågan om kränkning av rättigheterna i EKMR art. 8 så resonerade domstolen helt efter samma linje som i Reesfallet. De erkänner att det i vissa fall åligger stater en positiv förpliktelse att ändra i rutiner och information för att undvika att enskildas privatliv kränks men hänvisar emellertid till att en sådan positiv förpliktelse ännu inte blivit kutym i flertalet medlemsstater och att det därför inte kan krävas så pass långtgående åtgärder som att ändra i sina rutiner av Storbritannien. Ett utdrag från domstolens resonemang åskådliggör detta;

---

⁷⁸ p. 12, Rees v. the United Kingdom (2/1985/88/135)

⁷⁹ p. 23, Rees v. the United Kingdom (2/1985/88/135)

The applicant asserted that the refusal to issue her with a birth certificate showing her sex as female constituted an “interference” with her right to respect for her private life, in that she was required to reveal intimate personal details whenever she had to produce a birth certificate. In her view, the Government had not established that this interference was justified under paragraph 2 of Article 8 (art. 8-2).

On this point, the Court remains of the opinion which it expressed in the Rees judgment (p. 14, para. 35): refusal to alter the register of births or to issue birth certificates whose contents and nature differ from those of the original entries cannot be considered as an interference. What the applicant is arguing is not that the State should abstain from acting but rather that it should take steps to modify its existing system. The question is, therefore, whether an effective respect for Miss Cossey’s private life imposes a positive obligation on the United Kingdom in this regard.⁸⁰

I likhet med Reesfallet förs även här en diskussion om vad som konstituerar könstillhörighet, och det konstateras åter att vad som synes krävas för att bli räknad till endera könet är närmast att bli otvetydigt konstaterad som man eller kvinna vid födseln. Diskussion tas upp där den slutade i Reesfallet och slutsatsen blir återigen att könskorrigering operationer och hormonbehandling inte medför att en människa till fullo byter kön, personen kvarblir i ett sorts limbo, fast mellan två kategorier med särskilda attribut av vilka denne inte uppfyller endera fullt ut.

The Court has been informed of no significant scientific developments that have occurred in the meantime; in particular, it remains the case - as was not contested by the applicant - that gender reassignment surgery does not result in the acquisition of all the biological characteristics of the other sex.⁸¹

Domstolen fann i likhet med Reesfallet att ingen överträdelse av varken art. 8 eller art. 12 hade ägt rum. Statens positiva förpliktelser enligt art. 8 kunde i skenet av avsaknaden av enhetlig reglering i medlemsstaterna inte utsträckas till att omfatta ett krav på ändringar i de uppgifter som nu var aktuella. Vad gällde art. 12 och rätten att ingå äktenskap så konstaterade rätten att Cossey inte hade rätt att ingå äktenskap med en annan kvinna då äktenskap enligt brittisk lag endast kan ingås mellan en man och en kvinna. Därtill fann domstolen att Cossey inte heller kunde ingå äktenskap med en man då det kriterium om biologiskt kön inte ansågs uppfyllt. Följaktligen kvarstod en situation där Cossey i vissa dokument och enligt vissa regler ansågs vara kvinna och enligt andra ansågs vara man. Och vad

---

⁸⁰ p. 36, Cossey v. the United Kingdom (16/1989/176/232)

⁸¹ p. 40, Cossey v. the United Kingdom (16/1989/176/232)

giftermålssituationen beträffade så ansågs hon överhuvudtaget inte giftasduelig.

Att fästa visst avseende vid vad gäller själva domslutet är att Reesfallet så ansåg tolv av femton domare att ingen överträdelse av art. 8 hade ägt rum. Vad gäller överträdelse av art. 12 så var domstolen enhällig i att ingen överträdelse hade ägt rum. I det nu för handen liggande fallet så var domstolen mer oenig, att ingen överträdelse av art. 8 hade skett ansåg i detta fall endast tio utav åtta ledamöter. Och vad gällde frågan om överträdelse av art. 12 så föll röstsiffrorna fjorton mot fyra till Cosseys nackdel.

4.4.5 B v. France (1992)

I det här fallet rör det sig om en person som efter att ha fötts som man sedermera undergått operationer och hormonbehandling och därefter levt sitt liv som kvinna. I likhet med de två tidigare fallen rör målet ifall det skett en överträdelse av Bs rättigheter som de formulerats i art. 8 i konvention. Det rörde sig även i detta fall om uppgifter nedtecknade i födelsecertifikat. Därtill rörde målet även det faktum att det i Frankrike inte är möjligt att ändra förnamn efter att ett sådant har blivit officiellt registrerat.

Domstolen konstaterar till en början att det i Frankrike inte finns samma svårigheter som i Storbritannien när det gäller att ändra uppgifter i födelseregister. Det föreligger alltså enligt domstolen inga sådana hinder i landets system för registrering av uppgifter att det finns fog för att neka B rätten att få sina uppgifter ändrade. Därutöver så anses det inkräkta på rätten till ett privatliv att inte låta en person ändra sitt förnamn så att detta bättre ska passa personens nuvarande könstillhörighet. Vidare så synes de tillfällen då B tvingas använda sig av de uppgifter som finns nedtecknade i myndighetsregister vara flera än de tillfällen som uppstod i de två tidigare målen.

Allt detta sammantaget så finner domstolen att de tillfällen då B tvingas identifiera sig som tillhörande ett annat kön än det hon själv anser sig tillhöra är alltför många för att det ska kunna anses acceptabelt med respekten för den personliga integriteten. Annorlunda uttryckt kan man säga att de olika kränkningarna av den personliga integriteten var för sig kunde tänkas falla under vad som anses acceptabelt i ett demokratiskt samhälle. Men tillsammans så ackumuleras de till en kränkning som en individ inte ska behöva utstå.

The Court thus reaches the conclusion, on the basis of the above-mentioned factors which distinguish the present case from the Rees and Cossey cases and without it being necessary to consider the applicant's other arguments, that she finds herself daily in a situation which, taken as a whole, is not compatible with the respect due to her private life. Consequently, even having regard to the State's margin of appreciation, the fair balance which has to be struck between the general interest and the interests of the individual (see paragraph 44

above) has not been attained, and there has thus been a violation of Article 8 (art. 8).⁸²

4.4.6 Goodwin v. the United Kingdom (2002)

Det sista fallet rör i likhet med de tre tidigare nämnda en transsexuell person. I detta fall en person som genomgått behandling och operationer för att byta kön från man till kvinna. Efter att i likhet med de övriga fallen ha uttömt nationella rättsinstanser så har vederbörande vänt sig till Europadomstolen med en stämningsansökan gentemot sin hemland då hon ansett att det begåtts överträdelser av respekten för hennes mänskliga rättigheter såsom de formulerats i den Europeiska konventionen om de Mänskliga Rättigheterna. Goodwin hävdade att hennes samt andra transsexuellas rättigheter, enligt art. 8 samt art. 12,13 och 14 i konventionen, kränkts av myndigheterna i Storbritannien. De artiklar som åberopats gäller alltså rätten till privatliv i art. 8, rätten att ingå äktenskap enligt art. 12, samt förbudet mot diskriminering i art. 14.

Vad gäller själva substansen i klagan så gällde åberopandet av art. 8 i likhet med de tidigare fallen kravet på att få sitt nya kön antecknat i hennes födelsecertifikat. Även hon menade att hon tvingats utstå förödmjukande situationer då hennes nuvarande könstillhörighet ej stämde överens med vad som angavs i födelsecertifikatet. Emellertid pekade Goodwin även på vissa situationer där hon lidit men pga. anteckningen av hennes kön vid födseln. Dessa gällde rätten att gå i pension vid en ålder av 60 år som medgavs kvinnor men nekades henne då de myndigheter som handhar sådana frågor vägrade henne denna rätt med hänvisning till att hon i certifikatet angavs vara man. Vidare hade ett antal år tidigare nekats rätten att driva ett mål om sexuella trakasserier på hennes tidigare arbetsplats då lagrummet explicit krävde att sådana trakasserier riktade sig mot en kvinna, vilket hon återigen pga. certifikatet inte ansetts vara av de brittiska domstolarna.

Goodwin kunde alltså peka på materiella skador som hon lidit pga. att hon inte i lagens mening inte erkänts som kvinna fullt ut. Och dessa skador kan alla då sägas stamma ur det faktum att hon nekats att få sin könstillhörighet i certifikatet korrigerad.

Detsamma kan för övrigt sägas om förvägrandet att låta henne gifta sig med en person av det motsatta könet emellertid behandlades denna fråga för sig.

Vi går nu vidare till en återgivning av domstolens resonemang och ställningstaganden i frågorna.

En antydning om att rätten har för avsikt att dra andra slutsatser i detta fall än i de tre som redogjorts för ovan får vi i inledningen till domstolens utlåtande. Här berättar ledamöterna om att Europadomstolen i möjligaste mån följer sin egen rättspraxis i avsikt att skapa förutsebarhet och likhet inför lagen. Emellertid så är de på intet sätt bundna av sin praxis och har därför all rätt att när goda skäl kräver det frånga en tidigare slutsats. Domstolens tolkning av konvention måste följa utvecklingen i konventionsstaterna och rättsmedvetandet i övrigt.

---

⁸² p. 63 B v. France (57/1990/248/319)

*Since the Convention is first and foremost a system for the protection of human rights, the Court must have regard to the changing conditions within the respondent State and within Contracting States generally and respond, for example, to any evolving convergence as to the standards to be achieved*⁸³

Domstolen uttrycker sin vilja att följa samhällsutvecklingen och vikten av att göra detta för att inte hämma och begränsa utvecklingen av de mänskliga rättigheterna än tydligare i stycket som kommer strax efter.

*A failure by the Court to maintain a dynamic and evolutive approach would indeed risk rendering it a bar to reform or improvement*⁸⁴

Rätten fokuserar sedan på transsexuellas situation i samhället. Efter att ha konstaterat att staten faktiskt erkänner transsexualism som ett tillstånd samt tillhandahåller gratis behandling för att i den möjligaste mån som vetenskapen tillåter låta personen som genomgått behandling anta ett annat kön finner domstolen det inkonsekvent att därefter neka denne det rättsliga erkännandet av det nya könet. Detta rättsliga erkännande kan ju nära nog ses som det sista och avslutande steget i könsbytet. Att nekas detta rättsliga erkännande endast pga. av en formalitet (ändring i födelsecertifikatet) är att åsamka de transsexuella en oacceptabel olägenhet.

Det följande avsnittet i domen ägnar domstolen åt att diskutera de vetenskapliga och medicinska rön som finns inom fältet. Det konstateras att expertisen är delad huruvida det tillstånd som betecknas som transsexualism är en rent psykisk belägenhet eller om det kan bindas till fysiska attribut i hjärnan. Hur det än må vara med denna fråga menar domstolen att det avgörande i den medicinska debatten är att det finns ett internationellt erkännande av transsexualism som ett medicinskt tillstånd. Vidare resonerar domstolen är den medicinska och hormonella behandlingen så pass utvecklad idag att det enda oförändrade biologiska aspekten av könsidentiteten är kromosomerna. Avvikelse i kromosomerna kan dock även uppkomma naturligt, bla hos intersexuella. Och domstolen finner därutöver inget fog för varför just kromosomerna bland så många andra attribut att välja mellan ska ges särskild betydelse för vilket legalt kön en människa tillerkänns.

Nästa moment som domstolen tar sig an är ifall det finns en internationell eller europeisk konsensus om transsexuellas legala status. Trots att det inte synes finnas någon sådan konsensus så menar domstolen att man inte heller här bör fästa alltför stor vikt vid de rådande omständigheterna ty rätten ser en trend gentemot större social acceptans och vidare legalt erkännande av denna grupp i samtliga europeiska stater.

Härnäst ser domstolen till själva födelseregistret som sådant. I tidigare fall har man visat viss hänsyn för registrets historiska betydelse samt därtill fäst vikt vid de svårigheter som funnits i att ändra i registret. Det spelrum som

---

⁸³ p. 74 Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95)

⁸⁴ p. 74 Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95)

getts Storbritannien i tidigare mål är nu förverkat, med avseende på att gruppen transsexuella är så pass liten och därmed inte innebär alltför stora praktiska svårigheter i ändringsarbetet samt även att ändringar redan görs för felaktigheter vid exempelvis adaptioner så anser rätten kunna kräva av staten att de även möjliggör det för transsexuella att korrigera sina uppgifter. Resonemanget om överträdelse av art. 8 avslutas med ett avsnitt där man väger intrånget i den personliga integriteten mot statens motstående intressen av att själv kunna reglera sina arkiv och stifta sina egna lagar. I de tidigare målen har man även gjort denna avvägning, måhända inte lika tydligt utskrivet, där man ger staten en *margin of appreciation* i dess konformitet med det skydd som flödar ur Europakonventionen.

I denna avvägning konstaterar domstolen att det ur art 8 kan utläsas en rätt till personlig autonomi, där envar inom rimliga gränser ska ha rätt att definiera sig själv som en individ.

Under Article 8 of the Convention in particular, where the notion of personal autonomy is an important principle underlying the interpretation of its guarantees, protection is given to the personal sphere of each individual, including the right to establish details of their identity as individual human beings.⁸⁵

Denna rätt att bli erkänd som en individ med respekt för sin särart och sitt mänskliga värde är vad som synes ha förnekats de transsexuella enligt det rådande systemet i Storbritannien. Trots att deras medicinska tillstånd erkänns och trots att de de facto fått statens stöd och hjälp för att forma sitt liv och sin kropp i överensstämmelse med sin egen självbild så har detta erkännande endast varit partiellt. Följden har blivit att de inte till fullo kunnat leva sitt liv som de människor de blivit efter genomgången könsbyte. Bytet har aldrig riktigt kunnat fullbordas.

In short, the unsatisfactory situation in which post-operative transsexuals live in an intermediate zone as not quite one gender or the other is no longer sustainable.⁸⁶

Domstolen menar att även fast det innebär svårigheter och anpassningar från samhällets sida för att införliva de transsexuella i folkbokföring, straffrätten, försäkrings- och pensionssystem så är dessa anpassningar långt ifrån oöverstigliga. Domstolen menar vidare att samhället inte lider några större men av det den tänkbara informationsförlust som ändringar i register kan innebära och i vart fall så kan sådana men tolereras från samhällets sida när det innebär att det möjliggörs för dessa individer att leva i värdighet i den könsidentitet som de valt för sig själva på stor personlig bekostnad.

Med allt det ovan sagda i åtanke fastslår därför domstolen att i avvägningen mellan samhällets och dessa individers intresse, den avvägning som återfinns i art. 8 2st, så väger individens intresse tyngst. Följaktligen så fastslår rätten enhälligt att Storbritannien har begått en överträdelse av EKMR art. 8 i detta fall.

---

⁸⁵ p. 90 Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95)

⁸⁶ p. 90 90 Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95)

Domstolen tar sig sedan an ifall det även skett en överträdelse av art. 12, rätten att ingå äktenskap. Även här så finner domstolen enhälligt att en överträdelse har skett. De stödjer sig i stort sett på samma resonemang som ovan då de menar att rätten till att ingå äktenskap inte endast kan bestämmas utifrån kriterier såsom kromosomer eller möjligheten att avla barn.

Vad sedan gäller frågan om överträdelse av art. 14 så anser domstolen frågan vara besvarad i behandlingen av art. 8, de anser att det därför inte är nödvändigt att ännu en gång konstatera att det rådande systemet i Storbritannien har varit utformat på ett diskriminerande sätt, detta har de som sagt redan konstaterat och krävt avhjälpling av enligt art. 8.

4.4.7 Avslutande kommentarer för avsnittet

Europadomstolen visar i dessa avgöranden prov på sin evolutiva tolkning av traktaten. Från Ressfallet och fram till Goodwinfallet kan tydlig utveckling skönjas. Denna utveckling har lett till att vad som i första fallet ansågs falla under statens margin of appreciation i det sista avgörandet ses som en del av de rättigheter som inbegrips i EKMR.

Intressanta aspekter i de avgöranden som diskuterats är bland annat rättens diskussion om vad som konstituerar kön. Trots att diverse olika medicinska definitioner diskuteras så bestämmer sig domstolen i slutändan för att det faktiskt varken är möjligt att ge könstillhörighet en bestämd innebörd. Och att dessutom inte är varken önskvärt eller relevant för målets avgörande.

En annan intressant aspekt i målen är att domstolen verkar fästa vikt vid det faktum att staterna själva har erkänt de transsexuellas medicinska tillstånd och tillhandahållit behandlingen. Domstolen anser därför att det framstår som både ologiskt och orättvist att efter att de transsexuella genomgått all den behandling som staterna erbjudit dem inte erkänna denna behandlingsfulla verkan juridiskt, sas en brist på kontinuitet i rättsordningen.

Vad gäller denna kontinuitetsbrist så kan det uppmärksammas att Sverige är ett land med precis dessa brister. Lagen erkänner och erbjuder transsexuella behandling men erkänner inte deras nya kön i legal mening. Ett förslag till ändring i denna fråga lades fram i utredningen *Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag*. Här föreslås att det i folkbokföringslagen tas in en bestämmelse som medger transsexuella ett nytt personnummer efter genomgången behandling⁸⁷, förslaget har emellertid inte lett till lagstiftning.

Det kan med dessa argument därför spekuleras i ifall Sveriges lagstiftning verkligen skulle bestå en prövning av samma förhållanden som de som diskuterats i de aktuella fallen. Vidare så kan argumentet mot bristande kontinuitet i lika mån appliceras på skyddet av den nya kategorin könsöverskridande identitet i diskrimineringslagen (se 5.2.1). Även här saknas ett kontinuerligt erkännande av denna kategori, erkännandet stannar sas innan ett totalt erkännande enligt lagens alla definitioner uppnåtts.

---

⁸⁷ SOU 2007:16 sid. 34

Sammantaget så utgör rättsfallen en intressant och för svenskt laghänseende viktig bakgrund. De synes tyda på att det finns brister i vårt skydd av vissa identiteter och de visar på den komplexitet som rymms inom frågor om könsbestämmande av individer. Frågor som svensk lagstiftning i mångt och mycket duckat inför.

4.5 Avslutande kommentarer till kapitlet

Med denna genomgång av det aktuella rättsläget, beträffande skydd för den personliga integriteten i Sverige, hoppas jag ha målat en något tydligare bild av vilka krav lagstiftaren ställer på hanteringen och de problem som uppstår i nyttjandet av ett nummer som vårt svenska personnummer. Nu ska det i nästa kapitel pekas på ytterligare lagförenlighetsproblem, denna gång något utanför det specifika området integritetsskydd och personuppgifter.

5 Personnumret och annan inhemsk lagstiftning

5.1 Inledning till kapitlet

I detta kapitel avhandlas ett antal lagar som knyter an till, påverkar eller påverkas av lagstiftningen om personnummer. Till skillnad från kapitlet om personnummer och integritet så kan inte dessa lagar sägas ha ett sådant tydligt gemensamt förhållningssätt till personnumret.

5.1.1 Teori, metod och urval

Metoden i detta kapitel är traditionellt rättsdogmatisk. Det rör sig här om personnumrets förenlighet med annan lag och dess förenlighet med den svenska rättsordningen som helhet. Härvid är det inte bara lagarna som ska vara förenliga, även begreppsinnebörd måste vara konsekvent inom rätten.

Kapitlet rör enligt teorikapitlets uppdelning i faser framförallt den tredje, s k spridningsfasen. Inom denna kontext knyter dem särskilda lagarna an till ett flertal olika integritets och effektivitetsfrågor.

Lagrummen som behandlas i detta kapitel kan klumpas ihop efter den särskilda aspekt hos personnumret de rör, påverkar eller påverkas av.

En första sådan klump innefattar författningar som tar sikte på kön, dessa är, lagen om fastställande av kön i vissa fall, smittskyddslagen, lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor samt steriliseringslagen. De är av intresse att studera eftersom de lägger innebörd i och reglerar följder av, den uppdelning i man och kvinna som 18 § reglerar.

En andra gruppering är de lagar som reglerar rätten till att autonomi, rätten till att definiera och kategorisera sig själv och rätten att bli erkänd och respekterad av samhället i sin särart, till denna grupp har jag kategoriserat namnlagen och diskrimineringslagen.

I den tredje klumpen ryms rättsregler som reglerar samkörning i register med hjälp av personnummer, samt nummer, register och forskning som är beroende av personnumret, hit räknas Statistikförordningen samt de register och nummer som berörs i 5.3.8 och 5.3.9.

De lagar som presenteras är ingen uttömmande lista över relevanta berörda lagrum, utan utgör endast ett tvärsnitt på vissa typsituationer där aspekter med personnumret kan sägas ha inverkan.

5.1.2 Disposition

Kapitlets disposition är som sådan att i nästa avsnitt redogörs för innehåll och lydelse av ett antal lagrum. I det därefter följande avsnittet diskuteras

och analyseras sedan dessa lagrum var för sig i sitt förhållande till personnumret. Kapitlet avslutas sedan med ett kort sammanfattande avsnitt.

5.2 Personnumret och annan svensk lag

5.2.1 Diskrimineringslagen

Den nya lagen mot diskriminering trädde i kraft den 1 januari 2009⁸⁸ och bland nyheterna märks att ålder, könsbyte samt könsöverskridande identitet inkluderats i katalogen över förbjudna grunder att diskriminera på. Definitionerna av begreppen återfinns i lagens 1 kapitel 4 §. Vad först ålder beträffar så ger lagen det innebörden *uppnådd levnadslängd*, vad sedan könsöverskridande identitet beträffar definieras det som:

Att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön.

Slutligen är ett stycke tillagt i slutet av paragrafen där det står att läsa att:

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Och kön definieras då som:

Att någon är kvinna eller man.

Enligt lagens förarbeten så kompliceras bilden ytterligare då lagen verkar syfta till att ge ett erkännande av personer som har vad som kan kallas en okonventionell inställning till sin könstillhörighet. Här står bland annat att läsa att under definitionen för grunden könsöverskridande identitet

Avsikten är att den som identifierar sig eller uttrycker sig som exempelvis transvestit eller intersexuell ska kunna åberopa diskrimineringsförbudet.⁸⁹

Diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet ska därtill omfatta paraplybegreppet ”transpersoner” till vilka bl.a. gruppen intergender räknas

Med intergender avses en person som definierar sig som att befinna sig mellan eller bortom de traditionella könen eller som väljer att inte definiera sin könsidentitet alls.⁹⁰

---

⁸⁸ Diskrimineringslag(2008:567), se *Övergångsbestämmelser*

⁸⁹ Proposition 2007/08:95 sid. 116

⁹⁰ Proposition 2007/08:95 sid. 115,

5.2.2 Lag om fastställande av könstillhörighet

Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall⁹¹ är avsedd att reglera de fall där en transsexuell person medges könsbyte till det motsatta könet samt de fall där en intersexuell person antingen på eget eller dennes vårdnadshavares initiativ opereras till att mer efterlikna ett av de två könen man och kvinna. I lagens 1 § hänvisas uttryckligen till folkbokföringslagen.

Den som sedan ungdomen upplever att han tillhör annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antagas även framdeles leva i sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet.

De som här åsyftas är transexuella och människor med mosaikuppsättning av kromosomer. Och vad hänvisningen till folkbokföringen beträffar så är det just könsmarkeringen i personnumret som avses.

5.2.3 Steriliseringslagen⁹²

Den som uppnått viss ålder kan enligt steriliseringsL. 2 § ansöka om att bli steriliserad. Vad sterilisering innebär förklaras i lagens 1 §.

Denna lag äger tillämpning på sådant ingrepp i könsorganen som utan att innebära kastrering medför varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan (sterilisering).

Det är även i många fall ett krav att den som ansöker om att få genomgå en operation för att få sitt kön bytt ger sitt medgivande till att bli steriliserad (motiven härtill är troligtvis medicinska). En intressant aspekt med denna lag är att gör åtskillnad i vissa aspekter av var samt av vem en sterilisering kan genomföras beroende på om den som önskar sterilisera sig är en man eller kvinna.

5.2.4 Förbudet mot könsstympning av kvinnor

En ytterligare lag som berör ingrepp i kön är lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor.⁹³ Lagen gör i likhet med steriliseringslagen skillnad på män och kvinnor, här i den mån att det endast är kvinnor som omfattas om förbudet mot stympning. Detta framgår såväl av lagrens rubrik som av dess 1 §.

Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller

⁹¹ Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

⁹² Steriliseringslag(1975:580)

⁹³ Lag(19882:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

inte.

Motiven till att göra åtskillnad mellan män och kvinnor i dessa sammanhang är huvudsakligen två. För det första vill de komma åt just den specifika sed som finns på många platser på jorden att stympa unga flickors könsorgan, en sed som ofta skadar kvinnorna för livet.

För det andra önskar lagstiftaren inte förklara stympning av manliga kön olaglig eftersom omskärelse av pojkar⁹⁴ är undantagen reglerna om kroppsliga ingrepp då den kan motiveras med bakgrund i kulturella och religiösa seder och i normalfallet inte anses lämna männen med några bestående men.

5.2.5 Smittskyddslagen⁹⁵

Smittskyddslagen reglerar hur myndigheter, vårdinrättningar och smittade personer ska agera vid situationer där smittspridning, eller risk för smittspridning, av vissa angivna sjukdomar föreligger.

De farliga sjukdomar vars spridning lagen är ämnad att motverka är indelade i kategorierna smittsamma sjukdomar, allmänfarliga sjukdomar samt samhällsfarliga sjukdomar. Därtill finns en underkategori till dessa kallad könssjukdomar som beroende på spridningsrisk och hälsovådlighet kan klassas till endera av de tre förstnämnda kategorierna .

I själva lagen nämns könssjukdomar endast i 7:3 3st där det stadgas att utländska sjömän har rätt till kostnadsfri sjukvård vid behandling av vissa könssjukdomar enligt en internationell överenskommelse från 1924.

Könssjukdomarna omnämns även indirekt i Smittskyddsförordningen⁹⁶ där de samlats i bilaga 2 till förordningen under den gemensamma rubriken *Anmälningsskyldiga sjukdomar med huvudsakligen sexuell smittväg*

5.2.6 Namnlagen⁹⁷

I likhet med att vi i Sverige endast tillåter att en människa räknas till det ena av de två könen man och kvinna så finns det begränsningar för vilka namn en person tillåts ta.

Den paragraf jag här kort vill beröra är namnL. 34 § som reglerar tillåtliga förnamn;

Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Vad denna formulering i praktiken innebär är att PRV inte som ett ensamt⁹⁸

---

⁹⁴ Lag (2001:499) om omskärelse av pojkar

⁹⁵ Smittskyddslag(2004:168)

⁹⁶ Smittskyddsförordning (2004:255)

⁹⁷ Namnlag (1982:670)

godtagbart förnamn medger ett namn som ”tillhör det andra könet”,⁹⁹ då detta alltså kan väcka anstöt eller antas leda till obehag. Exempelvis är det ej tillåtet för en man att ta sig förnamnet Birgitta eller Susanne.

Det har sedermera dock blivit tillåtet att byta genusformen på sitt efternamn, namnL. 15 §, detta till följd av en lagändring efter ett fall där en man med grekisk härkomst nekades att ge sin dotter femininformen av sitt namn.

5.2.7 Statistikförordningen

Statistiska Centralbyrån är kanske den enskilda aktör som flitigast omnämns som användare av våra personnummer. Inom SCB är det en avdelning vid namn Registret över totalbefolkningen som har det övergripande ansvaret för hanteringen av personnummer. Deras uppgifter uppdateras dagligen av skatteverket och registret utgör basen för såväl SCB:s statistik i befolkningsfrågor som databas för utomstående statistiker och intresserade. I registret ingår förutom personnummer även uppgifter om civilstånd, födelseland, bosättning namn mm. Registret sambearbetas med andra register inom SCB och inom andra myndigheter och personnumret utgör kopplingsvariabel.¹⁰⁰

SCB har enligt en instruktion i statistiskförordningens 14 § en plikt att i sin statistik redogöra för underlagets könsfördelning (det finns även korresponderande krav på att SCB ska ha uppgifter om befolkningens ålder).

*Individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta.*¹⁰¹

5.2.8 Nummer kopplade till personnumret

Av vilka skäl det nu må tänkas vara har lagstiftaren valt att låta konstruktionen av vissa andra nummer baseras på personnumret.

Ett första exempel på sådant nummer är samordningsnumret. Det innehåller precis samma uppgifter som personnumret. Däremot skiljer det sig i utseende i det att dagsiffran för samordningsnummer är bakvänd, 99 betyder här den första i en månad, 98 den andra, osv. Det är förstås praktiskt att dessa nummer har samma format så det går att föra in båda nummer i samma sökfönster. Samordningsnumrets konstruktion har ju härmed dock bidragit till att personnumret håller på att ta slut eftersom samordningsnumret har lagt beslag på 31 siffror som annars kunde ha använts för personnummer.

---

⁹⁸ Med ensamt så avses att det är tillåtet att som ett andra eller tredje förnamn ta ett som ”tillhör det andra könet”, men alltså aldrig samtliga eller det enda förnamnet.

⁹⁹ Formuleringen fick jag från den person jag talade hos PRVs kundtjänst

¹⁰⁰ Personnummer – dess konstruktion och hantering inom Statistiska centralbyrån,

Bakgrundsfakta till befolknings- och välfärdsstatistik, 2007:1

¹⁰¹ § 14, Förordning (2001:100) om den officiella statistiken

Ett annat nummer som bygger på personnumret är organisationsnumret för enskilda firmor. När en enskild firma registreras så tilldelas firman den enskildas personnummer som organisationsnummer, med vissa modifieringar. Vad detta i praktiken innebär är att alla aktörer som har mellanhanden med den enskilda firman får information om vilket kön och hur gammal innehavaren är. Denna information kunde ur ett företags synsätt vara bra att kunna behålla för sig själv, offentliggörandet av innehavarens uppgifter sätter den enskilda firman i en sämre förhandlingsställning än andra företagsformer där ägaren inte tvingas avslöja detaljer om ålder och kön.

Att detta regleringssätt faktiskt har menlig effekt på de enskilda firmornas verksamhet nämns bland annat i SOU 2008:60. Här sägs just att firmaformer där personuppgifter inte framgår har en fördel gentemot den enskilda firman och att många enskilda företagare också uppfattar det så.¹⁰²

5.2.9 Register innehållande personnummer

Det finns inom statsapparaten många register där det i lag eller förordning uttryckligen stadgas att personnummer får hanteras inom registret ifråga.

I uppsatsen har jag tidigare nämnt att utredningen 1994:63 i sin granskning av svensk lag fann 139 lagar som refererade till personnummer. Merparten av dessa 139 är lagar som reglerar hantering av visst myndighetsregister. Härvid angår hänvisningen till personnummer i dessa lagar huruvida det i registret är tillåtet att anteckna uppgift om personnummer.

Avsikten i detta avsnitt är inte att ge en uttömmande förteckning över alla dessa lagar och förordningar utan endast att ge några belysande exempel på vad för slags register det rör sig om.

Personnummer får enligt lag (1998:527) hanteras i SPAR.¹⁰³ Enligt lagens 4 § får personnummer anges om person som är folkbokförd i landet.

Personnummer får enligt lag (1998:938), 9 § föras in i automatiserat register över totalförsvarspliktig.

För en fysisk person ska i det centrala utsködningsregistret anges personnummer, lag (1986:617), 4 §.

För en fysisk person som är folkbokförd i riket ska i det centrala skatterregistret anges personnummer. Lag (1980:343), 5 §

Enligt förordning (2005:791) 20 §, får känsliga personuppgifter inte användas som sökbegrepp i tullbrottsdatabasen, det får däremot uppgifter om en persons utseende. Namn, personnummer eller samordningsnummer får endast användas som sökbegrepp beträffande misstänkta personer.

---

¹⁰² SOU 2008:60 sid. 87f

¹⁰³ Förkortningen SPAR utläses statliga personadressregistret.

Enligt lag (2005:258) 4 §, får läkemedelsförteckningen endast innehålla uppgifter om 1. inköpsdag, vara, mängd, dosering, samt 2. den registrerades namn och personnummer.

5.3 Analys och diskussion

I likhet med tidigare avslutande kommentarer ämnar jag även här stanna upp och knyta an de texter som behandlats tidigare i kapitlet till personnummer. Vi går därför i tur och ordning igenom de lagrum som behandlats, i den ordning som de behandlats tidigare. Förutom direkta beröringspunkter med folkbokföringen så uppehåller jag mig även i dessa kommentarer något vid vilken innebörd lagstiftaren tillskriver kön, genus och sexuella relationer. I dessa delar berör diskussionen folkbokföringen mer indirekt då här pekas på dess plats i en större kontext och svårigheterna med att finna fasta och klara betydelser av de termer (exv. kön) som folkbokföringen och andra lagrum använder.

5.3.1 Diskrimineringslagen

En effekt av att könstillhörighet skrivs ut i personnumret är att detta underlättar för en person som är lagd åt det hållet till att diskriminera. Numret är ett användbart verktyg för den som önskar sålla i arbetsansökningarna efter just kön och ålder.¹⁰⁴ Motsatsvis så underlättar det ju för den som önskar skapa en arbetsplats med jämställd representation av olika ålders- och könsgrupper.¹⁰⁵

Vad som är intressant efter revisionen av diskrimineringslagen, är att fråga sig i vad mån det sedan dess lagstadgade förbudet mot diskriminering av människor i gruppen könsöverskridande identitet (och dess otaliga undergrupper) är fullt förenligt med vårt personnummer.

Personnumret självt och alla de vardagliga skeenden i arbetslivet, utbildningen mm där en person behöver använda sig av numret kräver ju att vederbörande, i direkt och ordagrann motsats till referaten från propositionen ovan, var dag tvingas att definiera sin könsidentitet efter de traditionella könen.

Att folkbokföringen står i sådan bjärt kontrast till förarbetet och syftet bakom diskrimineringslagen är olyckligt för rättssäkerheten. I vad mån en person sedan framgångsrikt kunde föra talan mot en arbetsgivare med hjälp av lagen är mer oklart. Det bör i sista hand bli en bedömningsfråga ifall de inskränkningar i sitt fria leverne som människor med könsöverskridande identitet tvingas acceptera att de tillskrivs ett kön de inte anser sig tillhöra når över tröskeln för någon av de diskrimineringsgrunder som anges i diskrimineringsL 1:4. Avgörandet i Goodwin v. UK verkar peka i riktning mot att vardagliga umbäranden till följd av att ens identitet inte erkänns av rättssystemet kan ackumuleras till att utgöra sådana trakasserier.

---

¹⁰⁴ DiskrimineringsL 2:1 2-3p

¹⁰⁵ DiskrimineringsL. 2:2 2p

5.3.2 Lag om fastställande av könstillhörighet

Jag tycker mig i min tolkning av lagarna mötas av viss oklarhet om vad som verkligen konstituerar det manliga/kvinnliga könet. Emellertid står närmast helt klart, sånär som på vissa motsägelser i diskrimineringslagen, att det finns två, och endast två kön. Det finns även en vilja att skilja på genus och kön, emellertid så faller detta då bara finns två roller att spela.

I lagen om fastställande av könstillhörighet 1 § uttrycks det hela med önskvärd tydlighet

Den som sedan ungdomen upplever att han tillhör annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antagas även framdeles leva i sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet.

Det här stycket är kanske det närmaste svensk lagstiftning kommer ifråga om en legal definition av kön. Vad vi kan utröna är att det finns två, mer konkret blir inte definitionen för när vi läser ut hänvisningarna till folkbokföringen i paragrafen så lyder den som så att ”Den som sedan ungdomen är registrerad som ojämn men upplever sig tillhöra de jämna, och även sedan länge betett sig som jämn samt framgent kommer att bete sig som jämn kan få sig fastställd som jämn.”

Det formulerade kravet på att en person sedan avsevärd tid ska uppträda i enlighet med en viss könsroll för att få sin ansökan godkänd väcker frågor. Någon som vill byta till manligt kön måste alltså under lång tid ha spelat den rollen övertygande. Men hur, och av vem bedöms rollprestationen?

Det verkar som om lagstiftaren här skiljer på genus och kön, men förhållandet är det exakt motsatta, eftersom formuleringen förutsätter att varje kön har en inneboende roll/ett förskrivet manus. Det som efterfrågas av en ansökande är inte enkom viljan att genomgå ett kroppsligt ingrepp utan främst ett löfte om att socialt bli det nya könet. Det är mindre ett könsbyte och mer en möjlighet att byta till endera färdiga mall, där såväl ett fysiskt utseende ingår som en manual i hur man ska bete sig.

Lagen om fastställande av könstillhörighet lyder i ett annat stycke att:

Avser någon att söka fastställelse enligt 1 eller 2 § får efter särskilt tillstånd ingrepp ske i hans könsorgan i syfte att göra dem mer lika det motsatta könets.

Igen får vi det bekräftat att det finns två kön, den här gången med eftertryck då det inte bara är två, de är även varandras motpoler. Kanske ligger häri även rollbeskrivningen, vill du låta dig opereras till kvinna, spela då motsatsen till en man.

5.3.3 Steriliseringslagen

Steriliseringslagen relevans här kommer sig först utav att den är könsobservant, i lagen ges olika rutiner beroende på om det är en man eller kvinna som ska genomgå behandlingen. Därutöver är lagen ju dubbelt könsobservant då den ju reglerar ingrepp i själva könet, alltså könsorganet. Härvid har jag valt att fästa vikt vid lagens språkbruk och vad det kan säga mig om innebörden av kön. För när det gäller bestämningen av kön så är det ju intressant att lagen i sitt beskrivande av olika rutiner i behandlingen av män och kvinnor talar om just den olika behandlingen av män och kvinnor och inte om olika behandling av manliga och kvinnliga könsorgan. Det är möjligt att tolka detta som att lagstiftaren ser könsorganet som något avskilt från, eller endast en beståndsdel av många i det som konstituerar en människas kön. Det verkar även knyta väl an till lagen om fastställelse av könstillhörighet där en persons ”rätta och egentliga” kön kan utrönas genom att såväl se till dennes yttre könsorgan, som kromosomuppsättning som psykiska uppfattning.

5.3.4 Förbudet mot könsstympling av kvinnor

Åtskillnaden mellan kvinnor och män ifråga om vilka kroppsliga ingrepp som är tillåtliga kan enligt min åsikt leda till vissa talande oklarheter och snäva uppdelningar.

Fremst vad gäller de individer som inte har en klar könstillhörighet eller i viss mån tillhör båda könen. Då fall av oklar könstillhörighet behandlas särskilt i *lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall* så torde de ingrepp som motiveras med hjälp av den lagen i normalfallet undkomma förbudet i lagen om könsstympling. Samtidigt kan det ju inte vara lagstiftarens avsikt att helt undanta alla intersexuella människor från skyddet mot könsstympling (snarare kan man väl anse att deras predikament motiverar ett starkare skydd då de ofta får genomgå kirurgiska ingrepp utan att själva ha blivit tillfrågade).

Det bör alltså vara fullt möjligt att skapa scenarier där gruppen oklar könsidentitet kan komma att omfattas av könsstymplingslagen och då får lagens uppdelning i tillåten manlig omskärelse och strängt förbjuden kvinnlig omskärelse radikala följder.

Ponera att ett nyfött gossebarn blir omskuret, en tid därefter upptäcker man att gossebarnet även bär på kvinnliga kromosomer, kanske till och med har en fungerande livmoder i sin kropp. Hur ska man sedermera tolka den omskärelse som utfördes? Var det verkligen en laglig omskärelse eller var det faktiskt en förbjuden könsstympling? Eller är det så simpelt som så att lagen om fastställande av könstillhörighet är utformad med avsikten att skydda läkare från stymplingsanklagelser i just sådana fall, en slasktratt för könsoperationer som annars kunde ses som lagvidriga.

Eftersom kön i bemärkelsen penis/vagina, inte ensamt anses avgörande vid bestämmandet av en individs legala kön så finns det många upptänkliga situationer när ingrepp kan tänkas falla i en gråzon där oklarhet råder huruvida det är en pojke eller flicka som ingreppet utförs på. Och eftersom lagstiftaren gör en så pass grov skillnad i huruvida ett sånt ingrepp utförs på

en man eller kvinna så kan den person som inte är vaksam och inte har utrett barnets ”riktiga kön” (hur man nu gör detta) riskera att få upp till tio års fängelse pga. av några förbisedda kromosomer. Och vad gäller hjälp att uttröna vad som konstituerar någons ”riktiga kön” så erbjuds ju mycket knapphändig sådan då den enda tydliga begreppsförklaringen endast pekar tillbaka på folkbokföringsL. 18 §.

5.3.5 Smittskyddslagen

Smittskyddslagen uppmärksammades då den utgör ett exempel på lagrum som utgår från ett heteronormativt synsätt där lagen har ett inskränkt , penetrationsfixerat synsätt på vad som utgör sex.

Detta tar sig uttryck i att de sjukdomar som regleringen valt att singla ut med *huvudsakligen sexuell smittväg*¹⁰⁶ huvudsakligen smittar endast vid penetrationssex med någondera kroppsöppning och en penis som smittväg. Lagstiftaren verkar alltså synes förutsätta att för att ett samlag ska ha ägt rum så krävs det för det första en penis och för det andra att denna penis penetrerar någon vaginalt eller analt. Ska då lesbiskt sex, eller heterosexuellt sex som inte innefattar penetration, anses vara sexuella smittvägar, om ens sex alls?

Att uttrycka sig på det sätt som förordningen gör förmedlar iden om att det finns något slags normalsex, och att detta som sagt innefattar penetration. Bilden bekräftas ytterligare av att kika på Stockholms Läns Landstings råd på förebyggande behandling av sjukdomarna.

*...Gonorré är en könssjukdom som smittar vid sex utan kondom...
...Klamydia smittar vid vaginalt, oralt och analt sex utan kondom....
...Kondom skyddar bra mot syfilis.¹⁰⁷*

Vad sedan gäller hiv-infektion så är det Smittskyddsinstitutet som denna gång ger råd

Kondom är ett bra skydd mot hiv och andra sexuellt överförbara sjukdomar, såvida den är hel och används under hela samlaget.¹⁰⁸

Märk väl att Smittskyddsinstitutet verkar ha en än snävare definition av samlag, här sägs ju nämligen att kondomen ska användas under hela samlaget, sex synes därmed påbörjas och upphöra i den exakta stunden som penetration inleds och avslutas.

Vad redogörelsen av detta lagrum så vill ha sagt är alltså att trots att en lag på ytan kan uttrycka sig på ett skenbart neutralt vis så kan den ändå bygga på, manifesteras och bygga vidare på fördomar.

Att lagen som nämnts tidigare dessutom innehåller en specialreglering rörande sjömäns rätt till urologbesök, (för det var väl närmast inte gynekologer som var i åtanke) framstår ju som heteronormativt och ålderdomligt på gränsen till det absurda.

¹⁰⁶ sjukdomarna är gonorré, hivinfektion, klamydiainfektion, syfilis

¹⁰⁷ citaten är hämtade från Stockholms Läns Landstings hemsida

¹⁰⁸ citatet är hämtat på Smittskyddsinstitutets hemsida,

5.3.6 Namnlagen

Tilltalsnamn och efternamn är två uppgifter som tillsammans med bland annat personnummer räknas till de uppgifter som ska ingå i folkbokföringens register.

Emedan namnlagen i de sammanhang där förnamn regleras på inget ställe nämner kön så har lagen trots detta fått en mycket könsobservant tolkning.

Detta kommer sig av det vida tolkningsutrymme som följer utav lagens 34 § där Skatteverket och PRV har ålagts att döma över huruvida ett namn kan väcka anstöt och/eller obehag för bäraren och dennes omgivning.

Den praxis som Skatteverket härvid utvecklat gör en benhård åtskillnad mellan manligt och kvinnligt. Endast i det fall där någon genomgått ett av lagen erkänt könsbyte tillåts vederbörande som enda förnamn anta sådant som ”tillhör” det andra könet.

För denna praxis redogör Skatteverket i ett ställningstagande från 2008,

Uppenbarligen inte lämpliga har även ansetts vanliga förnamn som anmäls för en person av motsatt kön mot vad som är vedertaget (könskonträrt) exempelvis Kristina för en man eller Kurt för en kvinna¹⁰⁹

Skatteverkets praxis överensstämmer väl med den rättsliga praxisen på området. Verket hänvisar i sitt ställningstagande explicit till ett avgörande i Göteborgs kammarrätt som i domskälen fastslår att en transvestit som ville ta sig namnet Christina inte kunde medges en sådan rätt

Enligt svensk namntradition kan namnet Christina inte anses vara ett manligt förnamn utan det har en klar feminin prägel. Namnet Christina är därför uppenbarligen inte lämpligt som förnamn på en man.¹¹⁰

Vad som slår mig som något oförenligt med diskrimineringslagen och dess erkännande av könsöverskridande identitet är det faktum att det varken enligt namnL. Eller enligt folkbokföringsL. synes vara möjligt att i lagens mening tillåtas leva ut denna identitet. De enda identiteter som lagen erkänner är de som beskrivs i lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Endast dessa människor tillåts byta till ett könskonträrt namn och endast dessa tillåts byta könstillhörighet.

Slutsatsen måste bli, att trots allt vackert tal i diskrimineringslagen så tillåts personer inte göra avsteg från den stadgade könsdikotomin med mindre vederbörande låter operera sig.

---

¹⁰⁹ Skatteverkets ställningstaganden – Prövning av förnamns lämplighet, 131 469062-08/111

¹¹⁰ KamR i Göteborg, dom i mål 1426-2001(2001)

5.3.7 Statistikförordningen

SCB är alltså enligt gällande regler tvingat till att kategorisera, dela upp sitt material och redovisa sitt material uppdelat efter ålder och kön. Personnumret är idag den källa till kunskap som de går till för att utröna någons kön och ålder, men det finns inget krav på att SCB måste skaffa sig kännedom om ålder och kön ur just personnumret. Detta kommer sig snarast av rent praktiska skäl då information ju som vetligt är, står lätt att finna där. SCB:s koppling till folkbokföringen kan i den meningen sägas vara parasiterande, eller motiverat av bekvämlighetsskäl, de är i behov av köns- och åldersuppgifter och dessa kan de få från personnummer. De slipper därmed konsultera andra källor eller upprätta egna register.

5.3.8 Nummer kopplade till personnumret

Vad gäller samordningsnumret så är en nackdel som sagt att dessa upptar många siffror som annars kunde ha använts för personnummer. Gällande organisationsnumret för enskild siffra så har det alltså konstaterats att, dess utformning med personnumret som bas, inverkar menligt på dessa företagares möjligheter att göra affärer. I det avseendet är detta nummer unikt i uppsatsen, då det utgör ensamt exempel på hur utformningen av personnumret (i det att den utgör bas för organisationsnumret) faktiskt kan påvisas orsaka direkt ekonomisk skada för den enskilda.

5.3.9 Register innehållande personnummer

Med detta avsnitt har jag velat visa på de otaliga instanser där samkörning i flera arkiv är möjligt. Med hjälp av ett personnummer är det möjligt att skapa sig en tämligen god bild av en persons förehavanden. Endast genom de exempel som presenterades i avsnittet, vilka alltså är långt ifrån alla tillfällen där personnummer nyttjas av det offentliga, kan bl.a. en persons kriminella förflutna, tjänstgörande i totalförsvaret och sjukdomshistoria utrönas.

5.4 Avslutande kommentarer till kapitlet

I vad mån den nya diskrimineringslagen har för avsikt att medge personer med könsöverskridande identitet rätten att få leva ut denna identitet så synes inte framgå av de lagrum som i detta kapitel redogjorts för. Det är inte möjligt att ställa sig utanför könsuppdelningen i personnumret. I vad mån en person inte vill ställa sig utanför, utan endast byta kön i legal bemärkelse, så krävs det flera år av behandling, terapi och operationer. Inte ens när det gäller tilltalsnamn är det möjligt för en person att ta sig ett namn tillhörande det andra könet såvida vederbörande inte genomgår ett könsbyte enligt lagen om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall. Dessa omständigheter tagna tillsammans kunde kanske sammantaget konstituera inskränkningar i rätten till privatlivet som inte är acceptabla (jfr. 4.4.5 B v France).

Vad sedan detta kön angår så verkar det uppdelningen i man och kvinna till trots inte finnas någon egentlig definition av våd som faktiskt konstituerar någons kön. Det enda som kan utrönas ur lagtexten är att det finns två och att det till dessa två finns tillhörande ”roller”.

Och trots att kön är så vagt, för att inte säga inte alls, definierat så utgör just könet (med dess placering i personnumret) den huvudsakliga sökvariabeln för att ta reda på snart sagt allt om en persons förehavanden i snart sagt alla upptänkliga register.

Därtill är könet så till den milda grad avgörande att beroende på vilket kön en person tillhör så kan ett ingrepp i dennes könsorgan medföra flerårigt fängelsestraff.

Det råder alltså en oklarhet i begreppen som leder till oförutsebarhet för såväl rättsliga följder som rättslig klassificering, ”Hur vet jag om mitt barn kommer att ses som kvinna av lagen?” respektive ”Hur kommer lagen att se på ingreppet i mitt barns kön?”.

6 Folkbokföring i vår omvärld

6.1 Inledning till kapitlet

I detta kapitel ska ett antal andra rättssystem undersökas, med fokus på folkbokföring i allmänhet och personnummer i synnerhet. De rättsordningar som behandlas är både närliggande och avlägsna geografiskt såväl som regleringsmässigt. I redogörelsen ingår gällande, historiska och möjligen framtida regleringar kring identifikationsnummer.

6.1.1 Teori, metod och urval

Metoden härvid kan väl närmast kallas komparativ, då det ju faktiskt handlar om en jämförelse mellan olika rättsordningar. Det rör sig dock om en mycket begränsad komparativ utredning då utrymmet är begränsat.

Urvalet är vad gäller de nordiska länderna avsett att visa på att Sveriges reglering inte är unik. Vad sedan gäller de andra länderna så motiveras dessas omnämning av en önskan att både peka på andra regleringssätt och att ytterligare lyfta fram frågor som diskuterats tidigare i uppsatsen

Främmande rättsordningar erbjuder, med undantag för fantasin, den rikaste och mest omfattande flora vad gäller beröringspunkter med teorierna i denna uppsats. Med en önskan om att hålla sidantalet nere (har inte lyckats så bra hittills), så behandlar jag inte varje upptänklig beröringspunkt, och redogör endast fragmentariskt för utvalda aspekter av andra länders rätt. De länder som tas upp ska ses som representanter för ett visst fenomen som jämförs med ett motsvarande fenomen i Sverige.

De aspekter hos folkbokföringen som jag valt att belysa i länderna är följande: Vad gäller nordisk lagstiftning så tas den upp enkom därför den visar på att Sveriges sätt att konstruera personnummer är ingalunda unikt och att konstruktionen synes fungera väl för identifieringssyfte i samtliga länder. I de nordiska länderna är användningen av personnummer ute i samhället omfattande, i likhet med Sverige.

I jämförelsen med Tyskland utgör samkörning, rätten att bli lämnad ifred och tydliga syften med hanteringen av personuppgifter de aspekter som blir jämförda. r.

Storbritannien har fått utgöra exempel på hur effektiv, individuell och högteknologisk konstruktionen av en folkbokföring kan vara. Den utgör p.g.a. av nämnda attribut även skräckexemplet över hur mycket information som myndigheterna kan sammanställa om en person, hur lätt denne kan individualiseras, lokaliseras samt hur mycket ”säkert” bevis det går att samla mot en person. Förhandlingsläget för den enskilda är uselt eftersom informationen är så enormt orättvist fördelad. I det teoretiska ramverket berörs Storbritannien därför främst gällande konstruktion och register utifrån effektivitet och integritet.

Med de exempel från historiska och framtida folkbokföringar som avslutar den redogörande delen av kapitlet vill jag visa på att det finns många andra

uppgifter förutom kön och ålder att basera ett personnummer på och att vilka uppgifter som för tillfället anses integritetskänsliga varierar. Här visas även på att åsikterna om vad könen är och hur många de är varierar i samma mån.

6.1.2 Disposition

Det följande avsnittet redogör för ett antal olika länders folkbokföring. Ländernas folkbokföring diskuteras, relateras och jämförs sedan mot gällande svenska regleringar i ett gemensamt avsnitt.

6.2 De nordiska länderna

De nordiska länderna har i stora drag identiska folkbokföringssystem. Nedan följer en kortfattad redogörelse för de utmärkande dragen i de nordiska folkbokföringssystemen.

6.2.1 Finland

Personbeteckning i Finland tilldelas medborgare på basis av den information som finns i vederbörandes födelseattest, numret är konstruerat så att bärarens födelsedag framgår av de första sex siffrorna, där tiden ges efter ordningen dag, månad, år. Födelsetiden följs sedan av ett bindestreck, som på samma sätt som i Sverige, ändras till ett plustecken vid fyllda hundra år. Efter strecket/plustecknet följer personens individuella nummer som utgörs av tre siffror mellan 002 till 899 där den tredje siffran indikerar kön.. I likhet med Sverige står jämn siffra för kvinna och ojämn för man. Efter dessa tre siffror återfinns ett kontrolltecken som räknas ut av det övriga numret, tecknet kan vara en siffra eller en bokstav.¹¹¹

6.2.2 Danmark

Identifikationsnummer, så kallat CPR¹¹²-nummer, ges sedan 1968 till samtliga personer som är bosatta i Danmark, sedan 1972 omfattas även personer bosatta på Grönland. Därtill ges även personer som inte är bosatta i Danmark, men är skattepliktiga eller har rätt till pension i landet, ett nummer. Som i Finland skrivs en persons födelsetid i numrets sex första siffror enligt ordningsföljden dag, månad, år. Därefter följer ett firsiffrigt löpnummer, ur de tre första siffrorna kan man utläsa under vilket århundrade en person är född, detta nummer är även en könsmarkör. Udda nummer indikerar manligt kön och ett jämnt tal kvinnligt. Den fjärde siffran i löpnumret är en kontrollsiffra som räknas ut med hjälp av de övriga siffrorna i numret.

Även i Danmark har det börjat råda brist på personnummer för vissa bestämda datum, det är därför sedan ett par år tillbaka lagligt tillåtet att när

---

¹¹¹ SCB 2007:1 sid. 23

¹¹² Förkortningen CPR utläses Centrale Personregister

behov finns slopa kontrollsiffrans funktion som kontrollmetod och bara låta den vara en del av löpnumret, möjligheten har enligt mina källor dock aldrig utnyttjats.¹¹³

6.2.3 Norge

Ett centralt personregister med s k födelselsnummer infördes i Norge 1964. Numret består av elva siffror, de sex första anger personens ålder i ordningsföljden dag, månad, år. De tre följande siffrorna är ett individnummer som anger vilket århundrade personen är född i, den sista av dessa siffror anger även kön, udda tal indikerar manligt kön och jämmt tal indikerar kvinnligt. Personnumret avslutas med två kontrollsiffror som räknas ut var för sig utifrån numrets siffror med hjälp av den så kallade modulus 11 metoden.¹¹⁴

6.2.4 Island

Med viss tveksamhet med avseende på landet geografiska läge har jag valt att även inkludera Island som ett våra nordiska grannländer i detta avsnitt. Personnumret som kallas Kennitala på isländska ges till alla barn som föds i landet samt till personer som bosätter sig på ön, därtill så ges även numret till i landet registrerade företag.¹¹⁵ Numret skiljer sig från samtliga andra nordiska varianter då det till skillnad från dessa inte innehåller en könsmarkör. Numret omfattar tio siffror och är organiserat så att födelsetiden framgår av de första sex siffrorna i ordningsföljden dag, månad, år. Härfter följer ett slumpmässigt tilldelat tvåsiffrigt nummer som individualiserar varje datum. Den följande nionde siffran är en kontrollsiffra som räknas ut enligt modulus 11 metoden. Den avslutande tionde siffran indikerar vilket sekel personen är född i.

Användningen av personnummer som identifikationsmetod är närmast total på Island, numret används i närmast alla förehavanden med myndigheter och företag.¹¹⁶

6.3 Folkbokföringen i vissa rättssystem

Nu ska så två andra rättssystem beröras vars reglering i långt större mån skiljer sig från den svenska än de nordiska ordningar som presenterats ovan.

6.3.1 Tyskland

I förbundsstaten Tyskland finns i inget för hela riket gällande personnummer. Personregister av alla de slag har länge varit en omdiskuterad fråga och den tyska lagstiftningen har aktivt sökt begränsa

---

¹¹³ SCB 2007:1 sid. 24f

¹¹⁴ SCB 2007:1 sid. 25

¹¹⁵ www.mcc.is/extra/immigrate-to-iceland-from-within-the-eea/kennitala

¹¹⁶ SCB 2007:1 sid. 23f

möjligheterna till samkörning, samt bromsa alla försök till upprättande av ett universellt nationellt identitetsregister.

Följaktligen finns, i motsats till Sverige, ingen för hela landet och för alla myndighet gällande sökvariabel varmed information om en person kan inhämtas. Enskilda myndigheter har istället egna register med egna söktermer.

Det gällande förfarings sättet stammar framförallt från två vägledande domslut av landets författningsdomstol. I det s. k. Volkzählungsurteil¹¹⁷ avgörandet slog rätten fast att ett personnummer, som det i Sverige, stred mot författningen. Målet gällde huruvida det var tillåtligt att för folkräkning och statistiska undersökningar var tillåtet att genomsöka och samköra register som var ägnade åt andra ändamål. Samt i förlängningen ifall det överhuvudtaget var tillåtligt att upprätta ett nationellt register för framtida, generella ändamål såsom statistiska undersökningar.

I domstolens resonemang konstateras att ett personregister måste ha ett specifikt användningsområde, detta måste vara väl avgränsat och bestämt på förhand och numrets innehåll måste vara ägnat att uppfylla just detta syfte.

*Ein Zwang zur Angabe personenbezogener Daten setzt voraus, dass der Gesetzgeber den Verwendungszweck bereichsspezifisch und präzise bestimmt und das die Angaben für diesen Zweck geeignet und erforderlich sind.*¹¹⁸

Härvid konstaterade domstolen att desto större användningsområde en personuppgift har, alltså hur mycket information det är möjligt att få fram om en person med hjälp av en specifik sökvariabel, desto större är intrånget på det personliga integriteten.

*Die Intensität des grundrechtlichen Eingriffs steigt mit dem Umfang des Verwendungsbereichs des Personenkennzeichens.*¹¹⁹

I det andra avgörandet konstaterades att ett sådant system där man tvångsvis registrerade en människas hela personlighet och förvandlade människan till ett rent objekt, kränkte en persons människovärde.

*Es widerspricht der menschlichen Würde, den Menschen zum blossen Objekt im Staat zu machen. Mit der Menschenwürde wäre es nicht zu vereinbaren, wenn der Staat das Recht für sich in Anspruch nehmen könnte, den Menschen zwangsweise in seiner ganzen Persönlichkeit zu registrieren und zu katalogisieren.*¹²⁰

Till följd av dessa avgöranden har Tyskland till dags dato alltså inte infört något personnummer av svensk tappning. Förbundsstaten och statsmakten

---

¹¹⁷ BVerfGE 65.1, 15:e December, 1983

¹¹⁸ ibid. sid. 46

¹¹⁹ ibid. sid. 46

¹²⁰ BVerfGE 27.1.6, 16:e juli 1969, sid 6

har möjlighet att i specifika fall upprätta register. Men dessa register måste ha särskilda ändamål och uppgifter från dessa register tillåts inte samköras med andra register såvida dessa register har ett annat, främmande, ändamål.

6.3.2 Storbritannien

I Storbritannien infördes år 2006 en ny lag gällande registrering av personuppgifter för identifikationsändamål.¹²¹ Lagen utgör ett utmärkt exempel på anpassning av folkbokföring till den nya teknik som detta århundrade erbjuder.

Enligt lagen ska varje individ som registreras i registret tilldelas ett unikt nummer kallat "National Identity Registration Number".¹²² Detta nummer ska fungera som sökvariabel för att leta upp enskilda individer i registret.

Vad sedan gäller innehållet i registret så är det enligt lagen tillåtet att, förutom nummer, även registrera ett stort antal andra omständigheter kring en person. Dessa anges i ett supplement till lagen, benämnt Schedule 1.

Enligt denna förtecknings första artikel får även anteckning om en persons fulla namn, födelseort, födelsestid, kön samt nuvarande och samtliga tidigare vistelseorter inom och utanför Storbritannien föras in i registret.¹²³

Enligt den andra artikeln för utöver vad som nämnts i första artikeln även en person registreras med bild, dennes signatur, fingeravtryck samt annan biometrisk information.¹²⁴

Med biometrisk information ska i lagens mening förstås

*data about his external characteristics, including, in particular, the features of an iris or of any other part of the eye.*¹²⁵

Utöver den tillåtliga information som registret får innehålla enligt de två lagrum som redogjorts för ovan får ett ytterligare fyrtiotal uppgifter om personen registreras. Dessa inkluderar medborgarskap, körkortnummer, arbetstillstånd, utresetillstånd mm. Dessutom får samtliga ändringar i registret, och skälen härför noteras vid den registrerades akt.¹²⁶

6.4 Utländsk folkbokföring i den nära historien, och i den nära framtiden?

6.4.1 Två exempel ur den nära historien

Att just ålder och kön bör användas som parametrar kopplade till den fysiska innehavaren av ett personnummer är på intet sätt självklart. De är

---

¹²¹ Identity Cards Act 2006

¹²² ibid. 2 (5)

¹²³ Identity Cards Act 2006, Chapter 15, Section 3, Schedule 1, art. 1

¹²⁴ Identity Cards Act 2006, Chapter 15, Section 3, Schedule 1, art. 2

¹²⁵ Identity Cards Act 2006, Chapter 15, 42 (1)

¹²⁶ Identity Cards Act 2006, Chapter 15, Section 3, Schedule 1, art 3 - 5

varken mer kontrollerbara eller mindre integritetskänsliga än några andra attribut hos innehavaren, även om de kanske kan framstå som det utifrån ett västerländskt ”politiskt korrekt” perspektiv. Vilka kopplingar man väljer att använda sig för att sammanlänka nummer och människa beror ju även på vilken information om innehavaren samhället finner relevant och förvisso även vad en avser att använda informationen till. Alltså, att just kön och ålder inte är det enda som ett personnummer nödvändigtvis kan kopplas till framgår med tydlighet av dessa exempel från vår närliggande historia.

6.4.1.1 Frankrike under Vichyregimen

I det av Tyskland ockuperade Frankrike användes ett nationellt identifikationssystem vars syfte var att hjälpa nazisterna att identifiera icke-önskvärda element i samhället. Systemet vid namn *Numéro d'inscription au répertoire national d'identification des personnes* (NIR) var av sin skapare avsett att kunna identifiera och kontakta motståndsmän för att strida mot de ockuperande trupperna. Efter att dess syfte avslöjats och dess upphovsman deporterats till Dachau så omkonstruerades identifikationssystemet för att kunna identifiera vad nazisterna såg som mindre värda människor. Numrets första siffra angav etnicitet, en 1:a stod för manlig europé, 2:a kvinnlig europé, 3:a manlig muslim, 4:a kvinnlig muslim, 5:a manlig jude, 6:a kvinnlig jude, 7:a manlig utlänning, 8:a kvinnlig utlänning. Siffrorna 9 och 0 fungerade närmast som slasktrattar och markerade att innehavaren hade en okänd eller odefinierbar ras. Systemet kom aldrig att användas i särskilt stor omfattning i Frankrike men återinfördes sedermera i Algeriet av en viss general Marie.¹²⁷

6.4.1.2 Sydafrika under Apartheidtiden

Under Apartheidstyret i Sydafrika genomgick samtliga medborgare en myndighetskontroll där det fastställdes om vederbörande var vit, svart eller färgad. Kategorien vit förbehölls de människor vi i västvärlden idag ofta benämner som vita. Svart avsåg en infödd afrikan med mörk hy och kategorin färgad innefattade bland annat människor från Indien. Granskningen i sig var mycket invecklad och kategorierna var på intet sätt glasklara, det fästes bl.a. vikt vid hårtyp, färgton i hyn, ursprung, näsform mm. Beroende på hur en människa klassades så fick vederbörande olika sorters pass och blev därtill tillskrivna olika orter som hemort. Härutöver så hade man dock ett enhetligt system för identifikationsnummer i landet. Numret som bestod av 13 siffror angav i de första sex födelsedatum, den sjunde angav kön, de tre nästföljande var ett löpnummer för att särskilja människor födda samma datum. De tre avslutande siffrorna angav förutom medborgarskap även innehavarens ras. Alltså ifall vederbörande räknades som svart, färgad eller vit.¹²⁸

---

¹²⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/INSEE_code

¹²⁸ Population Registration Act, Act No 30 of 1950□

6.4.2 Två exempel ur den nära framtiden

Nu ska kort även redogöras för skeenden i två utländska rättssystem där man i det ena fallet utreder möjligheterna till utöka könskategorierna med en tredje och i det andra exemplet redan har erkänt en tredje könskategori.

6.4.2.1 Ett tredje kön i Australien?

I Australien upprättades efter ett initiativ från det federala parlamentet 1986 en officiell statligt fristående övervakningskommission för att bevaka, utreda och bereda initiativ inom fältet för mänskliga rättigheter. Organisationen har varit ansvariga för utformningen av ett antal förslag som sedermera har blivit lagfästa i Australien.

Denna organisation publicerade 2008 ett förslag till revidering av landets juridiska definitioner av könen.¹²⁹ Enligt deras förslag bör utöver de två befintliga kategorierna man och kvinna ett tredje kön benämnt intersex göras tillgängligt för australiska medborgare. Det förespråkas att en nationell central nämnd inrättas dit personer med önskemål om byte av juridiskt kön kan vända sig. Förslaget syftar till att ge samtliga medborgare såväl myndiga som minderåriga rätt att byta juridiskt kön. Beaktansvärt är att förslaget uttalar att könskorrigering ingrepp inte ska ses som ett absolut krav för att få byta kön, därmed skulle möjligheten att själv få bestämma sitt legala kön inte vara beroende av någon operation eller särskilt medicinskt tillstånd vid födseln.

6.4.2.2 Ett tredje kön i Nepal!

Nepal, ett av världens yngsta rättssystem har bidragit med två intressanta avgöranden. I det första fallet¹³⁰ krävde en lesbisk kvinna vid namn Adhikari att få bli registrerad som "third gender" på sitt id-kort. Efter att först ha fått sin klagan avslagen medgav landets myndigheter till slut hennes krav. Domen motiverades av ett tidigare utlåtande från landets högsta domstol i december 2007 som förklarade all diskriminering av lesbiska och homosexuella som ickekonstitutionell. Adhikaris prejudikat ledde sedermera till ett annat avgörande där en transperson vid namn Muselman medgavs rätt att på sitt id-kort få beteckningen "both" istället för det sedvanliga "male" eller "female".

6.5 Avslutande kommentarer till kapitlet

I det här avsnittet har vi sett till några av de regler och argument som är relevanta inom folkbokföringens domän i vår omvärld. Vad denna bild visat oss är att många länder har system för att bokföra sina invånare. Vissa länder förlitar sig på ett enda nummer för många olika syften, vissa länder

---

¹²⁹ Sex Files – the legal recognition of sex, Australian Human Rights Commission, 2008

¹³⁰ Båda målen är refererade från diverse dagstidningar, orginalkällan har inte kunnat lokaliseras, de tidningar som utgjort källor återfinns under rättsfallsförteckningen, sid. 145

har olika nummer för vart och ett av flera olika ändamål.

Vad angår innehållet av personnumret, vad som går att utläsa ur numret, så ges här förslag på många olika parametrar att knyta numret till. En del länders nummer är informationslösa i den meningen att det inte går att utläsa mer information ur numret än att det tillhör en viss specifik person. Många länder ger möjlighet att utläsa ålder ur numret, något färre ger möjlighet att utläsa kön och födelseort. Emellertid så har vi sett att det både funnits och finns länder där nummer även anger etnicitet, religion, hudfärg, bosättningsort och civilstånd.

Det synes alltså som att det finns en uppsjö av upptänkliga fysiska, genetiska, geografiska, etniska och kulturella attribut hos individer som nationella identitetsnummer kan kopplas till. Huruvida det sen är möjligt att utläsa dessa attribut direkt ur numret, utan hjälp av kodnyckel, processorkraft ed, är också ett område där det finns skillnader.

I vad mån man kan anse att det är mer eller mindre integritetskänsligt att i ett personnummer skriva ut kön eller ras är närmast en individuell smaksak. Det finns enligt min mening inget övertygande argument för varför det skulle föreligga någon väsensskillnad i fråga om etisk lämplighet mellan att skriva ut kön eller religion, eller ålder och ras. Vilka kategorier som man knyter numret till framstår efter kapitlets genomgång som för mig ganska godtycklig.

Inte heller har undersökningen visat att ett personnummer blir ”säkrare”, mer hanterligt och korrekt genom att koppla det till en viss egenskap framför någon annan. Inte heller verkar de identifikationsnummer som betecknats som ”informationslösa” vara varken mer eller mindre säkra eller användbara än sina informationsstinna motsvarigheter.

Vad däremot Storbritanniens nya personnummer beträffar så visar det på möjligheterna att skapa ett nummer som framstår som både långt säkrare och långt mer omfattningsrikt än vad de nu existerande systemen erbjuder. Dagens möjligheter att lagra data gör det följaktligen möjligt att i numret inrymma stora mängder information samt att erbjuda ett nummer som är individuellt i långt högre grad med hjälp av exempelvis biometriska data. Detta väcker givetvis nya frågor av integritetskänslig natur då det ju hägrar en helt individuell indelning av människor, fri från fördomsfulla och svårdefinierade kategorier som kvinna, svart och kristen. Samtidigt kan en folkbokföring som känner så pass unika och känsliga uppgifter om sina innehavare naturligtvis framstå som i ännu högre grad hotfull, kontrollerande och integritetskänslig.

Sverige framstår i kontrasterandet gentemot andra rättssystem som ett rättssystem där personnumret kan föras till gruppen ”skriver ut attribut i personnumret”. Detta är en omfattningsrik grupp, såväl idag som i historien. De rättssystem som lagt in information i numret har kopplat respektive kopplar det till ålder, kön, ursprungsland, medborgarskap, födelseort. I den nära historien finns även exempel med referenser till ras, etnicitet och religion. Att skriva ut kön, ålder och/eller födelseort verkar idag vara den vanligaste informationen att skriva ut i ett nummer, när ett land tillhör ”skriver ut

attribut” gruppen.

I den andra gruppen ”de informationslösa” som i antalet medlemsstater framstår som något färre än den första gruppen lämnas ingen information ut. Numret är i dessa fall ofta kopplat till en personakt där bl.a. kön och ålder står antecknat. För att utröna en persons kön måste alltså den (eller någon annan) sekundära källan konsulteras. Det är i dessa system inte möjligt att utifrån personnumret allena, fälla avgöranden om någons konstitution, ålder eller rastillhörighet.

Vad frågan om personnummeranvändningens utbredning i samhället angår så framstår Sverige, tillsammans med Island, som de länder där användningen av personnummer för allehanda mellanhavanden med myndigheter och andra aktörer, är som mest total.

Frågan om samkörning av olika register är viktig och hade förtjänat en mer djuplodande debatt i såväl Sverige som i denna uppsats. Samkörning är med stor sannolikhet mer frekvent förekommande i Sverige än i många andra länder. Det svenska rättsmedvetandet verkar inte ha funnit frågan lika kontroversiell som man funnit den i exempelvis Tyskland. Samtidigt så har vi ju i Sverige inte ännu gett lagstiftaren möjligheter till en så pass grundligt personlighetsporträtt som i Storbritannien.

Vad gäller frågor om personnumrets tillförlitlighet, om det går att förfalska, förvanska, samt om systemet ofta måste ändras och kompletteras så blir svaret att Sverige placerar sig i underkant. Det svenska numret verkar jämförelsevis lätt att missbruka. Det framstår också behöva mer underhåll än ett informationslöst nummer, då det informationslösa numret aldrig behöver ändras efter ändrade eller uppdagade omständigheter rörande innehavarens person.

Slutligen måste givetvis initiativen i Nepal och Australien beröras. Att utöka könskategorierna med en tredje kan ses som en framgång då det ger dem som inte vill tillhöra man eller kvinna en tillflyktsort. Tre alternativ måste ju vara bättre än två. Att skapa en tredje kategori kunde möjligtvis även bidra till att underminera könsdikotomier och heteronormativitet (dessa begrepp förklaras i inledningsavsnittet i nästföljande kapitlet).

Emellertid så ställer jag mig tvekan till hur stor denna framgång kan ses som. Ett tredje kön ger visserligen ännu ett alternativ, men tre alternativ är ändå väldigt få. Med att skapa ett tredje kön, och då endast ett tredje så riskerar vi även att detta tolkas som någon slags slasktratt dit allt och alla som inte är ”normala” förpassas. Ett sådant system kan lika väl cementera könsdikotomi och heterosexualitet som underminera den.

Men beroende på hur en tredje könskategori implementeras i rätts- och allmänmedvetandet så kan den ändå vara betydelsefull. Om det exempelvis var fritt för var och en att anta ett tredje könsalternativ där man sas tillåts blanka sin inställning i könstillhörighetsfrågan så är det ju utmärkt. Emedan en ny kategori som skapar en lika cementerad storhet som

våra kön idag eller en kategori som endast är till för ”avvikelser, annorlunda” kan stigmatisera och bidra till en fortsatt cementering av de idag rådande könsdiskurserna.

7 Personnumret & feminismen

7.1 Inledning till kapitlet

7.1.1 Varför ett kapitel om feministiska perspektiv på folkbokföring?

*Jämställdhetsdiskursen utgår från ett normativt och politiskt ställningstagande.*¹³¹

Med citatet önskar jag förmedla det faktum att enkom genom att ta upp frågor om genus, jämställdhet och feminism så innebär det i många fall ett ifrågasättande av status quo och uttrycker en förhoppning om att skapa ett nytt samhälle med nya regler. I denna anda så skall detta kapitel på intet vis ses som ett försök att återge rättsläget eller försöka framlägga objektiva argument för eller emot något fenomen. Utan snarare bör detta avsnitt ses som just som ett normativt inlägg i pågående debatten om hur vi utformar ett framtida samhälle där människor har större möjlighet att förverkliga sig själva.

*Jämställdhetssträvanden med fokus på socialpsykologiska aspekter hävdar att alltför snäva könsroller bör undvikas eftersom de hindrar både män och kvinnor att utvecklas som människor. Könsegregeringen hindrar en mångsidig utveckling av mänskliga resurser.*¹³²

Feministiska teorier hjälper oss att identifiera härskande strukturer, de olika perspektiven kan liknas vid olika glasögon. Vart och ett av paren hjälper oss att se sådant som tidigare varit suddigt, i varje par framträder olika nya symboler och mönster som tidigare varit ur fokus. Och vi blir därvid ibland nödgade att använda oss av samt lyfta fram de kategorier vi önskar radera för att visa på deras godtycklighet och absurditet.

*Eftersom lagstiftningen i syfte att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män utgår från könskategorierna i syfte att upphäva deras relevans blir uppgiften för genusforskningen att se om lagstiftningen verkligen upphäver kategoriernas relevans eller om den istället bidrar till att reproducera dem.*¹³³

Vad jag även har framhållit i andra delar av texten är att feministiska frågor ryms inom vad som benämns integritet. Att alltså behandla integritetsfrågor

---

¹³¹ Robertsson, Maskulinitetskonstruktion, Yrkesidentitet, Könsegregering och Jämställdhet, Arbetslivsinstitutet, Katrineholm, 2003, sid 2

¹³² ibid. Sid 4

¹³³ Genusforskning inom juridiken, E-M, Svensson, 2001, sid. 21

utan att därmed ta upp feministiska teorier skulle därför kunna betecknas som att blunda för viktiga aspekter av integritetsfrågan.

7.1.2 Disposition

Feminismen utgörs av en brokig skara teoribildningar, det är inte mitt syfte att här återge allt vad de olika diskurserna har att säga om personnummer utan jag har valt att utifrån hur jag tolkar vissa feministiska strömningar ge vissa infallsvinklar på hur fenomenet personnummer kan tolkas utifrån dessa utvalda perspektiv.

Efter att först ha definierat vissa metod och termer som kommer att användas i återstoden av detta kapitel så är nästa avsnitt ägnat lagens syn på feminism. I det följande avsnittet presenteras sedan fem olika feministiska perspektiv och något om hur dessa perspektiv kan tänkas se på personnumret. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion.

7.1.3 Metod

Kapitlet innefattar framförallt två metoder. Den första metoden är den rättsdogmatiska metod som använts tidigare i uppsatsen. Denna metod nyttjas i nästa avsnitt där vi ser till hur lagstiftaren beskriver feministiska perspektiv och vilken innebörd detta kan tänkas ha för personnumret.

Den andra metoden är närmast en diskursanalytisk metod som utgår från teorier om social konstruktion och postmodernism. I diskursanalysen ser vi till språk och handling, vilka åsikter förmedlar dessa källor och vilka åsikter lämnas utanför. Diskurser finns överallt och kan beskrivas som en text eller handling som förmedlar mening. De diskurser som vi ser till här är lagens diskurser om kön och i hur dessa skapar den sociala världen och könen, samt uttrycker maktrelationer och sätter ramar för vad som kan diskuteras. Lagen ses härvid som en diskursiv konstruktion som avgör vad som får tänkas, sägas och vad som är Sanningen.¹³⁴ Lagen, i maskopi med resten av samhället konstruerar härvid könen och allt vad vi kopplar till dem. Postmodernism innebär i denna kontext att just sökandet efter en Sanning är lönlöst, verkligheten är alltför komplex, fragmenterad och motsägelsefull för att låta sig reduceras till enkla kategoriseringar och binära uppdelningar.

Sanningsanspråk ses härvid alltid som begränsade av den struktur varur denna sanning stammar, och begränsande av vår förståelse i det att ingen sanning omfattar alla perspektiv, något lämnas alltid utanför och sanningen värderar även den kunskap den förmedlar.

Vad gäller de feministiska teorier som behandlas i detta kapitel så kommer vi att börja i moderna uppfattningar om verkligheten för att sedan röra oss mot alltmer postmoderna och konstruktivistiska synsätt på kunskap och kön.

---

¹³⁴ Textens mening och makt, G Bergstöm och K Boréus, sid. 305ff

7.1.4 Terminologi

Under denna rubrik ska innebörden i vissa begrepp ytligt redogöras för.

Heteronormativitet ”är enkelt uttryckt antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt. Med begreppet heteronormativitet åsyftas i forskningssammanhang de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande.”¹³⁵

Vad gäller folkbokföringslagens reglering i 18 § så utgör lagrummet ett praktexempel på heteronormativ diskurs. Lagrummet vidhåller heterosexualiteten genom att avproblematisera könstillhörighet till den grad att det framstår som helt naturligt och enkelt. Och när alla kan passas in i de två kompletterande kategorierna kvinna och man så framstå dessa storheter som allomfattande.

Dikotomi, avser att något delas upp i två motstående delar. Dikotomin består alltså av två delar. En tudelning av någonting, exv. mänskligheten och tillskrivandet av motsatta egenskaper åt delarna, exv. ljus/mörk, stark/svag.

Essentialism, stammar från Aristoteles och innebär ungefär att vissa det finns vissa väsentliga egenskaper hos objekt som gör att dessa kan grupperas ihop. Vad detta innebär i denna diskussion är ifall vi väljer att se på kvinnor som en grupp med vissa bestämbara gemensamma intressen, att det alltså finns ett ”kvinnligt intresse”, ett intresse som delas av alla kvinnor.

7.2 Från attityd till könsmaktsstruktur, lagens syn på feminismen och könet.

För att åskådliggöra feministiska frågor och visa på olika infallsvinklar till personnumret så utgås i detta avsnitt från lagstiftarens syn på feminism och hur denna har utvecklats under de senaste årtiondena.

När frågor om den ojämlika fördelningen av makt mellan könen i det svenska samhället först berördes i offentliga utredningar beskrevs dessa ojämlikheter ofta med hänvisning till förlegade eller felaktiga attityder som fått fäste i vardagen.¹³⁶ Vad som krävdes för att uppnå jämställdhet var endast att attityden inom några samhällssektorer förändrades, det handlade alltså om att identifiera de sektorer där förlegade attityder rådde och gå in och utbilda/upplysa dessa människor om sina felaktiga föreställningar.

I begynnelsen av 90-talet skedde kan man dock säga att denna syn på de bakomliggande faktorerna till ojämlikheten i samhället vidgades och fick en

---

¹³⁵ Rosenberg (2002) sid. 100

¹³⁶ SOU 2005:66 sid. 47f

mer teoretisk grund. Förändringen stammade ur att en teori av Yvonne Hirdman kallad genussystemet fick stort genomslag i svensk rätt. Teorin som presenterades i utredningen Demokrati och makt i Sverige¹³⁷, säger att det inom alla delar av samhället finns ett osynligt genuskontrakt (jfr Rousseaus samhällskontrakt), detta kontrakt har tre centrala delar,

- Ett isärhållande av man och kvinnor som ofta tar sig dikotoma uttryck.
- Det ”manliga” har i regel högre status, högre värde än det ”kvinnliga”.
- Vi är alla med och skapar, återskapar och förändrar denna genusordning, vi gör det konstant och omedvetet på såväl individ- som samhällsnivå. Genus är i det avseendet en social konstruktion och ordningen är så inarbetad i samhället samt i oss själva att vi inte riktigt kan särskilja den utan ser den som en del av det ”normala”, ”så är det bara”.

Hirdmans teori låg sedermera till grund för utformningen av den fortsatta inriktningen i svensk jämställdhetspolitik, lagstiftningen skiftade sas perspektiv, den siktade inte längre på attitydförändringar utan på att förändra de strukturer som fördelar makt mellan människor;

Mot bakgrund av bl.a. den moderna forskningen på området bör jämställdhetspolitiken framöver i ökad utsträckning inriktas på att förändra de strukturer i samhället som bidrar till eller förstärker det ojämna maktförhållandet mellan könen.¹³⁸

Trots att det i svensk lagstiftning inte skett någon uttrycklig brytning med förankringen i Hirdmans teorier så har begreppet genussystem i utredningar allteftersom fått ge vika och ersatts av ordet könsmaktsordning.¹³⁹ Vad detta skifte signalerar är något oklart då begreppet kan tillskrivas många innebörder och då lagstiftaren aldrig förklarat varken skiftet eller den mening som skall åsyftas med användandet av begreppet. Vad det synes innebära är att lagstiftaren inte längre stödjer sig på Hirdmans teorier ensamt, utan har anammat mer av ett allmänt genusteoretiskt perspektiv. Det kan dock även tolkas som att lagstiftaren numera även erkänner det biologiska könet som skapat och inte bara själva könsrollerna/genuset.

Viss ledning i tolkningen av termen får vi av följande text;

Arbetet måste fortsättningsvis ges en mer feministisk inriktning. Det innebär att vi måste vara medvetna om att det råder en könsmaktsordning, att kvinnor är underordnade och män är överordnade, och vilja förändra den. Det innebär också att regeringen betraktar manligt och kvinnligt som ”sociala konstruktioner”, dvs. könsmonster som skapas utifrån uppfostran, kultur, ekonomiska ramar, maktstrukturer och politisk ideologi. Könsmonstren skapas och upprätthålls både på det personliga planet och på det samhälleliga planet.¹⁴⁰

---

¹³⁷ SOU 1990:44 sid. 143

¹³⁸ Prop. 1993/94:147 sid. 22

¹³⁹ SOU 2005:66 sid. 49

¹⁴⁰ Skr. 2002/03:140 sid. 5

Vad allt mynnar ut i är att lagstiftaren inte längre ser jämställdhetsfrågor som isolerade attitydfrågor inom någon särskild bransch utan att man ser frågan om jämställdhet som knuten till en socialt konstruerad struktur i samhället, som tilldelar människor makt och möjligheter, efter oskrivna regler och värderingar knutna till våra konstruerade genus/kön. Statens jämställdhetsarbete måste därför inriktas på att rasera denna struktur av åtskillnad och den orättvisa maktfördelning som den både medför och osynliggör.

Vi måste synliggöra könsmaksordningen och angripa de strukturer som upprätthåller den.¹⁴¹

7.2.1 Vad innebär detta för personnumret?

Enligt min mening synes slutsatsen vara tämligen självklar, lagstiftaren har i texterna ovan uttryckligen först krävt av samhälle och stat att de synliggör könsmaksordningen; till hjälp vi härvid bland annat har statistik om fördelning av befattnings- och inkomstskillnader mellan könen. I skapandet av denna statistik används bland annat personnummer, men uppgifterna om kön kan hämtas på annat håll.

För de andra så kräver lagstiftaren att vi efter att ha synliggjort ordningen angriper de strukturer som upprätthåller den. Detta stadgande kan väl rimligen inte tolkas på annat sätt än ett krav på att omarbete personnumret? Könsuppdelningen i numret är ju just en sådan struktur som bidrar till könsmaksordningens upprätthållande. Att könet ändock anges i numret kunde, ifall andra tyngre vägande skäl än att rasera könsmaksordningen hade angivits i lagen, kunnat tolereras. Vad min undersökning dock pekar på är att lagstiftaren inte har lyckats formulera några sådana intressen. Numret framstår som en strukturbärande diskurs som i alla situationer upprätthåller könen isärhållande utan ändamål härtill och utan berättigande i något annat överordnat samhällsintresse.

7.3 Ett urval av feministiska perspektiv

7.3.1 Ett liberalfeministiskt perspektiv på personnumret

Liberalfeminismen uppehåller sig mycket kring krav på politiskt medbestämmande och lika rättigheter. Kravet på kvinnlig representation i beslutsfattande församlingar är centralt i samma mån som krav på att medborgerliga rättigheter skall vara lika för alla människor. Samtidigt önskar liberalfeminismen avtäcka den dolda manliga norm som ofta gömmer sig bakom begrepp som människa och medborgare. Kravet på

---

¹⁴¹ ibid. sid. 5

inkludering gäller alltså såväl de konkreta rättigheter och forum från vilka kvinnor har utestängts som de förment universella kategorier som ofta döljer en manlig norm.

Utifrån ett sådant synsätt är målet att slutligen utrota könskategorierna för att människor ska kunna förverkliga sig själva oavsett kön och etnicitet. Att de önskar utrota kategorierna är kanske att uttrycka sig otydligt. Snarare önskar liberalerna göra dem irrelevanta.

*De omständigheter som leds i bevis för könsskillnad eller kvinnors särdrag är snarare verkan än orsak, enligt liberala feminister. Något sant kön är omöjligt och ointressant att fånga.*¹⁴²

Med det ovan sagda i åtanke kan personnumret ses som ett medel för att upprätthålla skillnader och orättvisor mellan kön och individer. Indelningen i två motsatta kön hjälper oss att motivera olika behandling och hindrar oss från att se att bakom varje jämnt/ojämnt nummer döljer sig inte en man eller kvinna utan en individ. Dessutom så förnekar det ju alla de människor som inte tillhör endera könet rätten att erkännas som likvärdiga medborgare och deras rätt att förverkliga sig själva blir ju kraftig beskuren då de i ett oändligt antal situationer tvingas välja en könskategori för att kunna agera i samhället.

7.3.2 Ett radikalfeministiskt perspektiv på personnumret

I likhet med liberalfeminismen kan radikalfeminismen sägas ansluta till den moderna filosofifåran, de synes båda erbjuda tydliga och otvetydiga förklaringar på samhällsfenomen, de verkar tro på att Sanningen finns där ute redo för oss att upptäcka.

I den radikalfeministiska tolkningen av verkligheten utgör det sexualiserade våldet och den heterosexuella normen två grundpelare för förståelse av kvinnoförtrycket. Övergrepp och våld är inte avarter från den normala sexualiteten utan utgör naturliga och upprätthållande delar av den. Kopplingarna till marxismen är många, förtrycket av kvinnor är strukturellt och den sexuella exploateringen av kvinnor liknas vid kapitalets exploatering av arbetskraften. Bredvid kapitalismens förtryck återfinns alltså patriarkatets förtryck, ett förtryck som finns på alla samhällets skikt och som skär tvärs genom klass, etnicitet, kultur och sexualitet.

Patriarkatets förtryck är uråldrigt och utgör själva kärnan i de relationer som finns mellan män och kvinnor. Kärlek och intimitet, parrelationer och attraktion utgör alla utlopp för detta förtryck. Härvid spelar givetvis åtskillnaden av könen en viktig roll ty kvinnoförtryck i olika kulturer förenas av att de egenskaper som definierar kvinnor som annorlunda är desamma som gör dem underlägsna och samtidigt sexuellt attraktiva.¹⁴³

---

¹⁴² Feministisk teori i rörliga bilder, Katharina Tollin & Maria Törnqvist, Liber, Malmö 2005, sid. 27

¹⁴³ Feministisk teori i rörliga bilder, Katharina Tollin & Maria Törnqvist, sid. 34

Sexualiteten är socialt konstruerad, definierad av män och påtvingad kvinnor och den bygger på att de medverkande ska tänka på och identifiera sig med motsatspar såsom passiv/aktiv, offer/förövare etc. Vad som krävs är bl.a. ett omförhandlande av relationerna mellan könen samt att kvinnor på egen hand och på egna villkor ges möjlighet att definiera sig själva och skapa nya egna allianser.

Om vi så utgår från radikalfeminismen för att ta oss an personnummer så är det mycket möjligt att en person som bekänner sig till denna skola inte skulle se någon större poäng i att vi avskaffar könsåtskillnaden i numret. Ty radikalerna fäster främst vikt vid kvinnors faktiska erfarenhet av våld inte vid abstrakta språktermer eller inkluderande i beslutsfattande församlingar eller begrepp.

Emellertid kunde en sådan symbolisk gest som att avskaffa åtskillnaden av de två könen, eller för den delen helt avskaffa de två könen i personnumret vara behjälpligt för att låta personer tänka i andra banor än den invanda heterosexuella normen som personnumret idag frestar till.

7.3.3 Personnummer utifrån Judith Butlers perspektiv på genus och kön

Butler har i sin forskning pekat på att det inte går att frikoppla det sociala könet(genus) från det fysiska könet(biologiska könet). Hon gör uppror mot idén om ett stabilt kön varpå vi sedan bygger det sociala könet genus. Vi föds varken till pojkar eller flickor utan blir just pojkar och flickor i den stunden som vår omvärld tolkar oss som det. Könet är i lika mån som genus diskursivt skapat. Det säger närmast sig självt eftersom det inte är möjligt att vid anblicken av en person tillskriva denne ett visst kön utan att stödja sig på diskurser som lagt betydelse i begreppet kön.

Butler menar att könet är performativt i den meningen att vi skapar Kvinnan och Mannen genom imitera de i varje kultur och tid diskursivt skapade begreppen manlighet/kvinnlighet.

Vad detta innebär är att det bakom genus och kön(vilket alltså är två namn på samma sak) inte finns någon essentiell grund att söka luska fram. Det finns ingen sann kvinna eller man bakom det skapade genus/könet.

Vad detta mynnar ut i är bland annat en kritik av stora delar av modern feministisk teori som i mångt och mycket bygger på att det finns kategorier såsom kvinnor, vars intressen kan beskrivas och representeras. Kritiken är i den meningen postmodern då den ifrågasätter alla sorters anspråk på essentialism, enighet och sanningsanspråk. Det finns ingen kvinna som kan representeras utan det finns en mängd olika kvinnor(eller kanske rättare formulerat individer) med vitt skilda intressen, ofta är även dessa intressen både många och motsägelsefulla även inom samma kvinna.¹⁴⁴

Emellertid bör denna kritik inte tolkas som att vi därför bör säga att allt är relativt och låta oss nedslås av pessimism och handlingsförlamning. Ty trots att det finns så pass vitt skilda intressen så kan meningsfulla allianser byggas mellan kvinnor med för tillfället sammanfallande intressen. Vad vi alltså kan ta med oss av denna kritik är att anspråk på någon ensidig

---

¹⁴⁴ Feministisk teori i rörliga bilder, Katharina Tollin & Maria Törnqvist, sid. 47f

allomfattande representation är dömt till att hängas på korset som en falsk profet. Men kampen för förändring kan alltså ändå föras meningsfullt utifrån allianser av grupper som för stunden kämpar för ett gemensamt mål.

En ytterligare poäng i Butlers resonemang är att åtskillnaden mellan genus/kön medverkar till att dölja det faktum att föreställningen om ett biologiskt kön ingår i konstruktionen av heterosexualitet.¹⁴⁵

Detta att våra kroppar enligt myten är *anatomiskt sett som gjorda för varandra* medverkar till att upprätthålla den heterosexuella matrisen där den heterosexuella åtrån mellan könen, och vad som konstitueras som ”kvinnligt beteende” ses som normalläge och alla andra sexuella läggningar och beteenden definieras som avvikande/onormalt.

Den heterosexuella matrisen är samtidigt beroende av dessa avvikare då det är gentemot dessa som fond som det normala framträder. Figuren liknar i hög grad figurer som används i många andra skolor inom feminismen, exempelvis formas vithet inom den postkoloniala feminismen i ett liknande negativt betingat motsatsförhållande gentemot svart.

Då det inte är möjligt att ställa sig utanför den förtryckande och allt genomsyrande ordningen i samhället som i allt bestämmer hur vi tolkar oss själva och vår omvärld så kan motståndet självt endast föras efter maktens regler och inifrån systemet. Det gäller alltså att bruka sig av de genus/könsroller som står till buds i samhället och underminera dem inifrån. Sättet att utföra sådana subversiva handlingar på är enligt Butler att destabilisera betydelseerna av de gängse begreppen så att innebörden sakta förskjuts. Butler framhåller butch-femme identiteterna som exempel på sådant kullkastande motstånd.

Vad har då allt detta för beröringspunkter med denna utredning av personnummer? Jo det bör väl stå ganska klart och tydligt för den uppmärksamma läsaren att själva indelningen av våra medborgare i kvinnor och män vid födseln enligt vissa sifferkombinationer som följer dem livet igenom utgör betydande performativa handlingar då det är just i konstaterandet av en persons kön och den efterföljande registreringen av detta i folkbokföringsregistret som vi de facto skapar kvinnor och män. Innan vi tilldelade dessa individer sin könstillhörighet så var de ju enligt Butlers teorier varken kvinnor eller män. Kvinnor och män fanns överhuvudtaget inte innan den rådande diskursen, vari personnumret är högst hjälpligt, skapade dem.

Vidare så tenderar även den uttömmande registreringen av män och kvinnor som endera män eller kvinnor att befästa den heterosexuella normens överhöghet. Att vi är *skapade för varann* framgår ju med önskvärd tydlighet av att alla blir antingen det ena eller andra könet och att dessa personnummer sedermera förenas i det heliga äktenskapet där jämnt och ojämnt gör att ekvationen blir fullständig.

Antagandet att det finns en Kvinna vars intressen kan försvaras av alla kvinnor gör att vi bortser från de skillnader som finns mellan kvinnor.

---

¹⁴⁵ Feministisk teori i rörliga bilder, Katharina Tollin & Maria Törnqvist, sid. 50f

En kvinnlig kropp förutsätts ha begär gentemot män och förutsätts följas av ett ”kvinnligt beteende”. Härmed blir ett lesbiskt beteende sett som annorlunda då denna inte följer den rollbeskrivning som hör till Kvinnan. Om vi avskaffar Kvinnan och Mannen så finns inte längre någon korrekt rolltolkning. Vid ett avskaffande av uppdelningen av mänskligheten i manligt och kvinnligt så står det envar fritt att åtrå vem den behagar. Det förutsätts inte längre att en penis är skapt för en vagina och vice versa. Det synes inte heller finnas särskilt mycket som talar för att män och kvinnor som vi idag tolkar dem skulle vara skapta för varandra, ett talande exempel är ju det faktum att många(kanske de flesta) kvinnor finner störst sexuell njutning inte i sin vagina utan i sin klitoris. Och för att stimulera denna så utgör ju penis ett tämligen trubbigt verktyg.

7.3.4 Ett postkolonialt perspektiv på personnumret

Det handlar bland annat om rätten att få beskriva och namnge sig själv. En sådan rätt har oftast förvägrats de grupper som innefattas i den postkoloniala sammanslutningen. Deras särart har antingen förbisetts, de har antagits ha samma intressen som den dominerande gruppen eller så har de definierats negativt utifrån den dominerande diskursens uppfattning av vad som särskiljer gruppen från det ”normala/vita”. Det blir alltid en fråga om att definiera de andra, aldrig sig själv.

*Whiteness is indeed a space defined only by reference to those named cultures it has flung out of its perimeter, a fundamentally relational category.*¹⁴⁶

*...(it) marks the race of nonwhite people but not whites*¹⁴⁷

Det förhåller sig på samma sätt även med kategorierna man och kvinna där kvinna är en ”relational category” i förhållande till man.

Vad det postkoloniala perspektivet framförallt handlar om är att gruppernas intressen ofta förbises när vi hänger oss åt alltför grova uppdelningar och essentialism. Ökad jämställdhet för kvinnor är inget vi kan uppnå, vi kan endast uppnå ökad jämställdhet för vissa kvinnor. Därtill innebär ofta en vunnit frihet för en kvinna en förlorad eller begränsad frihet för en annan. Resonemanget hänger nära ihop med Butlers teorier om att det inte finns några gemensamma ”kvinnointressen”, det finns bara många olika kvinnors olika intressen. Alla de intressen som kan tänkas finnas representerade i den postkoloniala gruppen blir därvid dolda i den alltför enkla uppdelningen i man och kvinna, deras intressen kan aldrig fångas i en sådan essentialistisk samhällsuppdelning.

---

¹⁴⁶ Frankenberg (1993) sid. 231

¹⁴⁷ Frankenberg (1993) sid. 232

7.3.5 Donna Harraway och Cyborgen

I Donna Harraways exotiska världsåskådning är indelningar efter kön överflödiga och föråldrade. Det är inte längre meningsfullt att kategorisera efter kön när manligt och kvinnligt har flutit samman med varandra samt blandats ut med andra lika relevanta eller irrelevanta kategorier såsom naturligt, modifierat, mekaniskt datorstyrat, kulturellt och naturellt.

Harraway har i sina texter skapat figuren cyborgen som är både man/kvinna djur/människa maskin/organism naturlig/skapad, fysisk/psykisk, god/ond svensk/utländsk böj/straight osv. Figuren är ett försök att komma bort från essentialism och dikotomier, men i detta fall inte bara de dikotomier som särskiljer könen från varandra utan alla dikotomier varmed vi delar upp vår värld. Utan denna åtskillnad finns inget hopp eller längtan efter att återvända till grundtillstånd, här kan inte heller den heterosexuella normens överhöghet hävdas eftersom det inte finns varken heterosexualitet eller homosexualitet, allt finns i alla och därmed kan inget skiljas åt eller vara annorlunda.

Syftet med skapandet av figuren cyborg är ytterst att överskrida dikotomier och åtskillnad, det grundläggande villkoret för all dominans.¹⁴⁸

Den åtskillnad mellan könen och kulturen/naturen är skapad, och staten är här behjälplig i detta skapande. Staten använder sig härvid av något som Harraway kallar för gud-tricket, staten låtsas vara en ansiktslös, könlös makt någonstans i fjärran som beskriver verkligheten som den "är". Men denna gud är i allra högsta grad mänsklig och bekönad, guden är oftast en vit heterosexuell gubbe som vräker ur sig kategoriseringar och epitet utifrån sin egen högst situerade, heteronormativa och rasistiska kunskapskälla.

Det är nu mer aktuellt än någonsin (och imorgon än mer så) att ta Harraways filosoferande i beaktning. Med de mekaniska, tekniska och genetiska ingrepp som vi redan idag kan låta göra på människor är de kriterier varefter vi delar in människor redan i viss mån obsoleta.

Som ett exempel kan vi ta en handikappad person som i någon hemsk olycka blivit av med båda sin ben strax ovanför knäveckan. Idag är det möjligt att ge denna person ett par nya mekaniska datorstyrda ben som är såväl tåligare, uthålligare, snabbare och mer böjliga än de medfödda som sitter fast på världens snabbaste manliga hundrameterslöpare. Denna s k handikappade person är alltså kanske inte handikappad i det avseende som vi tidigare åsyftat när vi talat om handikappade. Och inte heller är denna människa endast människa i den bemärkelsen som vi känner människor utan hon är såväl människa som maskin alltså en maskinmänniska.

På liknande vis finns idag hörselimplantat som opereras in i hjärnan och som kan ge långt bättre hörsel än vad en "fullt frisk" människa någonsin kunna hoppas på. Det finns även förlamade människor som med hjälp av chip i hjärnan kan styra musen på sin dator. Och de människor som idag

---

¹⁴⁸ Tollin och Törnqvist, 2005, sid. 140

vandrar omkring med grisartärer, pacemakers, och batteridrivna insulin dosetter inkopplade direkt i blodomloppet räknas nu i miljontal.

Och detta är givetvis bara de första stapplande stegen vi människor tar i sammanfogandet av människa med maskin, djur, dator, internet etc. Det är i lika hög mån även ett sammanförande av man och kvinna och konstgjort och naturligt. När genteknik och datorteknik blir alltmer avancerad så lär det inte längre vara intressant att tala om man eller kvinna maskin eller människa. Inte heller meningsfullt att för den delen att göra en åtskillnad dem sinsemellan. Inte ens idag är det ofta meningsfullt eller ens möjligt att dra gränser mellan naturligt och kulturellt, som exempel kan vi ta vilken frukt eller vilket tamdjur som helst som alla är produkter av mänsklig, jordisk och utomjordisk påverkan i oskiljbara former.

7.4 Avslutande kommentarer för kapitlet

Könen är så cementerade på denna planet som ett fenomen någonsin varit. Inte cementerat likadant, eller på samma sätt här som någon annanstans, och inte likadant cementerat nu, som då, som sen. Vad jag vill ha sagt är att trots kön kan ha tusen olika innebörder så har det i närmast alla människors liv mycket stor innebörd.

I Sverige härskar en diskurs där två kön står i ständigt motsatsförhållande till varandra. Diskursen är dominerande inom juridik som samhället i stort. Vilka implikationer detta har för oss som människor är både oöverskådligt och svårt att ta på. Försvårande i detta arbete är det faktum att en betraktare aldrig kan ställa sig utanför diskurserna. Alla de som iakttar och formulerar åsikter om könsmaktsordning, skapade könsdikotomier och heteronormativitet lever alltså mitt i, och genomsyrade av just de begrepp och tankar vi söker beskriva.

Trots att genus och skapade kön kan framstå som flummigt och teoretiskt så får det påtvingade könet alltså högst påvisbara följder för många människor. Vill man ha konkreta exempel på hur människor påverkas av tvånget att ingå i ett av de två könen kan vi se till lagen om fastställelse av kön i vissa fall. För de människor som för sitt eget, eller sina förmyndares bästa intresse tvingas till ett kroppsligt ingrepp efter födseln är könstvånget högst greppbart. Ett målande exempel på detta utgör en artikel från Svenska Dagbladet¹⁴⁹ där föräldrarna till ett intersexuellt barn blir intervjuade om den operation de låtit sitt barn genomgå, talstrecken indikerar att det är modern till Nico som berättar:

– Faktum är att det finns två kön, det finns pojkar och det finns flickor. Ska vårt barn inte kunna ha en identitet och inte kunna veta vem han är? Vi funderade inte särskilt mycket på det, för oss kändes det självklart. Jag kan nog inte förstå varför man ska låta bli att operera, de barnen blir det ju verkligen synd om, säger Jeanette.

---

¹⁴⁹ Svenska Dagbladet, ”Nico föddes med tvetydigt kön” publicerad den 30:e maj 2006

När ett barn föds med oklar könsidentitet behandlas det enligt Agneta Nordenskjöld som ett akutfall – trots att det sällan handlar om några medicinska risker. Det akuta består främst i föräldrarnas trauma, att inte kunde säga om det blev en pojke eller flicka till omgivningen.

Jeanette och Rikard vet hur det känns att vara i den situationen.

– Man säger så lite som möjligt till andra innan man vet. Vi sade inte att vi hade fått barn. Men det är ju ganska många som frågar. Så länge ingen frågade så sade vi ingenting. När de gjorde det blev det jobbigt, då undrade folk om han hade två kön. Det kändes jättekonstigt, det var ju inte alls så, det var bara det att han inte var färdigutvecklad.

Här leder alltså det faktum att föräldrarna inte kan kategorisera sitt barn som endera könet till att de för omvärlden inte ens vill kännas vid att de fått barn, ett barn som inte är manligt eller kvinnligt är således inget barn alls, eller i det bästa fallet bara ett barn som ”inte är färdigutvecklat”.

Ett annat lika påtagligt exempel utgör fallet DiMarco v. Wyoming Department of Corrections.¹⁵⁰ Fallet rörde en person vid namn Niki DiMarco som efter att ha brutit mot villkor i hennes villkorliga dom placerades i fängelse. Då DiMarco under hela sitt liv levt som en kvinna placerades hon följaktligen i delstatens kvinnofängelse. Väl där så konstateras DiMarco under en rutinhälsoundersökning vara intersexuell, hon hade bl.a. en underutvecklad penis. Vid denna upptäckt så beslutade fängelseledningen, av hänsyn till DiMarcos och de andra intagnas säkerhet, att DiMarco för återstoden av hennes 14 månader långa fängelsevistelse skulle placeras i isoleringscell.

Vad jag velat visa med min inkludering av lagrum angående intersexuella, fall om det legala erkännandet av transsexuella, samt Harraways och Butlers feministiska teorier är att könet inte är så enkelt som jämnt eller ojämnt, i den mån det verkligen är möjligt att tala om de två könen existens. Vad Harraway dessutom hävdar är att alla dessa uppdelningar förutom sin destruktiva natur i lika mån är obsoleta och irrelevanta.

---

¹⁵⁰ DiMarco v. Wyoming Department of Corrections, 2004 WL 307421 (D. Wyoming)

8 Slutsatser och Avslutning

I det följande avsnittet presenteras några av slutsatserna från uppsatsen igen, slutet av samma avsnitt relateras slutsatserna till uppsatsens frågeställningen I det efterföljande avsnittet förs en diskussion om hur ett personnummer kan vara uppbyggt för att undkomma vissa av de problemområden som jag tagit upp i uppsatsen, alltså ett mer integritetsvänligt personnummer.

8.1 Slutsater

Vilka blir då slutsatserna av denna skärskådning av det svenska personnumret?

Det torde väl sedan länge i denna uppsats ha stått klart att jag anser att vårt nuvarande personnummer omfattning lämnar övrigt att önska. Nu följer en summerande redogörelse av de intryck jag fått av personnumret, uppdelade efter vilken beståndsdel och vilken aspekt hos numret de rör.

Med förhoppning om att inte repetera alltför mycket av det som redan skrivits i tidigare kapitel så blir genomgången endast summarisk.

8.1.1 Vilka är könen, vem är man resp. kvinna?

Lagen skiftar i sin syn på numret mellan att se det som en enhet eller flera beståndsdelar. Synen på vad för slags uppgift könstillhörighet är, och ifall det kan hänföras till känsliga uppgifter skiftar även. Med avseende på lagstiftarens definitioner av kön, sex och sexuella läggningar i diskrimineringslagen, smittskyddslagen och lagen om fastställande av könstillhörighet, kan könet möjligtvis hänföras till de känsliga uppgifterna PUL 13 § d. Detta borde ju i sådant fall även innebära att hela numret bör ses som en känslig uppgift.

Men vad själva könet är, vad som krävs för att någon enligt lagens mening ska ses som man eller kvinna är inte heller helt fastställt. Snarare pekar de lagar som reglerar könstillhörighet på innehållet i FolkbokföringsL. 18 § trots att denna lag endast reglerar vilka kategorier som finns, inte hur kategorierna är avdelade. Mitt intryck är att kön kan konstateras utifrån flera omständigheter(exv. könsorgan, kromosomer, psykiskt kön) och att lagen väljer vilken/vilka den vill fästa vikt vid i det specifika fallet.

Definitionen av vad kön är anser jag alltså vara alltför situationsbunden och tvetydig för att motivera en så strikt uppdelning av lagen som 18 § ligger bakom.

Att lagen dessutom endast erkänner två kön medför att de människor som inte passar in i någon av kategorierna (exv. intersexuella) faller utanför eller blir tvungna att kompromissa med sin självbild för att överhuvudtaget kunna få ett nummer.

Detta synes mig som oförenligt med respekten för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet (jfr RF 1:2 1st).

Kan det verkligen sägas att en människas värdighet, frihet och lika värde respekteras ifall denna människa inte ens erkänns av lagen, ”det finns bara män och kvinnor, följaktligen finns inte du”.

Ord som lagen använder sig av måste i likhet med lagens syften vara bestämda med otvetydig betydelse. Om numret beskriver/tillskriver människor kön så måste det vara bestämt vad kön är. Det saknas i svensk lagstiftning någon egentlig förklaring om vad könen man och kvinna är, vad som skiljer dessa åt och varför det bara finns två. Eftersom 18 § är det lagrum som synes vara avgörande för vilket kön en person ska anses tillhöra bör bristen ses som grov. Att lagstiftaren dessutom valt att göra vissa lagar könsobservanta, utan att tydligt ha definierat könen, medför oklarhet ifall ett ingrepp i lagens mening utgör en tillåten omskärelse eller en med frihetsberövande straff belagd könsstympning. All denna oklarhet i begreppen leder till en brist i förutsebarhet för den enskilda, både ifråga om vilket kön hennes barn kommer att tilldelas av lagen (eftersom det inte finns några tydliga kriterier), och hur hennes handlingar gentemot barnet kommer att tolkas av lagen. Varför lagen skiljer på kön i rättsordningen generellt och i folkbokföringen specifikt ges heller ingen förklaring till/ ändamål för.

Enligt min mening så följer det ur omständigheten att staten valt att använda sig av kategorierna man och kvinna, att staten även måste ta ett ansvar för dessa kategoriers innebörd. I förlängningen, där vi tar hänsyn till begrepps och uppdelningars normerande effekt, måste det alltid finnas syfte bakom skapandet/återskapandet av de termer lagen använder sig av. Vi kan i lagen kategorisera alla individer efter deras olika personliga attribut, vi kan exv. i lagen bestämma att alla som lagen definierar som muslimer alltid ska bära en armbindel med en halvmåne på. Men om denna kategorisering inte motiveras av att muslimer alltid ska behandlas annorlunda så saknar ju armbindeln syfte. Om det inte **i varje situation** finns ett syfte med att identifiera människor som kvinnor och män så finns det alltså ingen anledning att tvinga dem att bära personnumrets armbindel.

8.1.2 Är kön integritetskänsligt

Kön och ålder måste ses som integritetskänsliga uppgifter. Vare sig vi ser dem an från ett modernt- eller postmodernt synsätt så framstår de som känsliga. Antas att det finns ett antal uppgifter ”där ute” som är mer känsliga än andra, så verkar det mesta tyda på att människor räknar kön till de känsligare, även lagstiftaren och utredningen 2008:60 ser kön som en integritetskänslig uppgift.

Om vi istället menar att vad som är känsligt kommer an på individen, så står det väl tämligen klart, att för människor med könsöverskridande identiteter av alla de slag, så utgör könet en känslig uppgift.

Om vi slutligen knyter an till den normerande effekt som könsuppdelningen har och att könet är socialt konstruerat så bör det återigen ses som känsligt. De diskurser som samhället bygger utifrån de skapade könens isärhållande leder till orättvisor, våld och begränsar våra möjligheter att tolka omvärlden och oss själva.

8.1.3 Numrets konstruktion

Om vi börjar med att se på numrets konstruktion utifrån ett integritetsperspektiv så kan konstateras att oavsett vilken uppgift det än må röra sig om så är det alltid menligt för integriteten att uppgifter manifesteras när det inte är påkallat av allmänt intresse. Det går inte positivistiskt att säga att en uppgift är mer integritetskänslig än en annan. Trots detta kan konstateras att kön och ålder är känsligt för många. Det har även visats på indirekt ekonomisk skada till följd av att personnumret står som modell för den enskilda firmors organisationsnummer. Och i vilken omfattning personer mister jobbintervjuer eller överhuvudtaget lider materiell skada p.g.a .av att deras ålder och kön manifesteras i numret är inte möjligt att skaffa sig en uppfattning om. Det går inte heller att uppskatta den emotionella skadan ”obehaget” inför att bli tvingad att avslöja detaljer om sig. Möjligtvis än svårare att leda i bevis är den normering som manifesterandet i numret medför. Oavsett omfattning, eller i vilken riktning skapandet/återskapandet av kön i personnumret påverkar oss så måste antas att det påverkar oss, normerar, skapar diskurser och bidrar med innebörd till begrepp.

Vad så beträffar konstruktionen utifrån ett effektivitetsperspektiv så kan vi först ta oss an numrets förtjänster. Det har framhållits att numret är lätt att minnas, ekonomiskt, kräver ganska få ändringar, missbrukas inte i någon alarmerande omfattning och fungerar bra som verktyg för att identifiera människor. Så må vara fallet, men dessa förtjänster ges endast mening i jämförelsen mot något annat, det går inte att säga ifall ett annorlunda konstruerat nummer skulle vara än säkrare, kräva mindre ändringar vara billigare i drift och med större säkerhet kunna identifiera individer än det system vi har idag, men troligtvis kunde idag med all dagens teknik ett bättre utformat nummer skapas. Vad mer gäller förtjänsterna så bör det ju framhållas att numret ändock behöver ändras vid rättelse av födelsedatum och vid byte av kön. Ett nummer som inte hade en utskriven koppling till en kulturell eller fysisk egenskap hos innehavaren skulle inte behöva ändras. Anses det ändå önskvärt att ha en koppling till innehavaren så kan man tänka sig flera mer bestående, och fastställbara kopplingar än kön och ålder (exv, dna eller retina.) som samtidigt hade förfinat den individuella identifieringen.

Användningen och avgränsningarna av parametrarna kön och ålder medför även att personnumret ibland innehåller faktafel. Detta kommer sig utav att det ofta inte med säkerhet går att fastställa när någon är född och ibland av att datumet i numret anpassas för att stämma överens med utländskt register. Även när det gäller kön finns det felaktigheter eftersom alla människors fysiska konstitution inte låter sig passas in i kategorierna man och kvinna (hur dessa nu definieras). Att numret innehåller felaktig information är ju naturligtvis en effektivitetsbrist. Men det kan också anses vara en kränkning av integriteten i enlighet med OECD:s och PUL:s definitioner.

8.1.4 Syften

Först måste alltså numret som helhet ha ett ändamål/syfte och vara utformat ändamålsenligt.

Utan tydliga syften kan vi inte utröna i vad mån reglering, konstruktion och spridning av personnumret (och de uppgifter det innehåller resp. går att få fram med hjälp utav det) är ändamålsenlig och proportionerligt. Vad gäller numret som helhet så är det syfte som lagstiftaren anger: *säker identifiering*.

Om syftet endast är att identifiera individer så är ju uppgifterna kön och ålder enligt lagstiftarens egen mening varken ändamålsenliga eller proportionerliga.

Sedan krävs att det finns ett syfte bakom användandet av just uppgifterna kön och ålder i varje fas. Endast ifall syftet idag ska tolkas som att ”alla behöver veta allas kön alltid” eller ifall uppgifterna konstateras helt sakna i anknytning till integritetsfrågor är dagens konstruktion optimal, eller ens tillfredsställande. Personnumret är sina beståndsdelar, varken mer eller mindre. Att personnumret är en utmärkt sökvariabel innebär inte att kön och ålder är det, att ett företag har rätt att utkräva ditt personnummer innebär inte att de har ett syfte/ändamål med att känna din ålder och ditt kön.

8.1.5 Användare

När vi går vidare till användare kan vi omformulera lagens syfte till en fråga; säker identifiering för vem? Om vi väljer att först se numret som en enhet så gäller frågan vilka som bör ha tillgång till/användning av numret. Att vissa enskilda myndigheter har ett behov av att känna en persons nummer och ska få använda det som sökvariabel beror på att samhällliga mål i många fall väger tungt, även samkörning av register är av intresse för samhällets bästa. Lagstiftaren har, till synes motiverat av dessa samhällsintressen, därför reglerat ett antal särskilda situationer där hantering är tillåtet, för vissa aktörer.

I praktiken är det emellertid så att personnummer utgör sökvariabel för hela den ”statliga sfären”. Det finns inga i lagen angivna syften varför staten som helhet nödvändigtvis bör använda samma sökvariabel. Det kan anses praktiskt att staten har ett unisont identifieringsverktyg, men ifall personnumret är tänkt att användas som det måste det anges i ändamål och det måste framgå i regler om handhavande att detta är tillåtet. Idag finns inga regel som medger staten som helhet att använda numret, och vad syften beträffar så anges endast att:

Folkbokföringen skall för olika samhällsfunktioner tillhandhålla fullständig och korrekt basinformation.

Den statliga sfären som helhet kan väl knappast ha åsyftats som en av:

olika samhällsfunktioner.

Vad sedan gäller den privata sektorn, alltså andra- eller tredjehandsanvändaren, så sker användningen här inte efter rättsregler utan endast med lagstiftarens goda minne, ty den hantering som sker i det privata samhället är i stor omfattning oreglerad, med undantag av regler om god sed i PUL.

Om vi sedan bryter ner personnumret i dess beståndsdelar så måste det likväl kunna motiveras varför information om kön är behövligt för just den användaren i den situationen. Det kan alltså tänkas att kön är relevant information när användaren är en jurist som handlägger föräldraledighet. Men det är samtidigt svårt att tänka sig att kön är relevant information för videouthyraren. För denna är könet endast överskottsinformation och för innehavaren av numret är utlämnandet ett onödigt, icke ändamålsenligt utlämnande av dennas privatliv.

8.1.6 Förenlighet med annan lag

Att koppla kön till personnumret är inte motiverat utifrån praktiska hänsyn, att skriva ut det för allmän beskådan är inte heller motiverat, jfr utredningen 2008:60 sid. 89. Förfarandet saknar därför varje mått av proportionalitet.

Att rätten till privatlivet är en prima facie rättighet innebär att denna rätt endast skall inskränkas i mån av behov och att denna inskränkning därefter ska vara proportionerligt utformad.

De stycken som personuppgiftslagen, Europakonventionen och OECD:s riktlinjer innehåller, berör samtliga hur hantering av personuppgifter skall ske. I dessa lagar förutsätts dock att det först finns en anledning till varför dessa uppgifter skall hanteras. Där det inte finns något behov av att hantera uppgifterna finns följaktligen inga regler för hantering eftersom dessa uppgifter då överhuvudtaget inte ska hanteras. Detta uttrycks tydligt i alla dessa lagverk i formuleringar om proportion, ändamålsenliga uppgifter och att inte använda mer uppgifter än vad som är behövligt.

Det gällande personnumret kan även anses begränsa möjligheterna för diskrimineringslagens genomslag i samhället då uppdelningen i man och kvinna kraftigt inskränker möjligheterna till att få sin könsöverskridande identitet respekterad av lagen.

Det saknas proportionalitet i det faktum att vi tvingas lämna ut uppgifter om oss själva i så många situationer som vi gör. Både i bemärkelsen att informationen är överskottsinformation, onödig för sitt syfte, men framförallt eftersom uppgifter om kön i lagen har konstaterats vara integritetskänsliga.

Samkörning av register är ett annat område där det saknas en tillräcklig diskussion om vilka uppgifter det faktiskt ska gå att få fram utifrån en ensam sökvariabel. Här finns ständigt farhågor om big brother eller att drabbas av någon nackdel pga information som annan har om en.

8.1.7 Frågeställningen besvarad

Vad har denna uppsats då gett för svar på de frågor som formulerades i det första kapitlet? Här ska nu dessa frågors exakta lydelse kort besvaras.

- *Vilken innebörd får begreppen integritet, effektivitet och kön i lagen?*

Integritet synes omfatta allt vad som en person anser höra till dennas privata sfär och kan därför endast bestämmas i det specifika fallet. Det verkar dock som att könstillhörighet är något som många anser hamna inom integriteten.

Effektivitet handlar om att uppnå lagens ändamål och syften i avvägningar mot integritet, ekonomi och annat, i grund och botten avser termen en avvägning mellan olika intressen där bästa möjliga resultat uppnås med minsta möjliga intrång och stridighet med viktiga intressen och annan lag.

Hur kön konstateras verkar inte vara helt klarlagt i juridiken. Men klarlagt är att det i Sverige finns exakt två kön och att lagen i många fall behandlar en person olika beroende på vilket av dessa som lagen tillskrivit vederbörande.

- *Vilken information bör/behöver ett personnummer innehålla?*

Numret bör innehålla sådan information som på bästa sätt möjliggör en säker identifiering av individer. Vilken sorts information det kan röra sig om kan endast spekuleras kring, ett tänkbart förslag är den enskildes dna-profil. Den information som personnumret bör innehålla är sådan information som är behjälplig vid identifieringen av individer. Till sådan information räknas enligt såväl min, som lagstiftarens mening inte uppgifter om kön.

- *Vem behöver, vid vilken tidpunkt, inom vilken kontext, av vilken anledning hantera personnummer?*

Denna fråga kan endast besvaras ifall lagstiftaren tydligt anger vad numret är tänkt att användas till. Idag finns endast syftet säker identifiering angivet och denna formulering täcker knappast alla de situationer där numret idag används.

- *Vad är syftet med ett personnummer, varför och till vad behövs ett personnummer?*

Återigen, dess syfte är att möjliggöra säker identifiering av individer, detta är närmast allt vad som kan utläsas av på förhand bestämda syften med att ha och använda sig av ett personnummer.

Och slutligen då, den centrala frågeställningen;

Hur förhåller sig konstruktionen av de svenska personnumren, särskilt det explicita utskrivandet av innehavarens kön, till rätten om skyddet för den personliga integriteten?

Vad som jag nu anser är konstaterat är att utskrivandet av kön i numret inte kan motiveras utifrån en avvägning mellan syftet med numret och vikten av ett starkt integritetsskydd. Att lämna ut uppgifter om kön och överhuvudtaget registrera och del upp människor efter kön utgör ett intrång i integriteten. Intrång som detta kan tolereras ifall det är nödvändigt med hänsyn till ett viktigt samhällligt intresse. Säker identifiering är ett sådant viktigt samhällligt intresse, men eftersom den säkra identifieringen inte i någon mån är beroende av att kön kopplas till personnumret så saknas ett kausalt samband med vilket vi kan berättiga könets förekomst i numret

Då utlämnandet av kön utgör en kränkning av integriteten och då denna kränkning inte kan motiveras utifrån ett samhällsintresse så måste det svenska personnumret ses som oförenligt med det svenska lagstadgade skyddet för den personliga integriteten.

8.2 Tankar kring en ny folkbokföring

Efter att nu ha analyserat, kritiserat, anmärkt och raserat den rådande ordningen i det svenska folkbokföringssystem så kan det nog vara på sin plats att själv försöka komma med någonting konstruktivt i debatten. När vi alltså har dekonstruerat det rådande regelverket och identifierat ett antal av dess svagheter och brister kan vi ge oss på ett försök att konstruera ett nytt där vi undviker att göra samma misstag i bygget som förra gången.

Först till utseendet

Vad jag förordar är i grunden ett informationslöst nummer. Varje person tilldelas en slumpmässig kombination av tecken inom en på förhand bestämd summa, exempelvis åtta siffror och en bokstav. I ett sådant system kan man inte utläsa något om innehavaren utifrån numret och det ges tillräckligt med nummer för ett hundrafaldigande av befolkningen. Om vi använder oss av bokstäver och siffror i kombination kan vi därtill reducera antalet tecken så att belastningen på en persons sifferminne inte blir för stor. Detta nummer bör sedan rimligen vara kopplat till ett register som har en effektiv parameter för att verifiera att personnumret ifråga tillhör just en specifik person, denna parameter bör även vara stabil så att registret inte behöver ändras efter hand. Förslag på sådana kopplingar till en konkret person kan vara information om retinan, fingeravtryck, eller vilken annan information som helst som med stor säkerhet kan skilja personer från varandra. Man kan även tänkas sig ett system där man verifierar med hjälp av att känna till många olika detaljer om numrets innehavare. Detaljer som var för sig inte skulle räcka för att med säkerhet knyta en person till ett visst nummer men som sammantagna räcker för att skapa ett unikt avtryck.

Om vi anser det lämpligt att som idag använda personnumret i allehanda sammanhang där vi kommunicerar med privata och offentliga aktörer så kan vi i som i det engelska förslaget knyta en personlig pinkod till varje nummer. På detta sätt blir det möjligt för innehavaren att ha större kontroll över när dennes uppgifter används, det försvårar missbruk och en motaktör

kan förlita sig på att numrets användare är de rätta utan att konsultera ytterligare källor, som bilder där könstillhörighet och ålder ska uttolkas. Med en pinkod kan ett nummer snabbt spärras ifall det har stulits och ägaren behöver inte byta nummer ifall det missbrukas, det räcker med att byta pinkoden.

Ett ytterligare spørsmål som är nära besläktat med personnumret är vilka uppgifter som vi då anser att offentliga och privata aktörer ska ha om vår person, hur dessa arkiv ska kunna hanteras, samköras och kommuniceras. När det gäller privata aktörer så bör nog lagar om personregister stärkas så att allmänheten får större insikt i vilka uppgifter någon har om dem. Vad beträffar statliga myndigheter så bör de sträva efter att inte handha fler eller färre uppgifter än vad de behöver för att kunna utföra sitt arbete. I likhet med idag skulle en aktör som SCB fortfarande ha uppgifter om kön och ålder om deras verksamhetsbeskrivning kräver detta. Till skillnad från idag skulle däremot aktörer som videouthyrare och fordonsregistret inte ha något behov av sådana uppgifter och ska därför inte ha rätt att insamla och katalogisera sådana parametrar. I dagsläget så menar jag att väldigt många aktörer får tillgång till en massa onödig och otillbörlig information, som kön och ålder, utan att ha behov av den eller efterfråga den så medför ju alltså den nuvarande rutinen av identifiering att just kön och ålder blir känt och registrerat. Detta kan således undvikas om personnumret är informationslöst och ifall aktörer endast tillåts handha för dem relevant information.

Slutligen vill jag något beröra frågan om könet självt. Om vi som ovan föreslås, utelämnar kön från personnumret, så finns det ju fortfarande sammanhang där samhället anser det motiverat att tillskriva en person ett visst kön. Det är därvid viktigt att vi bestämmer hur vi tänkt definiera så svårångade begrepp som kvinna och man. SCB kan ju i sin statistisk kanske utgå från en viss medicinsk definition. I det legala landskapet finns det även tillfällen där det behöver klargöras vilket kön en person tillhör. Istället för att då falla tillbaka på vad som står i ett register kan vi föreställa oss en rutin där vi fastställer kön i mån av behov. Det kan även här falla tillbaka på den senaste medicinska definitionen. Men det viktiga är att i motsats till dagens situation så skulle ett kön konstateras(eller postmodernistiskt sett skapas) där situationen så kräver. Idag ger vi alla personer ett legalt kön som de måste bära runt på hela livet utan att ha först ha förklarat vad denna person ska med detta kön till. Vi ger i dagsläget alla bärare av, och aktörer som handhar personnummer, ett kön alltid i alla sammanhang emedan de flesta behöver ett kön endast i väldigt få situationer och väldigt sällan. Tillfällen när en person behöver ett kön kan exempelvis handla om att få korrekt sjukvård, eller för att styrka att de omfattas av ett särskilt lagrum som baseras på kön. I dessa fall bör kön konstateras/skapas, men inte som idag på förhand för ett obestämt syfte.

Jag vill även ha sagt, att vi behöver, och kommer att behöva uppdelningar efter kön i en lång tid framöver i en mängd specifika fall.

När det kan motiveras, inom exempelvis statistik och sjukvård, så bör vi framgent anteckna uppgifter och dela in människor efter ursprung, kön, ålder, vikt, inkomst. För att uttrycka mig på engelska, information on a need-to know-basis, överflödigt informationssamlade och offentliggörande utgör per definition intrång i privatlivet, och befäster i detta fall dikotoma, heteronormativa, orättvist maktfördelade och fullkomligt livsfarliga strukturer.

Slutligen, tack för visat intresse.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

- Bergstöm, Göran & Boréus, Kristina, Textens mening och makt, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Bogdan, Michael, Nationalencycledin, 16 bandet, Bra Böckers Förlag, Höganäs, 1995
- Frankenberg, Ruth: *White Women, Race Matters: The Social Construction of Whiteness*, Routledge, London, 1993.
- Linde, Åsa: ”Nico föddes med tvetydigt kön”, Svenska Dagbladet, publicerad den 30:e maj 2006.
- Nightingale, Andrea, *A Feminist in the Forest*, University of Edinburgh, Edinburgh, 2003
- Robertsson, Hans, *Maskulinitetskonstruktion, Yrkesidentitet, Könsegregering och Jämställdhet*, Arbetslivsinstitutet, Katrineholm, 2003
- Rosenberg, Tiina: *Queerfeministisk Agenda*, Atlas, Avesta, 2002.
- Schultz, Mårten, *Komparativ juridisk metod*, föreläsningmaterial, Stockholms Universitet
- Svensson, Eva Maria, *Genusforskning inom Juridiken*, Högskoleverket, 2001
- Tollin, Katharina & Törnqvist, Maria, *Feministisk teori i rörliga bilder*, Liber, Malmö, 2005
- Weber-Wulff, Debora, *The Holy Personnummer*, NordeuropaForum 2/98, Berlin Verlag, 1998

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1975:75	Medborgerliga fri- och rättigheter, Betänkande av rättighetsutredningen
SOU 1978:54	Personregister Datorer Integritet Delbetänkande av datalagstiftningskommittén
SOU 1984:54	Tvångsmedel anonymitet Integritet - Betänkande av tvångsmedelskommittén
SOU 1990:44	Demokrati och makt i Sverige – Slutbetänkande av Maktutredningen
SOU 1990:50	Ny Folkbokföringslag – Slutbetänkande av 1983 års folkbokföringskommitté
SOU 1994:63	Personnummer - Integritet och effektivitet - Betänkande av personnummerutredningen
SOU 1997:39	Integritet, Offentlighet, Informationsteknik - Betänkande av Datalagskommittén
SOU 1998:111	E-plikt - att säkra det elektroniska kulturarvet. – Betänkande av E-pliktutredningen
SOU 2004:6	Översyn av Personuppgiftslagen - Betänkande av Personuppgiftsutredningen
SOU 2005:66	Makt att forma samhället och sitt eget liv – slutbetänkande av Jämställdhetspolitiska utredningen

SOU 2007:16	Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag Betänkande av Könstillhörighetsutredningen
SOU 2007:22	Skyddet för den personliga integriteten, del 1 – Delbetänkande av Integritetsskyddskomite
SOU 2008:60	Personnummer och Samordningsnummer – Delbetänkande av Folkbokföringsutredningen

Departementsskrivelser

Ds Ju 1987:8

Propositioner

Prop. 1946:255
Prop. 1979/80:2
Prop. 1987/88:57
Prop. 1990/91:153
Prop. 1993/94:100
Prop. 1997/98:9
Prop. 1997/98:44
Prop. 2005/06:173
Prop. 2007/08:95

Direktiv

Dir. 2007:123
(Fi 1983:04)
(Fi 1988:02)
(Fi 1989:64)

SFS

(1967:198)	Folkbokföringslag
(1972:119)	L. om fastställande av könstillhörighet i vissa fall
(1973:289)	Datalagen
(1974:152)	Regeringsformen
(1975:580)	Steriliseringslag
(1980:100)	Sekretesslag
(1980:343)	Skatteregisterlag
(1982:316)	Lag med förbud mot könsstympning av kvinnor
(1982:670)	Namnlag
(1986:617)	Utsökningsregisterlag
(1991:481)	Folkbokföringslag
(1991:483)	Lag om fingerade personuppgifter
(1994:1219)	Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
(1997:989)	Lag om ändring i folkbokföringslagen(1991:481)
(1998:204)	Personuppgiftslag
(1998:527)	Lag om det statliga personadressregistret
(1998:938)	Lag om behandling av personuppgifter om totalförsvarspliktiga

(2001:182)	Lag om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet
(2001:499)	Lag om omskärelse av pojkar
(2004:168)	Smittskyddslag
(2005:258)	Lag om läkemedelsförteckning
(2008:567)	Diskrimineringslag
(2009:253)	Lag om ändring i äktenskapsbalken (1987:230)
(2009:272)	Lag om ändring i folkbokföringslagen(1991:481)

Förordningar

(1946:469)	Folkbokföringsförordningen
(2001:100)	Förordning om den officiella statistiken
(2004:255)	Smittskyddsförordning
(2005:791)	Förordning om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

Myndighetsutredningar

SCB 2007:1	Personnummer – dess konstruktion och hantering inom SCB
131 469062-08/111	Skatteverkets Ställningstaganden – Prövning av förnamns lämplighet, 2008-08-07

Internationell rätt

EG-rätt

direktiv 95/46/EG

Internationella konventioner

FN

United Nations Declaration of Human Rights, GA Resolution 217 A(III)
10/12 1948

Utländsk lag

Storbrittanien

Identity Cards Act 2006

Sydafrika

Population Registration Act, Act No 30 of 1950, South Africa

Utländska utredningar

Australien

Sex Files – the legal recognition of sex, Australian Human Rights Commission, 2008.

Rättsfallsförteckning

Svenska domstolar

Internationella domstolar

Europadomstolen

B v. France (57/1990/248/319)

Cossey v. the United Kingdom (16/1989/176/232)

Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95)

Rees v. the United Kingdom (2/1985/88/135)

Handyside v. the United Kingdom (application no. 5493/72)

Malone v. UK (application no. 8691/79)

Nepals högsta domstol, Nepal

<http://www.pinknews.co.uk/news/articles/2005-9066.html>

<http://www.nytimes.com/2008/09/20/world/asia/20pant.html>

Bundesverfassungsgericht, Tyskland

BVerfGE 27.1.6, Domstolens beslut från den 16:e juli 1969

BVerfGE 65.1, Domstolens dom från den 15:e december 1983

10th Circuit Court of Appeals, Denver, USA

DiMarco v. Wyoming Department of Corrections, 2004 WL 307421